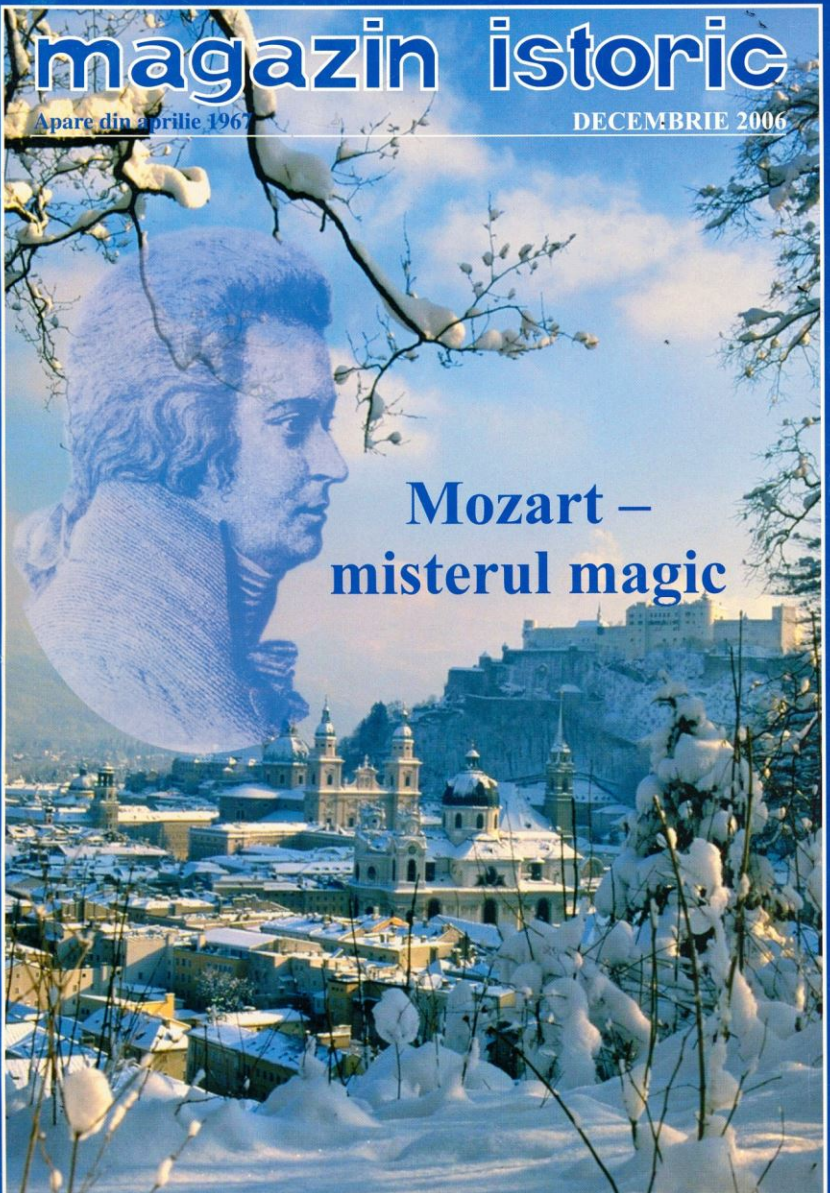

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2006

Mozart – misterul magic

magazin istoric

Anul XL – serie nouă – nr. 12 (477)
decembrie 2006

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 În ciuda faptului că Wolfgang Amadeus Mozart, de la a cărui naștere am aniversat 250 ani, nu s-a simțit niciodată la largul său în orașul natal, Salzburg, marele muzician a crescut, sub ochiul atent al tatălui, în atmosfera micii Curți episcopale de acolo, unde se intersectau influențe germanice și italiene. Un festival muzical și teatral îi onorează memoria an de an

2 Adrian Silvan Ionescu îngeunchează admirativ în fața unei mici Scarlet O'Hara. Personajele ne duc cu gândul la romanul *Pe aripile vântului*, dar scena a avut loc în cadrul celei de a șasea ediții a zilelor Muzeului Militar Național, despre a căror desfășurare puteți citi în acest număr al revistei

4 În urmă cu 88 ani, Marea Unire aducea la patria mamă ținuturi românești aflate de veacuri sub dominație străină. Basarabia (dreapta jos, biserica mănăstirii Căprioara), Bucovina (dreapta sus, ctitoria lui Ștefan cel Mare de la Putna) și Ardealul, Banatul și Maramureșul (biserica de lemn din Șurdești) veneau să întregască zestrea de spiritualitate, cultură și civilizație a tuturor fraților, în Țara Întregită

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,
Theodor Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Irina Țăranu

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreoteșei

Secretariat

Constanța Avram

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

decembrie

2006

CEASUL REÎNTREGIRII

4 Omul
celor 14 puncte
Woodrow Wilson

I. MANIU

5 Bătrâna și copila
Ascultând povestirile
doamnei Eliza Brătianu
S. CIOBANU-FOTINO

9 Un chip
dintre cele 100.000
Valeria dr. Pinteia

L.M. GOMBOȘIU

11 Doi teleaști
și 50 ani de amintiri
TVR
între Direcția Presei
și surorile Kessler

D. MIHĂESCU,
M. RADNEV

16 Atunci
i-au condamnat
pe toți la moarte
Memoria Katyn-ului
în emigrația poloneză
I. CONSTANTIN

21 Un virtuos
la cinci ani
Mozart

F. DOLGHIN

EXCLUSIVITATE

26 David Prodan
K. HITCHINS

30 Cilindrul cu cărți
Noua Bibliotecă
din Alexandria

E. ELEBIARY

41 Dragoste,
literatură, muzică,
boală
G. Sand – Fr. Chopin
B. HAMON

EVENIMENT

32 Masoni la muzeu
C. OPASCHI

33 O fraudă
lingvistică
Moldavski iazîk
M. SALA

36 Moștenirea
lui Ribbentrop
și a lui Molotov
Moldova sovietică
G. MICU

45 Salve de tun
și toalete de epocă
*Zilele Muzeului Militar
Național*

A.S. IONESCU

49 Începuturile
Bătrânei Doamne
Crearea B.N.R.

M. TONE,
B. COSTACHE

53 Odiseea
unor colecții
de monete

O. ILIESCU

56 Filmele lui Hitler
T. STĂNESCU-
STANCIU

58 Arma
care i-a înspăimântat
pe romani
Falx-ul dacic

C. DIMA,
C. OARGĂ

61 Catolici
și protestanți
în tribune
*Rivalități
în fotbalul scoțian*
C. PARFENE

**ISTORICI PE CARE
I-AM CUNOSCUȚ**

63 Horia Ursu
F. STĂNCULESCU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

**DIN ISTORIA
EMIGRAȚIEI**

67 „Cârțița”
de la Stockholm
I. CALAFETEANU

73 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori

G. FILITTI

**HOOVER
INSTITUTION**

78 Diplomații
se pregătesc de exil

79 Sfârșitul iluziei
*Sedința de guvern
din 2 decembrie 1944
pune capăt colaborării
cu F.N.D.*

I. HUDIȚĂ

RUBRICI

66 Pentru biblioteca
dumneavoastră

84 În București,
acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

88 Telex

20; 89; 90
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

91 Munca unui an
Sumarul sumarelor

WILSON

Dispariția fostului președinte al Statelor Unite din America, Woodrow Wilson [28 decembrie 1856-3 februarie 1924], trebuie să întristeze toate inimile care bat pentru propășirea evolutivă a umanității și a civilizației.

Soarta bună a umanității a vroit ca în fruntea puternicii republici din America să stea la vreme de cea mai grea răspântie omul cu individualitatea trebuitoare acelor vremuri, omul, mai ales, cu o iubire de oameni excepțională și cu inspirație de prooroc, care a tăiat brazdă nouă în raporturile de drept și de conviețuire internațională a popoarelor.

Într-un moment hotărâtor pentru civilizație, cuvântul ultim fu al lui și când toată lumea aștepta cu respirația reținută acest cuvânt el l-a rostit pentru libertate, pentru cei umiliți, pentru cei amenințați cu peire sau cu vecinică robie, l-a rostit contra despotismului omorător de avânt și de propășire.

În groaznicul război, el a condus Statele Unite alături de aliați, contribuind în mod hotărâtor la victorie, care a fost totodată victoria libertății și a civilizației. Dar înainte încă de a fi ajuns la această victorie, de care era sigur, el a anunțat, cu autoritatea de savant și cu puterea bărbatului de stat, la spatele căruia stătea forța decizătoare a celei mai puternice națiuni, marele principiu că, precum între indivizi libertatea fără limite trebuie să cedeze dreptății sociale, tot așa în raporturile națiunilor mici sau mari simțul solidarității și al fraternității trebuie să ia locul suveranității.

IULIU MANIU

Ca o consecință necesară a acestei credințe a proclamat Wilson marele principiu al liberei determinări a popoarelor care le-a dat acestora raze de nădejde în cele mai întunecate zile, curaj în mijlocul celor mai deznădăjduite clipe, ducând la triumf dorul de libertate și unire a neamurilor despărțite printr-un vitreg destin și hotare meșteșugite.

Națiunile victorioase se vor închina înaintea marelui om dispărut. Noi, românii, și mai ales cei din provinciile unite, vom ridica altar nepieritor în inimile noastre memoriei lui, ale cărui idei n-au fost nicăieri mai bine cu credință urmate ca la noi, ale cărui axiome n-au trezit nicăieri energii mai minunate ca în noi și n-au rupt lanțuri mai grele ca pe ale noastre.

Voi, mamelor române, din văile și din ascunzișurile Ardealului, Banatului, Bucovinei și Basarabiei, care nu mai trebuie să-i învățați pe ascuns pe copiii voștri în graiul strămoșesc, nici să mai dați trupurile lor carne de tun scopurilor de mărire ale dușmanului, voi, români, cari nu mai trebuie să secerați holdele câmpurilor, nici să mai dați fructul victoriilor voastre în bătălii pentru alte neamuri, și voi, preoți români, cari nu mai trebuie să înălțați de la altare rugi pentru un stăpân străin, roștiți o rugăciune pentru Woodrow Wilson și păstrați un sentiment de recunoștință pentru memoria lui.

(România, 8 februarie 1924)

Despre personalitatea Elizei Brătianu (1870-1957) cititorii noștri au putut afla adesea în paginile revistei. Născută în familia Știrbei, soție a lui Alexandru Marghiloman, apoi a lui Ionel Brătianu, ea a refuzat să-și scrie memoriile. A dictat doar, în franțuzește, câteva însemnări. Magazin istoric, grație nepoatei sale, Elisaveta (Safta) Varlam, care le-a păstrat cu dragoste și le-a tradus pentru noi, a publicat aceste note în numerele 7, 8, 11, 12 din 1992.

Portretul ei revine acum sub penna unei apropiate, Stanca Ciobanu-Fotino, fiica profesorului George Fotino (Magazin istoric, nr. 2, 6/2006). Ea ne povestește ultimii ani din viața celei care a fost soția omului politic cu cea mai mare contribuție la realizarea Marii Uniri din 1918.

I.I.C. Brătianu și soția, Eliza Brătianu

AMINTIRI DESPRE MAREA DOAMNĂ

STANCA CIOBANU-FOTINO

De ce pleacă mama în fiecare dimineață în zori? Unde se duce?"

Nu-mi spunea. Aveam să aflu mai târziu, mult mai târziu... Buna mea mamă făcea orice ca să aibă cum își crește copilul. Din averea ei dispărută, din tinerețea cu călătoriile ei, cu balurile mascate, cu pensionul elvețian, din răsfățul cu care a înconjurat-o tatăl ei... Rămăseseră doar amintiri. Acum nu mai erau decât lipsuri... Un loc de muncă îi era interzis, căci era soția unui deținut

politic, iar noua orânduire nu-i putea da drept de existență. Auzeam frânturi de discuții. „De ce nu divorțezi, de formă, doar ca să poți avea un serviciu?“, o întrebau unii. „Cum să divorțez? Să mă lepăd de Gheorghe! Eu sunt mândră să-i fiu soție... nu vreau să ascund acest lucru! Să nu vă mai aud!“ „Și ce-ai să faci?“ „Orice, găsec eu. Vom trăi și-l vom aștepta!“

Și mama lucra cu ziua în diverse case, acum mai înstărite, făcea curățenie, făcea gospodărie, spăla, călca,

gătea... Nu-i era rușine, n-o umilea munca. Nu am știut unde pleca mama în zori... „Să fii cuminte, Stanca, diseară îți aduc ceva bun de mâncare.“

Ani de zile am mângâiat acele mâini frumoase, delicate, mici, mâini mai frumoase decât oricare altele, mâini ce n-au pregetat să trudească pentru mine... Le sărut și le mângâi în suflet și acum când se odihnesc pentru totdeauna... Au trudit prea mult și prea nedrept...

De multe ori, când mama pleca dimineața, mă lua cu ea și mă ducea la Doamna Eliza.

Rămâneam toată ziua la dânsa, până ce venea mama spre seară să mă ia. Ce om minunat era Doamna Eliza! Învătasem s-o iubesc ca pe o bunică... Eu nu-mi cunoscusem nici o bunică, dar o aveam pe ea și îmi era destul.

Eram bucuroasă când mă ducea mama la Doamna. Îmi povestea atât de multe lucruri, mă învăța de toate...

Nepoată de domnitor, soție a doi prim-miniștri – Alexandru Marghiloman și Ion I.C. Brătianu –, era acum o văduvă săracă, singură, doar cu credincioasa Baba Ioana, ce i-a fost alături la bine și la rău timp de 65 de ani. Împărteau odăița și sărăcia. Își dăruise Doamna întreaga avere statului, Academiei Române, și înființase Așezământul și Biblioteca Brătianu. Își păstrase numai dreptul de locuire, drept pe care-l prevedea actul donației și pentru directorul bibliotecii, George Fotino. Dar ce folos? Îi luaseră dreptul oame-nii noului sistem. O scosese din casă, ca și pe noi. Atunci, o rudă o luase într-o cameră la ea în apartament. Acolo, nu departe de Șoseaua Kiseleff, a trăit Doamna până în 1957, acolo a murit. De spaima Spațiului locativ, care de îndată ce

se stingea cineva ocupa cu nemilă spațiul, poate chiar înainte a fi pășit pragul rămășițele omești spre călătoria veșniciei, ultimele zile le-a trăit într-un loc mai strâmt, mai retras. Din Palatul Știrbei, în care se născuse, Doamna își trăia acum ultimele clipe în așa fel, încât să nu poată lăsa nici măcar un loc în urmă. Își lăsase întreaga avere, nu trebuia să aibă să lase nimic, nici măcar un loc gol...

Atunci am fost ultima oară la Doamna, cu mama și cu tata, reîntors de curând din închisoare. Le-a vorbit mult, din ce în ce mai rar și mai încet... se stingea. Ultimele ei cuvinte adresate părinților mei au fost: „Et maintenant, Marie, adieu. Et à ce monsieur qui est tellement impressionable, seulement au revoir... Et pourtant la vie a été belle.” (Și acum, Maria, adio. Iar acestui domn, care este atât de impresionabil, numai la revedere... Și totuși viața a fost frumoasă). A tăcut. Nu a închis ochii, îi ținea închiși de mai multe zile.

Își doarme somnul de veci în cimitirul Bellu. Nu știu căți vor mai fi știind unde e locul, căci nimic nu amintește acolo

de trecerea ei la acest prag spre nemurire. Mă duc la locul acela, îl știu. De câte ori mă duc la părinții mei, la toți ai mei, mă duc și la Doamna. Îl ghicesc... Nu are cruce, nu are piatră, nu are nume... nimic...

Și-a schimbat împrejmuirea, probabil, stăpâni. Alte nume, alți oameni odihnesc aici, unde poate mai sunt rămăne din cea care a fost Eliza Brătianu. A dat totul, și nu avea nimic... nici locul ei de vecie. Familia Știrbei era la

Doamna Eliza, născută Știrbei, în costum popular, pe care l-a îndrăgit dintotdeauna...

Bufta, Brătienii la Florica Argeșului... Ea nu este nicăieri... poate numai într-o lume a seninului să fie cu sufletul alături de ai ei...

Stăteam ziua cu Doamna Eliza. Îmi povestea, îmi spunea cum l-a cunoscut pe Mihai Eminescu. L-a avut profesor. Puțin timp, căci nefiind un pedagog disciplinat, părinții ei nu l-au acceptat. L-a avut dascăl conștiincios pe Ioan Slavici... și Doamna îmi recita din Eminescu. La el îi rămăsese sufletul. Mi-a povestit cum i-a cunoscut pe Goga, pe Galaction și pe atâția. Cărțile de școală prindeau viață.

Palatul Știrbei, de pe Calea Victoriei

Nu-mi puteam închipui că există cineva care i-a cunoscut pe acei ce parcă dintotdeauna erau numai în cărți. Și, din păcate, anii trec și, la rândul meu, pot spune că am cunoscut oameni ce ar trebui să fie în cărți de istorie: doamna Adina Tache Ionescu, doamna Nadia Duca...

Ce făcea Doamna? Spunea povești... da, dar în timpul acesta lucra, lucra neîncetat. Făcea papuci de cârpă. Îi

... și la maturitate

vindea cu câțiva lei. Trebuia să aibă un ban. Cu banii obținuți pe papuci de cârpă făcuți de mâna ei, a trăit Doamna aproape zece ani. Când s-a întors tata, a bătut la multe uși, în încercarea de a obține o pensie pentru Doamna. A făcut cereri peste tot, era vremea petițiilor fără răspuns, a memoriilor... Și a venit un răspuns, dar cu o lună după ce Doamna plecase pe un drum al tiniei.

Păstra tata cu durere decizia rușinii noi orânduiri. În calitate de văduvă a primului ministru al țării, a celui ce înfăptuise Unirea cea mare a românilor, statul român o răsplătea cu 180 de lei pe lună... Mai bine că Doamna nu a știut mărinimia lor. N-ți promise nici un leu. Îi câștigase cosând papuci. În casa doamnei arhitect Nenciulescu din strada Alecu Russo exista un tablou, nu știu de cine, foarte grăitor,

ce o înfățișa pe Doamna cosând papuci. Era frumos, cum fusese și ea în demnitatea neștirbită a vieții în suferință. Nu știu dacă mai există la cineva.

Îmi povestea nu o dată Doamna despre florile și straturile de legume de la casa ei de la Cumpăna. Îmi povestea de Cumpăna, ca despre un loc minunat, care dispăruse și el. Mă lua de mână și mă ducea la micuțul balcon de la camera ei. Îmi arăta frunze, flori, fructe... erau ghivece, lădițe. Creștea Doamna de toate. Pricipea și dragostea ei făceau să crească aici, în strâmtoarea locului, ca și strâmtoarea Doamnei, atât de multe... Învățase Doamna să ceară atât de puțin, încât bucuria roadelor era însoțită și de răspuns la nevoia de hrană.

„Știți, Doamnă, în Palatul Știrbei s-a deschis un muzeu”, îi spuse mama într-o zi. „Ce fel de muzeu?” „De artă populară românească”. „Ce bine că e românesc. Iubesc tot ce e românesc! Vreau să văd muzeul ăsta!” „Poate vă face rău să vedeți casa dumneavoastră, casa în care v-ați născut și ați copilărit”.... „Ce vorbă-i asta!? Să-mi facă rău? De ce? E muzeu, e așezământ

de cultură, de românism... chiar îmi pare bine.”

Și a dus-o mama la muzeul de pe Calea Victoriei. S-a oprit Doamna la poartă. „Au păstrat grilajul. Foarte bine. E frumos, au grijă de toate. Să știți, Maria, că nu sunt atât de răi oamenii de azi... dacă sunt români adevărați, nu pot fi răi.” „Români, români, dar să nu uităm că acum îi stăpânesc rușii.” „Rușii au fost oameni de suflet. Nici un popor nu are atât suflet ca poporul rus. Nu uita literatura lor. Eu am citit-o în original.”

Doamna, la vârsta maturității, învățase rusește. „Sunt aici aproape de noi, vom simți de-a pururi vecinătatea lor... dacă le știm limba ne va fi mai ușor să-i cunoaștem.” În ultimii ani de viață Doamna învăța chineza. „Viitorul e al rasei galbene, se vor apropia mental și ca dezvoltare de Europa și e bine să le știm limba... ne va fi mai bine”... zicea dânsa.

A intrat în muzeu. A străbătut fiecare încăpere, cu interioare țărănești reconstituite, cu oale, țesături, creștături în lemn, dar fără icoane, fără creanga de busuioc, fără ramura verde a Floriilor, fără lumânarea de Paști?! „Ei, Doamnă, ce vreți, nu se mai

Curtea casei familiei Brătianu după bombardamentul din 4 aprilie 1944. Sus, pe marginea gropii lăsată de bombe, G. Crețianu și George Fotino

poartă!“ „Nu e vorba să se poarte... E muzeu. Muzeul e pentru ceea ce e îndătinat în viața românului. E trecutul și statornicia neamului. Românul s-a născut creștin și numai credința l-a ținut în vreme, în vremi, în dureri... Nu-i poți lua românului credința.“ „Dar ce ziceți de casă, de odăi?“ „N-au schimbat mai nimic... da, da... aici era salonul, aici sufrageria, aici biblioteca... n-au schimbat, au păstrat totul foarte bine.“

„Nu vă pare rău că ați venit?“ „Cum să-mi pară rău? Dimpotrivă, îmi pare nespuse de bine. Casa noastră folosește azi cu adevărat... E muzeu. Ce poate fi mai minunat decât ca în palatul familiei mele să fie un muzeu românesc, să fie îngrijit și folosit tuturor!“

Așa gândea marea Doamnă română Eliza Brătianu, plecând din casa copilăriei ei și ducându-se în odaia de strămtoare a ultimilor ei ani, în care cosea papuci și locuia laolaltă cu credincioasa Baba Ioana, credincioasă cum erau adevărații români.

„Doamnă, mai povestiți-mi despre tata...“ „Tatăl tău e un om minunat.“ „Cum l-ați cunoscut?“ „Era în ultimii ani de facultate, student la Drept... un student eminent. Devenise președintele Studenților Români. În această calitate a condus delegația studenților noștri la Strasbourg, la inaugurarea Universității de acolo, după alipirea Alsaciei la Franța...“

Nu prea înțelegeam, dar îmi plăcea povestea și voiam să rețin totul. „Atunci l-a remarcat pe Fotino primul ministru al Franței.“ „Și Doamna a scos dintr-un sertar un ziar îngălbenit: „Ține-l, păstrează-l și mai târziu îți vei aminti de cele ce-ți spun.“

Am luat ziarul... îl voi citi mai târziu... acum s-o ascult pe Doamna. „După război, e vorba de Primul Război Mondial, țările beligerante au fost

Profesorul George Fotino
la ieșirea din închisoare

împărțite în două categorii: cele favorizate, cu interese nelimitate, și cele nedreptățite, cu interese limitate. Printre cele din urmă era și țara noastră, deși luptase și dăduse prinos de jertfă alături de celelalte... Atunci tânărul Fotino și-a rostit salutul, care s-a încheiat astfel: «Vin dintr-o țară cu ipoteze limitate, pentru a vă asigura de dragostea nelimitată a poporului meu!».

Era un mod elegant pentru a sublinia nefirescul situației în care marile puteri ne puseseră. În discursul său, ca răspuns general tuturor vorbitorilor, primul ministru al Franței a ținut să puncteze cu o atenție aparte prezența delegației românești, a celui ce în numele ei vorbise: «Mulțumesc tuturor celor prezenți și cu deosebire tânărului român... qui pique si agréablement!» (care înțeapă atât de agreabil).

Apoi, îl mai remarcasă Ionei Brătianu la serbarea Marii Uniri, care a avut loc în sala fostului Teatru Național, în prezența Regelui și a Reginei, a primului ministru, a guvernului, a marii protipendade. A fost un delir... A recitat Maria Ventura, înfășurată în tricolorul românesc, a cântat Leonard, prințul operetei... A, să nu uit. De la Leonard împrumutate și Fotino un frac! de unde să aibă el, student, frac!?

I-l dăduse Leonard și nu mică i-a fost emoția lui Fotino atunci când, căutând o batistă și trîtând că fracul nu era al lui, a scos de acolo... o jartieră îndantelată... Deh! fracul era al cuceritorului Nicolae Leonard!

Atunci, la acea serbare, a vorbit Fotino, impresionând întreaga adunare... Va fi și mai apoi un mare vorbitor, un adevărat orator. Când ai să fii mare să-i citești discursurile, sunt minunate..., dar ce minunat le știa rosti el!

L-a remarcat Brătianu. L-a trimis să-și dea doctoratul la Paris. A fost și de astă dată strălucitor. Teza, prefăcută de marelui Nicolae Iorga, i-a fost reținută la Universitatea Sorbona. L-au ademenit la Paris artiștii, l-a atras Jean Negulescu, i s-au făcut insistent propuneri de a face cinema de către casa de filme Gaumont. Dar, nu, el era dedicat studiului! Cu succesul diplomei de doctorat, s-a întors în țară și a început cariera universitară, pe care a slujit-o excepțional, până când...“

Știam până când, asta știam și parcă nu voiam să umbresc povestea cu acele zile triste. „Dar a început și cariera politică... L-a luat Ionei Brătianu ca șef de cabinet. A devenit membru al Partidului Liberal. A făcut cinste acestui partid deschis spre nou, partid al intelectualității românești.

Iar mie, după ce în memoria soțului meu, am întemeiat așezământul ce-i purta numele, nimeni nu mi s-a părut mai merituos și mai destoinic pentru a-l conduce decât tatăl tău...“

Trebuie să mă opresc acum... amintirea Doamnei rămâne în sufletul meu ca una dintre bogățiile pe care totuși anii suferinței mi le-au îngăduit. Sunt mândră, sunt fericită de a putea spune că am fost în apropierea uneia dintre cele mai minunate fapte ale Domnului. Doamna, marea Doamnă ELIZA BRĂTIANU. ■

PURTĂTOARE DE CREDENȚIONAL

Între cele peste o sută de mii de români veniți la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918 să proclame voința de unire a Transilvaniei cu Regatul Român s-au aflat și multe femei. Una dintre acestea a fost Valeria dr. Pinteș (27 februarie 1893-1 iunie 1984), din Lugoj.

Valeria Chiriță (dr. Pinteș) în 1910; mulțimea românilor adunați la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918

LIANA MARIA GOMBOȘIU

Născută în comuna Chizătău, fiică a notarului Isidor Chiriță, a plecat peste câțiva ani la Lugoj, împreună cu tatăl, mama, Olga, și fratele mai mare. A fost o copilă vioaie și curajoasă, cu „opinii” de la vârste fragede. Când, în prima clasă primară, învățătorul maghiar, arătând școlarilor o hartă a Imperiului Austro-Ungar, i-a întrebat dacă își iubesc patria, micuța Valeria s-a ridicat în picioare, s-a apropiat de hartă și a exclamat: „Vai, ce urâtă este!”. Tatăl ei, funcționar la primăria Lugoj, a fost chemat la școală și întrebat în ce fel își educa fata. Răspunsul său a fost evaziv, iar incidentul s-a uitat.

După absolvirea a șase clase gimnaziale, la îndemnul lui Valeriu Braniște (*Magazin istoric*, nr. 9/1978; 7/1980), Valeria a urmat doi ani la o școală în limba română din Sibiu.

Braniște i-a convins pe mulți lugoieni că fetele lor trebuia să învețe bine limba română literară, spre a scăpa de dialectul bănățean, care le trăda provincialismul.

În afară de ceea ce trebuia să știe o bună viitoare stăpână a casei, gospodărie și lucru de mână, Valeria, ca mai toate domnișoarele din familiile mai înstărite ale Lugojului, a învățat să deseneze, să cânte la „clavir”, să vorbească foarte corect germana și franceza, predate de o Mademoiselle Rose, stabilită de ani în Banat. A fost de timpuriu o mare iubitoare de poezie și o dornică de călătorii, două pasiuni insuflate de Laura Vlad, o femeie „ciudată”, originală, pictoriță și violoncelistă amatoare, sora poetului Victor Vlad Delamarina.

Lugojul fiind un centru cunoscut de cultură și cu o mișcare teatrală de amatori deosebită,

Valeria Chirița a fost antrenată în vârtejul spectacolelor și a iubit scena pe care a primit aplauze, dătătoare de mare bucurie, dar nicidecum aducătoare de vanitate. A jucat în vreo douăzeci de piese, având în mai toate rolul principal și fiind lăudată în presa locală. Marele ei succes a fost rolul Kăthei din *Heidelbergul de altădată*. În acest rol a văzut-o pentru prima dată doctorul Vasile Pinteau și a fost imediat cucerit de farmecul fetei de 19 ani, care avea să-i devină soție la sfârșitul anului 1913.

Valeria a făcut parte de foarte tânără din Reuniunea Femeilor Române din Lugoj, care ființa încă din anul 1863. După ce s-a căsătorit, a avut și unele funcții în conducerea asociației. Printre scopurile Reuniunii se afla „înălțarea sufletului femeii române pe piedestalul moral care stă la baza existenței familiei.”

Tânără Valeria s-a format în anturajul familiilor Brediceanu (*Magazin istoric*, nr. 4/2006), Dobrin, Braniște, Vidu, Barbu (*Magazin istoric*, nr. 1-8/2004) și al altora altor familii, care au făcut faima Lugojului de la începutul veacului al XX-lea.

Comunicatul din 8/21 noiembrie 1918 al Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania, care își chema fiii și fiicele la Alba-Iulia, în ziua de 1 decembrie, să proclame unirea cu România, a găsit-o pregătită.

În ședința din 28 noiembrie 1918, prezidată de Paulina Rădulescu și de avocatul Gheorghe Dobrin, Reuniunea Femeilor Române din Lugoj le desemnează, în unanimitate, ca participante cu putere de semnătură la Alba Iulia, pe Valeria dr. Pinteau și pe Ersilia Petrovici.

În ziua rece de iarnă, îmbrăcată într-un splendid costum popular bănățean și cu un lung cojoc deasupra, cu brațele pline de flori, Valeria s-a urcat în trenul de Alba Iulia, însoțită de doctorul Pinteau, la fel de entuziast ca ea, la fel de convins de „apropiatul ceas al mântuirii”. Corurile lui Ion Vidu din Lugoj și cel din Chizătău s-au urcat și ele în tren, încurajându-și în sufletește cântece.

Românii din toate colțurile Ungariei și Transilvaniei erau prezenți: moșii de la Abrud cu sumane albe și cu tricoulul la căciulă,

mărginenii din părțile Sibiului, săliștenii, rășinărenii, falnicii oșeni și nu în ultimul rând bănățenii, cu șubele lor albe. În urmă cu o zi, pe fruntea cetății Alba Iulia mai fluturaseră două steaguri: cel românesc și cel al stăpânilorilor. În 1 decembrie, steagul din urmă dispăruse pentru totdeauna.

În mulțimea românilor adunați la Alba Iulia, peste care cădea zăpada albă a unei ierni a dezrobirii și deasupra cărora răsunau clopotele din bisericile orașului și ale tuturor satelor vecine, s-au întâlnit patru membri ai familiei Pinteau. Trei dintre ei, Valeria și cei doi frați ai soțului ei, avocatul Augustin Pinteau și preotul Valentin Pinteau, au fost posesori de „credenționale”, deci au fost semnatori ai actului Unirii.

Viața Valeriei dr. Pinteau a continuat la Lugoj, apoi la Timișoara, asemenea aceleia a oricărei soții de medic, mamă a doi copii, având grija unei case și a unei familii. După 1918 nu s-a mai simțit chemată la nici o acțiune istorică. I-a mai fost dat să trăiască 66 de ani, preocupată de copii, nepoți și de o străneapoață, de prietenele ei, de grijile casei, de lecturi.

Rămăsă văduvă de timpuriu, vremurile înăsprindu-se, Valeria a trăit anii grei ai comunismului susținută de o mare speranță interioară, care a caracterizat întreaga ei generație. „Am fost și-om fi”, obișnuia să spună chiar și atunci când mulți dintre cei care fuseseră alături de ea la Alba Iulia au fost azvârliți în închisori sau deportați în Bărăgan. A continuat să fie optimistă, generoasă, plină de interes față de semenii ei. A îndrăgit Timișoara și a rămas o spectatoare atentă și pasionată a vieții din capitala Banatului.

S-a stins din viață la 1 iunie 1984. La îndemnul fiului ei, prof. Valeriu Pinteau, a donat încă din anul 1979 Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului o serie de cărți bisericești vechi, ziare din decembrie 1918 și „credenționale” care îi dăduse dreptul de semnătură la Alba Iulia.

Un colț din Muzeul Mitropoliei din Timișoara și altul din Muzeul Lugojului îi păstrează amintirea ca delegată la Alba Iulia, în acel neuitat decembrie 1918 al Marii Uniri. ■

TVR 50

Eugen Ionescu împreună cu Manase Radnev în studiourile Televiziunii Franceze (stânga) și Jean Marais, la Buftea, întreținându-se cu Dan Mihăescu

ISTORIE PIERDUTĂ, ISTORIE RĂMASĂ

DAN MIHĂESCU, MANASE RADNEV

Dintre toate interviurile pe care le-am realizat pentru revista noastră, acesta a fost cel mai greu. L-am pornit cu un noian de sentimente și emoții învălmășite. Amândoi, și domnul Manase Radnev, și domnul Dan Mihăescu, cu bogate cărți de vizită, se confundă cu cea mai mare parte a celor 50 ani ai Televiziunii Române (TVR), care își aniversează jumătatea de veac. Amândoi îi cunosc istoria nu din pagini de carte sau de gazete (așa cum am încercat eu să mă documentez), ci din participarea la realizarea ei.

O istorie trăită mereu în febrilitatea pregătirii unei noi emisiuni, în nesomnul nopților în care căutau soluții pentru a merge mai departe, în arderea emoției că ești urmărit de milioane de telespectatori.

Într-o astfel de discuție, reportofonul devine mai important decât reporterul. Pentru că el însuși telespectator dintr-un miez de ianuarie 1960 (când a privit printre ulucile gardului ceapeului de la el din sat televizorul din camera brigadierilor, unde aleșii satului inaugura un masiv „Temp”, cocoțat pe o masă și drapat în roșu, ca o urnă de vot), reporterul își dă seama că atât de multe întrebări îl bântuie, încât devin inutile.

Impasibil, în schimb, reportofonul tace și ascultă, păstrând ceea ce, pe cât posibil, încerc să fac și eu, lăsându-i chiar, la un moment dat, pe interlocutorii mei să se intervieveze reciproc. Metehne de hârșiti teleaști...

Manase Radnev (M.R.): Prin anii 1910-1920, deja se cunoșteau principiile teoretice de funcționare a televiziunii. În deceniul următor, aceste principii au fost traduse în practică și au început primele experimente, în Statele Unite ale Americii și apoi în Anglia, Germania și Franța. Din anii '30 datează primele transmisiuni. Înainte de război exista la Paris un studio care emitea câte o oră în fiecare zi.

Televiziunea, ca fenomen de masă, s-a răspândit însă abia după Al Doilea Război Mondial. Țările occidentale avansate au început programe regulate, cu o varietate de emisiuni. Asta cam de prin 1946-1947.

Noi avem și aici un decalaj. Oficial, TVR a început să emită de la 31 decembrie 1956. Trebuie însă spus că și inginerii români au făcut unele experimentări înainte de război. Au fost unele încercări sincrone cu cele din Occident. Ele s-au concretizat într-un program regulat mai târziu, relativ cu șapte-opt ani după cele din Apus.

- Ați văzut emisiunea din acel decembrie de acum cinci decenii?

M.R. - Nu.

Dan Mihăescu (D.M.) Nici eu.

M.R. Primele programe le-am urmărit abia în 1958, când am venit în TVR.

D.M. - Mai vedeam unele emisiuni la un prieten care avea televizor. Unul mic cât o carte poștală. Mă suna și-mi spunea: „Vino, că începe emisiunea!” Nu știai precis la ce oră începea. Deliciul meu a fost când le-am văzut pe surorile Kessler. Era un fenomen uluitor să vezi un spectacol ca acela acasă. Surorile Kessler erau cântărețe în vogă atunci, atractive și care apăreau așa... mai sumar îmbrăcate, ca în Occident.

- Ce credeți că au însemnat pentru români primii ani de televiziune?

M.R. Din punct de vedere al răspândirii televiziunii au însemnat puțin, pentru că erau

aparate, televizoare, foarte puține. Nu cred că erau mai mult de câteva mii.

D.M. - Câteva sute, în mod sigur. Erău „Temp”-urile acelea sovietice, mai grele decât un aragaz, cu butelie cu tot.

M.R. TVR s-a deschis și în condiții tehnice nu prea fericite. Într-un studiou al armatei. A fost utilat cu aparatul rusească, ea însăși învechită. Mi se pare adusă de prin Georgia. Funcționau două studiouri: unul, mare, A, în care se dădeau spectacole, și unul, la etaj, B, din care se transmiteau știrile.

D.M. - Mai era, cu împrumut, o sală de la o școală din Floreasca, denumită Studioul D.

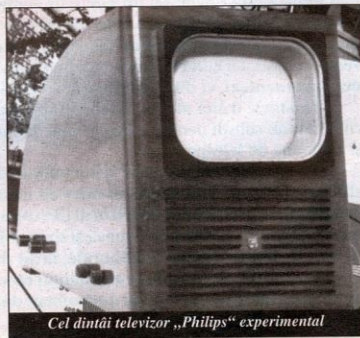
M.R. Asta a fost mai târziu. S-a închiriat o sală de sport de la școala aceea și s-a amenajat pentru spectacole scurte.

Când am venit eu în TVR, toți încăpeam în șapte-opt camere: redacție, actualități, cultură, directori ș.a. Era o clădire cu parter și etaj.

- Funcționa cenzura emisiunilor?

M.R. La început TVR a fost o rudă săracă a radioului. Era condusă de un vicepreședinte al Radiodifuziunii, mai erau un director al Televiziunii, redactori-șefi și alții. Din punct de vedere practic, cenzura nu prea se putea exercita, emisiunile fiind în direct. Funcționa însă autocenzura. Totul fiind în direct, exista riscul unor derapaje, care s-au și întâmplat.

Problemele televiziunii de atunci trebuie discutate și în contextul epocii. A fost un moment, după acordul de la Geneva din 1955 (*Magazin istoric*, nr. 12/1998), de oarecare deschidere. Cenzura, repet, nu era foarte vizibilă, transmisiunile fiind în direct. Dar ea funcționa din plin. Se ajungea până acolo încât cei de la actualități, când puneau întrebări în emisiune, acestea trebuia vizate de redactorul-șef. De multe ori se scriau răspunsurile pe care trebuia să le dea (citească) invitatul, muncitor, țăran sau chiar unii intelectuali. Din punctul

Televiziune europeană în 1936

de vedere al emisiunilor teatrale, de care răspundeam eu, cenzura se exercita în privința repertoriului. În primii ani jucam cu precădere piese românești și sovietice. Erau vizionate înainte de către conducere doar montările proprii.

– Erau și acestea în direct?

M.R. Până în 1967, toate erau în direct. Mai preluam și de pe scenele teatrelor. Aici repertoriul era mult mai amplu, erau montări și din alte dramaturgii, pe care le luam și puteam reflecta, cât de cât, la TVR cele ce se petreceau pe scenele românești.

D.M. Noi am fost martorii și beneficiarii unor miracole tehnice. Televiziunea în sine era un miracol. Atunci se lucra numai pe viu sau pe film de 16 mm. Aveam laboratoare, mese de montaj, în care se montau în special subiectele de teleanal, reportajele. A apărut apoi telecordingul...

M.R. – ... Care a precedat pelicula de film...

D.M. ... Și s-a ajuns la ceea ce avem acum: televiziunea digitală și toate celelalte. Eu am lucrat la început într-un compartiment impropriu spus de divertisment, sumarele fiind foarte variate și cu trimeri în multe zone culturale, științifice, informative etc.

– Din ce în ce?

D.M. – Am venit în TVR în 1964, dar m-am angajat din 1965 cu carte de muncă. Lucrasem până atunci pentru radio.

Să lămurim ce însemna divertisment: pe lângă „varietăți”, emisiuni magazin, dar care aveau un sumar foarte cuprinzător, de la cultură la umor, la muzică ușoară sau clasică. Majoritatea emisiunilor era, cum s-a mai spus, pe viu. Din cauza asta se și întâmplau tot felul de minuni.

Apropo de uilaje date de ruși. Nu se apringeau toate becurile de la camerele de luat vederi. Și atunci reporterii, ca să poată intra în emisie, erau legați la picior cu câte o sfoară de regizorii de montaj. Aceștia aveau monitoare și vedeau când camera respectivă intra în emisie: Cum becul roșu nu se aprindea, repor-

terul nu știa că intră în direct. Atunci regizorul trăgea de sfoară și astfel îl avertiza. Și el începea: „Bună seara, stimați telespectatori, ne aflăm în direct...” La o astfel de transmisie, când trebuia să vorbească Alexandru Stark, o regizoare de platou, mai vânoasă, a tras mai tare de sfoară și el a căzut. S-a ridicat, s-a scuturat și s-a scuzat.

Aveam tot felul de aventuri din cauza directului. Astfel, Teodora Lucaciu, solista de operă, cânta rezemată de un suport cu o glastră. Ea nu și-a dat seama că, mișcându-se tot timpul, suportul se legăna și el și glasta sta să-i cadă în cap. Suspans... Eram în direct și nu știam ce să facem, căci nu aveam decât o cameră.

Se întâmpla să se strice camerele în plină emisiune. Aveam, de pildă, patru camere, fixate, fiecare, pe câte un invitat și nu mai mergea decât una. Ce făceai? Mergeau regizorii de studiu pe vine pe sub camere și făceau semne invitaților: „Uită-te la camera aia care transmite!” Ieșea ce ieșea.

Sigur, era amuzant pentru vremea aceea. Televiziunea era o jucărie care amuza pe toată lumea. Dar încetul cu încetul politicul a început să pună stăpânire pe ea. Îmi aduc aminte de un serial de amintiri din teatru cu Sică Alexandrescu. Veneau mari actori și povesteau cum au debutat, în ce spectacole au jucat, diverse întâmplări din carieră. A fost o emisiune cu Miluță Gheorghiu. Și el povestea cum era îndrăgit de spectatori. „Lumea îmi săruta mâna”, se amuza el de succesele cu interpretarea Chiriței. „Și am fost în turneu – povestea înfocat Miluță – și în Moldova asta, Basarabia românească, județul Hotin, pe acolo.” Eu am încremenit. Cum să pomeniți de Basarabia românească în vremea aia!

– Erați tot în direct?

D.M. Bineînțeles! Prezentator era Ion Besoiu. Am fugit în patru labe la el, l-am tras de pantaloni și i-am șoptit: „Republica Socialistă Sovietică Moldovenească.” Și Besoiu a reluat: „Da, maestre, mă iertați că vă întrerup. Ascultați cu atenție. Deci erați în turneu în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.” La care Miluță sare: „Nu, dragă, în

Video-telefon, cu ajutorul televizorului, în 1937

Ciclul Istoria comediei la TVR, exemplificarea momentului „Commedia dell'arte“

județele astea din Basarabia noastră, Cetatea Albă, Hotin. Județe românești. Mă știa și prefectul. Îmi pupa mâna!“ Imediat a urmat un scandal, cu declarații și alte de-astea.

Un alt episod. L-am adus pe Grigore Vasiliu-Birlic să comenteze niște curse de trap de pe hipodromul de la Ploiești. Birlic era cunoscut ca un împătimit al turfului, și începe maestrul nostru drag. „Înainte, pe lângă Casa Scânteii, era un hipodrom foarte mare. Venea lume bună, de la Palatul Regal. Veneau prințese, principii... Nu ca acum, la Ploiești, unde merg toți amărății. Atunci, într-adevăr, hipodromul era un spectacol!“ Iar a fost scandal. Ce înseamnă aia, că veneau de la Palatul Regal?

A venit rândul lui Marcel Anghelescu. A spus că i-au făcut colegii o farsă. Juca la debut un rol de birjar. Și un boier la care s-a dus i-a dat bacșiș un pol de metal. Cineva dintre colegii de scenă a încălzit moneda aceea cu o lumânare. Când a luat-o în mână s-a fript. Și el explica: „Era un pol d-ăla galben, cu Regele Carol.“ Iar scandal...

Și s-a terminat cu Forry Etterle, care a spus că el a făcut Conservatorul „Regina Maria“. Cu aceasta s-a scos rubrica din programe. S-a hotărât ca pe viitor ai acești vorbitori să dea viziune. Să vină să povestească în fața unui șef ce aveau de gând să spună în emisiune. Sigur, era o cenzură mai flexibilă, dar tot cenzură era.

– Asta nu însemna – vă întreb și pe dumneavoastră, domnule Radnev – o cantitativă din partea factorului politic a impactului deosebit al televiziunii asupra publicului românesc?

M.R. Pe măsură ce a trecut vremea, acest copil teribil al radioului care a fost Televiziunea nu mai era o curiozitate. De la cele câteva sute de televizoare erau acum zeci de mii, răspândite în toată țara. Audiența sporită a făcut ca cenzura să devină mai severă.

Am să vă dau și eu un exemplu cu privire la dificultățile tehnice. Este vorba de ciclul de emisiuni *Din istoria teatrului*, prezentate de Ion Marin Sadoveanu, după părerea mea unul dintre cele mai bune cicluri care s-au făcut

vreodată în TVR. Din păcate, Ion Marin Sadoveanu s-a prăpădit la doi ani după ce a început ciclul.

– Venea și el din vechea lume. Cum s-a adaptat?

El fusese directorul Teatrului Național și înainte, și după război. Cu el se făcuse, în anii '50, turneul cu *Bădăranii* lui Goldoni la Veneția, un succes al teatrului românesc. Fusese reabilitat, ca să spun așa.

În timpul prelegerii sale televizate se făceau exemplificări cu secvențe din diferite piese care au marcat istoria teatrului. Erau și ele în direct. Decorurile se schimbau în timp ce vorbea I.M. Sadoveanu. Erau cam 3-4 exemplificări pe emisiune. El își scria dinaintea textului prelegerii, dar nu ținea seama de el în transmisie. Îl știa. Mi-l dădea mie și regizoarei Lidia Ionescu, ca să știm cam ce se întâmpla.

Cum schimbarea decorurilor necesita oarecare timp, m-am înțeles cu maestrul Sadoveanu să vorbească atât timp cât era necesar între secvențele teatrale. Era o măsură de prudență, să nu ne trezim că termină expunerea și decorurile nu sunt instalate.

Vreau să mai precizez că teatrul în direct la TVR, directul în general, a marcat o epocă de glorie a televiziunii. Într-o carte apărută în S.U.A., referitoare la teatrul tv, autorul susține că epoca de aur a teatrului tv a fost în perioada directului. Sinceritatea, jocul actorilor, sentimentul că mergi pe un fir și n-ai plasă dedesubt, această participare intensă nu se mai produc când spectacolul este înregistrat, prelucrat. În înregistrare poți relua o secvență de câte ori vrei, o poți combina cum vrei. Reprezentația teatrală a câștigat poate din punct de vedere tehnic, dar artistic în mod cert a pierdut.

Verificări tehnice la primele transmisiuni ale TVR din urmă cu cinci decenii

Posturi experimentale de televiziune
în Bucureștii anilor '30

În anii 1962-'63, a intervenit o anume liberalizare. Atunci i-am putut juca la televizor, în montări proprii, în direct, pe Eugen Ionescu, Dürrenmatt, Brecht, Camus.

Colegul meu, Constantin Paraschivescu, care a scris o carte despre teatrul tv, arată că în 1965 TVR a avut 15 spectacole de teatru în montare proprie, în timp ce în 2002 au fost doar două.

– Cum rezolvați problemele legate de invitarea pe micul ecran a unor personalități de odinioară, din lumea „foștilor“?

M.R. – Ideea emisiunii cu I.M. Sadoveanu, recunosc, nu a fost a mea. Mi-a sugerat-o Silviu Brucan, care pe atunci era vicepreședintele Radioteleviziunii. După moartea lui Sadoveanu, au mai prezentat istoria teatrului Radu Beligan și alții, dar nu au reușit să îl egaleze.

– Nu doar la I.M. Sadoveanu mă refeream, ci și la alți oameni de cultură, de artă, istorici formați înainte de venirea comuniștilor la putere.

M.R. Pot spune că am avut inițiativa unei emisiuni, în 1968, *Prim-plan*, care a început cu Grigore Moisil. După care au urmat Oscar Han, Henri Coandă...

– Mai direct vă întreb: astfel de personalități trebuia să primească „viză“?

M.R. Evident. Toate personalitățile invitate erau în prealabil aprobate. Adică mă duceam cu lista, dar trebuia analizată, avizată, fie de directorul TVR, fie de redactorul-șef. Poate să spună și Dan.

D.M. – Vă solicit o paranteză, este vorba de emisiunile de teatru pe viu. Trebuia să se joace o piesă clasică. S-a repetat dimineața și la prânz s-a dat pauza de masă. Seara urma spectacolul, în direct. Decorurile erau montate, totul era terminat. Jucau George Vrăca, Ștefan Ciubotărașu. Era un text lung, de două-trei ore, obositor.

Pentru siguranța reproducerii textului, Vrăca își notase niște capete de replici pe câte o coloană de decor. Să știe cum intră: „O, Mănte...“ Ciubotărașu a făcut același lucru.

Trebuia să stea la o masă. Și-a scris acolo câte un început de replică, să nu se încurce: „O, fii bine venit...“

La prânz au plecat acasă. Scenografului, intrând în platou să inspecteze decorul, i s-a părut cam murdar. „Până începe spectacolul am timp să-i dau o tentă proaspătă și dacă cobor toate proiectoarele se usucă“, și-a spus el. Și a dat tenta peste toate capetele acelea de replici. Vă dați seama sub ce teroare au jucat acești mari actori, când se duceau la locurile respective și nu-și mai găseau însemnările.

– Ce amestec avea politicul în astfel de încercări de platou?

M.R. Am să vă dau un exemplu. Și eu, și Dan am făcut foarte multe medalioane de actori pe diapozitive. În ce consta medalionul? Era o discuție pe care o aveam cu actorul respectiv, urmată de o scenă jucată tot în direct. Când evocam cariera sa, foloseam diapozitive care erau schimbate într-o anumită ordine. Eram obligați ca la sfârșitul acestui medalion, care ținea, în general, cam câte o oră, să fie o declarație de atașament din partea invitatului. Nu neapărat în termeni lozincari, dar să se exprime adevărul la politica partidului, la realizările României socialiste ș.c.l. Obligatoriu.

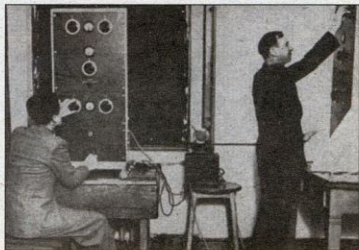
– Dacă într-un spectacol trebuia să apară, pentru a sugera atmosfera, efigii ale trecutului, să spunem portretele regelui, ale lui I.C. Brătianu și alții, cum procedați?

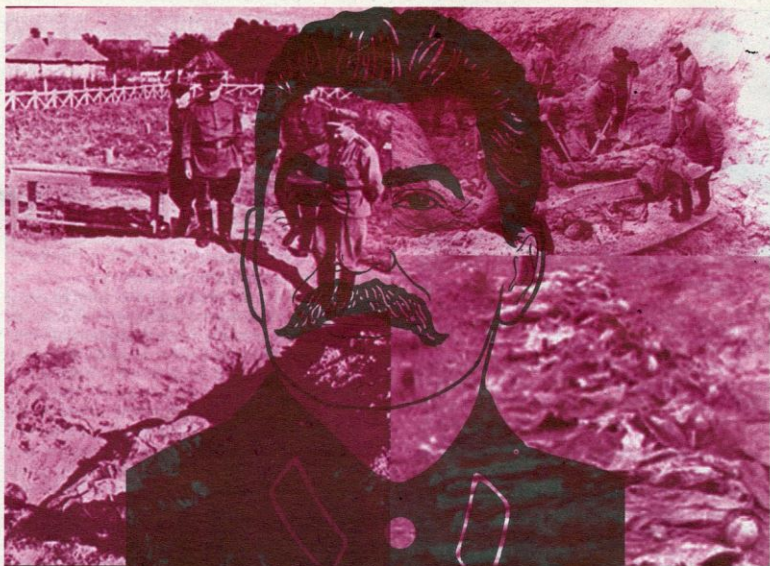
M.R. Nu am avut probleme de felul ăsta. Astfel de spectacole le preluam de la teatre. Și prima cenzură se executa acolo, la teatre. Erau comisii întregi care cenzurau spectacolele acelea. Când le preluam erau „curate“. Nu exista riscul să spună cineva ce-a spus Miluță Gheorghiu, atunci, în direct, la emisiunea lui Dan.

D.M. Încet, încet, lucrurile s-au agravat. Pentru că a apărut Direcția Presei.

(Va urma)

A consemnat Ioan LĂCUSTĂ

Cadavrele descoperite în gropile comune (dreapta)
și comisia de anchetă alcătuită de sovietici, atunci când au ajuns la Katyn

POSTERITATEA KATYN-ULUI

Dr. ION CONSTANTIN

La 17 septembrie 1939, trupele Uniunii Sovietice treceau granița cu Polonia. Pactul Ribbentrop-Molotov (Magazin istoric, nr. 12/1989) începea să funcționeze efectiv, iar Polonia, atacată la 1 septembrie același an de Germania, dispărea ca stat. Era pentru a doua oară în istorie când Polonia cădea pradă unui acord între germani și ruși.

Armata Roșie a luat prizonieri mai multe mii de militari polonezi. Cea mai mare parte a lor și-au găsit sfârșitul într-o groapă comună, la Katyn. Despre acest masacru s-a aflat abia în anul 1943, când foștii părtași ai sovieticilor la împărțirea Poloniei, acum inamici pe fronturile celui de Al Doilea Război Mondial, germanii, au dat peste groapa comună.

Imediat după ce evenimentele întâmplăte la Katyn au devenit cunoscute prin mass-media germană, știrea a apărut și în presa clandestină poloneză din țară. Ziarele *Nowy Kurier Warszawski* (Noul Curier Varșovian) și *Goniec Krakowski* (Curierul Cracovian) au publicat, în perioada 13 aprilie-19 mai 1943, o serie de materiale care imputau sovieticilor crimele comise împotriva ofițerilor polonezi. Comu-

nitatea polonezilor din S.U.A. a reacționat energic încă de la început. Evenimentele de la Katyn erau relatate într-o serie de articole apărute, la 16 aprilie 1943, în ziarele *Chicago Tribune* și *Washington Times-Herald*. Materialele publicate au fost prezentate, apoi, de kongresmenul John Lesinski din statul Michigan în Legislativul american. La intervenția unor kongresmeni americani, chiar dacă nu a

fost menționat numele localității Katyn, s-a făcut, totuși, o consemnare în legătură cu asasinarea ofițerilor polonezi de către NKVD în anexele publicației oficiale a Legislativului american, *Congressional Record*.

Un român, în comisia Katyn

Aceste demersuri erau boicotate de o serie de agenți ai Moscovei, care penetraseră în Biroul Informațiilor de Război (Office of War Information OWI). La 19 aprilie 1943, kongresmenul Roy O. Woodruff din statul Michigan cerea să se efectueze o investigație asupra reprezentantului polonez în Biroul Informațiilor de Război, care fusese desemnat din partea diviziei poloneze organizate de Armata Roșie, acesta fiind considerat „omul sovieticilor”. Parlamentarul american arăta că acel reprezentant polonez „nu a mai locuit în Polonia de 15 ani și este, de fapt, un membru activ al cercurilor comuniștilor francezi, de unde a venit recent în America”.

Spre sfârșitul războiului, odată cu apropierea momentului victoriei împotriva Germaniei hitleriste, Polonia devenise o „problemă jenantă” pentru Națiunile Unite. Într-un jurnal de călătorie, intitulat *Raport asupra rușilor* și publicat la începutul anului 1945, ziaristul american William L. White prezenta o serie de aspecte și întrebări deloc confortabile în legătură cu problema Katyn,

relevând inconsistența versiunii sovietice referitoare la asasinarea ofițerilor polonezi.

În cadrul procesului de la Nürnberg, din 1946, sovieticii au încercat, fără succes, să ridice problema Katyn drept una dintre crimele de război comise de naziști. În pofida presiunilor și amenințărilor făcute de Moscova, dr. Markov, reprezentant din partea Bulgariei în Comisia Internațională care investigase Katyn-ul, i-a indicat pe sovietici drept responsabili pentru crimele de la Katyn.

După câțiva ani de tăcere, explicabilă prin faptul că S.U.A. și Occidentul în general nu aveau interesul să provoace o confruntare cu Uniunea Sovietică, odată cu izbucnirea războiului rece reținerea oficială a dispărut. Într-o lucrare cu caracter memorialistic publicată la Londra, în anul 1948, liderul Partidului Țărănesc Polonez, Stanislaw Mikolajczyk, dedică un întreg capitol momentului Katyn, arătând că ordinul de executare a ofițerilor polonezi a fost dat chiar de Stalin. Un an mai târziu apărea, tot în capitala britanică, lucrarea generalului W. Anders, *O armată în exil. Istoria celui de-al doilea corp polonez*, care menționa, într-un capitol special consacrat *Crimelor de la Katyn*, că sovieticii erau vinovați pentru asasinarea a 4.000 de ofițeri polonezi. Într-o ediție ulterioară a lucrării, generalul Anders făcea precizarea că era vorba despre 15.000 de ofițeri asasiinați la Katyn. În cartea sa – care avea să fie citată apoi de istoricul Alain Decaux –, generalul Anders a stabilit că „la

Ofițeri polonezi morți la Katyn: Marian Gasiewicz
(cu soția și doi băieți)

Jan Przewlocki (cu cei doi fii:
aceștia și mama lor au fost
deportați la Arhanghelsk; cel
mai mic, cel din dreapta, a
murit acolo de pneumonie,
în decembrie 1940)

Kozielsk au fost închiși 4 generali, un contraamiral, circa 100 colonei, 300 maiori, 1.000 căpitani, 2.500 locotenenți și sublocotenenți și mai mult de 500 aspiranți. Mai bine de jumătate sunt ofițeri de rezervă: 21 de profesori universitari, peste 300 de medici, câteva sute de magistrați și avocați, sute de profesori de liceu, mulți ziariști, scriitori... Catolici, protestanți, ortodocși, evrei la ora 9 seara cineva ordonă să se facă liniște și, într-o tăcere absolută, fiecare se roagă în legea lui timp de câteva minute. Este respectată cea mai veche tradiție a armatei poloneze: rugăciunea de seară în comun. Nimeni nu știe ce se va întâmpla cu ei”.

Stanisław Mikolajczyk

În anul 1949, Józef Mackiewicz publica la Londra o monografie despre cele întâmplate la Katyn, iar în anul 1951 lucrarea *Crimele din pădurea Katyn*. Józef Mackiewicz era un ziarist polonez care a fost inclus de germani (cu aprobarea mișcării de rezistență poloneză din țară) în Comisia internațională care a cercetat descoperirea de la Katyn, în 1943, pentru a face relatări obiective și credibile despre masacrul care avusese loc acolo. Să reamintim că din acea Comisie a făcut parte și un medic român – dr. Alex Birkle –, care a avut de suferit în perioada regimului comunist.

„Calomniile cercurilor imperialiste“

În S.U.A., semnalul unei schimbări notabile de atmosferă în legătură cu această problemă a fost lansat în anul 1949, odată cu constituirea de către Arthur Bliss-Lane a unui comitet de cercetare a asasinatelor de la Katyn. În afara ambasadorului Lane, care a fost ales președinte al Comitetului, în componența acestuia au mai intrat, ca membri, foștii șefi ai spionajului din perioada războiului – William Donovan și Allen Dulles –, președintele Congresului Polonezilor Americani, Charles Rozmarek, precum și jurnaliștii Max Eastman și Clare Booth Luce. Cu ocazia împlinirii a zece ani de la masacru,

în aprilie 1950, în cvasitotalitatea comunităților poloneze din lume au fost organizate numeroase manifestări de comemorare pentru cei dispăruți. Acțiunile au început cu organizarea unei mari adunări în Westminster Hall din Londra, de către Asociația Foștilor Deținuți Politici Sovietici. Mai târziu, în iunie 1952, revista poloneză *Orze³ Biały* (Vulturul Alb), care apărea la Londra, a publicat un articol semnat de Zdzisław Stahl.

În condițiile în care atrocitățile comuniste împotriva prizonierilor de război americani din Coreea, de altfel similare în privința metodelor folosite cu asasinatele de la Katyn, produceau o vie emoție

în rândul populației americane, Congresul de la Washington a decis să facă lumină în problema crimelor împotriva ofițerilor polonezi. O primă măsură a fost luată în septembrie 1950, când administrația americană a hotărât să publice raportul, care fusese secret până atunci, al lt.col. John H. Van Vliet Jr. Ofițer al armatei americane în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, acesta se afla într-un lagăr de prizonieri în Germania, în primăvara anului 1943, când a fost luat și dus de germani la Katyn, pentru a fi martor la investigațiile făcute în legătură cu asasinatele comise de NKVD. La sfârșitul războiului, ofițerul american, reîntors la Washington, a întocmit imediat un raport, pe care l-a prezentat, la 22 mai 1945, generalului Clayton Bisell, șeful spionajului armatei americane. Acesta a clasificat documentul ca „strict secret“, dând totodată ordin lui Van Vliet să nu discute cu nimeni despre cele semnalate. La 18 septembrie 1951, Camera Reprezentanților a Congresului S.U.A. a adoptat cu unanimitate de voturi Rezoluția 390, privind constituirea unei comisii speciale pentru cercetarea și elaborarea unui document oficial în problema asasinatelor de la Katyn.

Comisia a audiat un număr mare de martori din Washington, Chicago, Londra și Frankfurt am Main. Ca rezultat al muncii comisiei, la 22 decembrie 1952 a fost prezentat monumentalul Raport nr. 2505, numărând 2.360 de pagini. El

Generalul Donovan...

aducea dovezi zdrobitoare privind vinovăția sovieticilor. Reacția propagandei comuniste a fost imediată. Urmând cu obediență torrentul de invective ale Kremlinului în această problemă, conducerea comunistă de la Varșovia, în frunte cu

liderul partidului, Bolesław Bierut, a dat o declarație în care erau respinse „calomniile cercurilor imperialiste” cu privire la Katyn. La puțin timp după aceasta ziarile poloneze publicau textul integral al comunicatului comisiei speciale sovietice din toamna anului 1943, care îi prezenta, evident, pe germani ca fiind vinovați de moartea ofițerilor și intelectualilor polonezi, orice alt punct de vedere fiind considerat o „încercare de inducere în eroare și o minciună”.

Ca urmare a dezechetului intervenit în relațiile americano-sovietice, după moartea lui Stalin (martie 1953), a instalării unei noi conduceri la Kremlin și a încheierii războiului coreean (iulie 1953), lucrurile n-au mai avansat pentru o perioadă.

Spre deosebire de Washington, Londra a rămas consecventă poziției inițiale. Guvernele britanice nu au dat publicității niciodată documentele aflate în arhivele lor, au interzis comunității poloneze, în mai multe rânduri, comemorarea evenimentului, iar cărțile de istorie au continuat să arunce responsabilitatea crimelor asupra naziștilor.

Monumente în toată lumea

Problema crimelor de la Katyn avea să fie reluată de S.U.A., odată cu procesul destalinizării inițiat de noua conducere de la Kremlin. La 26 iulie 1956, Comisia spe-

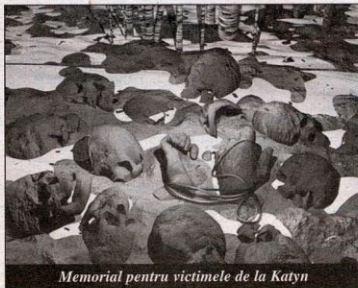
cială a Congresului S.U.A. a trimis o scrisoare primului secretar al P.C.U.S., Nikita S. Hrușciiov, în care îi cerea dezvăluirea și recunoașterea asasinatelor săvârșite la Katyn de către regimul stalinist. După Congresul al XX-lea al P.C.U.S., când

N.S. Hrușciiov a prezentat așa-zisul „Raport secret”, în care era criticat sistemul stalinist, câte ceva despre cazul Katyn a început să „transpire” inclusiv în lagărul socialist. Deși regimul din Polonia continua să prezinte acest episod ca datorându-se germanilor, în rândul populației era cunoscut adevărul despre vinovăția sovieticilor pentru crimele de la Katyn. Katyn-ul era, de fapt, „călcâiul lui Ahile” al dominației sovietice asupra Poloniei, chestiuni de care erau conștienți chiar și liderii comuniști de la Varșovia.

În anii '70 au apărut mai multe lucrări valoroase care prezentau în mod documentat adevărul despre Katyn. Dintre acestea, menționăm pe cele ale lui Louis FitzGibbon, secretar general al Consiliului Britanic pentru Ajustarea Refugiaților, care a demonstrat, fără putință de tăgadă, vinovăția sovieticilor în legătură cu acest episod. Posibilitățile de cercetare a acestei teme au fost considerabil lărgite când, în anul 1972, Foreign Office-ul a declarat o serie de documente relevante (după trecerea perioadei legale de 30 de ani), inclusiv raportul secret cu privire la Katyn, înțocmit de fostul ambasador britanic în Polonia, Owen O'Malley.

... și Allen Dulles

Memorial pentru victimele de la Katyn

Exilul polonez din S.U.A., Marea Britanie, dar și din alte țări occidentale a devenit, treptat, tot mai activ în legătură cu subiectul Katyn. În mai multe țări s-au ridicat monumente pentru

comemorarea Katyn-ului. În noiembrie 1975, arhiepiscopul Wladyslaw Rubin a sfințit un asemenea monument la Stockholm, în amintirea celor dispăruți la Katyn. Un altul a fost construit în cimitirul Gunnersbury, din cartierul londonez Kensington. În pofida protestelor ambasadelor U.R.S.S. și R.P. Polone, precum și a absenței unor reprezentanți oficiali ai guvernului britanic, ceremonia de inaugurare a acestui monument, realizată cu participarea arhiepiscopului Wladyslaw Rubin, a avut loc în ziua de 18 septembrie 1976. După zece ani de eforturi, în 1981, diaspora poloneză din Republica Africa de Sud și Zimbabwe a reușit să ridice un monument dedicat Katyn-ului, la Johannesburg. Acesta se adăuga altora înălțate în acea perioadă în Australia la Canberra și Adelaide, precum și în Noua Zeelandă, la Wellington.

În Polonia de după război, deși subiectul Katyn era interzis, pronunțarea chiar și a acestui cuvânt în locurile publice fiind un act de deosebit curaj, totuși masacrul n-a putut fi șters din memoria colectivă a populației. Amintirea lui a devenit, tot mai mult, subiectul unor manifestări publice, odată cu reconstrucția societății civile poloneze, care avea să culmineze cu înființarea Sindicatului Liber „Solidaritatea”. O dovadă a forței de organizare a opoziției democratice au fost manifestările pentru comemorarea a patru decenii de la asasinarea de la Katyn, în aprilie 1980. La Cracovia s-a constituit Comitetul Katyn, având în frunte pe poetul Adam Macedoński. În întreaga țară au fost răspândite manifeste și scrisori care aminteau de tragicele evenimente petrecute în urmă cu 40 de ani. O impresie deosebită a produs slujba ținută de preotul Aleksander Hauke-Logowski în Biserica Dominicanilor din

Poznań, la 9 aprilie 1980, când s-a amintit despre soarta ofițerilor polonezi omorâți de NKVD. Deși nu erau menționate ca atare numele făptașilor acestui asasinat în masă, a fost evident pentru toți cei prezenți la cine s-a făcut referire în acea slujbă. Tot atunci, „Solidaritatea” ridica un monument comemorativ care, deși purta doar inscripția „Katyn, 1940”, a fost înlăturat imediat de poliția poloneză.

Evenimentul a fost amplu marcat de diaspora poloneză din diverse țări, Congresul Mondial al Polonezilor adoptând o rezoluție prin care anul 1980 a fost declarat „Anul Katyn-ului”. Concomitent, în țări din diferite colțuri ale lumii au avut loc manifestări pentru comemorarea a patru decenii de la acest masacrul, într-o atmosferă diplomatică schimbată în mod considerabil. Aceasta nu înseamnă însă că lucrurile au decurs lin, fără nici un fel de obstacol. La Toronto, în Canada, de exemplu, după eforturi de mai bine de patru ani, în 1980 s-a fost ridicat un monument, dar la ceremonia de inaugurare a acestuia, autoritățile guvernamentale canadiene au refuzat să participe, chiar și într-o manieră limitată, simbolică, din cauza presiunilor făcute de Ambasadă sovietică.

Anul 1990, când s-a aniversat o jumătate de secol de la Katyn, a cunoscut o adevărată explozie de manifestări consacrate acestui eveniment pe teritoriul Poloniei, unde s-au ridicat monumente în mai multe localități.

Abia în aprilie 1990, Mihail Gorbaciov a admis responsabilitatea Uniunii Sovietice în cazul Katyn. În aprilie 2005, președintele de atunci al Poloniei, Aleksander Kwasniewski, a cerut Rusiei să recunoască faptul că masacrarea militarilor polonezi de către NKVD a fost o crimă împotriva umanității. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteti, până la 15 ianuarie 2007, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și poți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– Care erau condițiile pe care trebuia să le îndeplinească o persoană, pentru a putea fi numită guvernator al B.N.R.?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna octombrie 2006 este:

„Mănăstirea Comana

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **EMILIA BUCUR**, din **Voluntari, județul Ilfov**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2007.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, Oficiul Poștal nr. 1, sect. 1, București

MOZART - MISTERUL MAGIC

La 250 ani de la nașterea lui Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791), concertele, simfonicele, operele și operele sale exprima încă legătura între cei ce-i ascultă muzica și omul Mozart. În această constau universalitatea muzicii sale și miracolul mozartian.

FLORENTINA DOLGHIN

Divinul Mozart, „soarele muzicii”, a fost înainte de toate un om. Cum putem să-l cunoaștem pe acest om? Și mai ales pe copilul Mozart, modelat cu dragoste de un tată devotat și un excelent pedagog? Există numeroase portrete, picturi și gravuri contemporane. Dar nici unul nu seamănă cu celălalt. Unul dintre ultimele sale tablouri, pictat de un cunoscut, Joseph Lange, considerat de soția lui, Constanț, că i-ar semăna cel mai mult, ne înfățișează un chip nelineștit, cu o privire absentă.

„Era mic de statură, cu o față agreabilă, dar care nu trăda deloc, cu excepția privirii arzătoare și a ochilor mari, măreția geniului, scrie Franz Xaver Niemetschek, primul său biograf, în 1798. Privirea lui părea goală și pierdută, cu excepția momentelor când se afla în spatele clavicinului. Atunci chipul i se metamorfoza. Era grav, recules, cu un

aer liniștit. Fiecare mișcare a mușchilor exprima sentimentul cântat”.

Primul menuet, la cinci ani

Cartea lui Niemetschek este însă o comandă a soției lui Mozart, grijulie cu imaginea postumă a soțului (erau căsătorii din 1782). Astfel că autorul n-a scris nimic despre tenul palid și bolnăvicios al muzicianului, despre tendința lui spre îngroșare, care îi deformată trupul, multă vreme firav, despre capul disproporționat de mare față de restul corpului, despre miopia lui și, cu atât mai puțin, despre o legendă care a circulat în epocă, niciodată autentificată însă, după care Mozart avea o malformație a urechii stângi, ceea ce nu-i permitea să poarte ochelari.

De copil Wolfgang Amadeus Mozart, un băiețel grațios și foarte manierat, a contractat

diverse boli. La nouă ani a fost la un pas de moarte, a intrat în comă. În 1784 un cercetător descoperă că a suferit de „febră tifoidă endemică”. La 11 ani a avut variolă, apoi s-a îmbolnăvit de hepatită. Suferea de chinuitoare abcese dentare. Din 1784 avea colici violente provocate de boala de rinichi, cauza morții sale premature, la numai 35 de ani. Această stare de sănătate fragilă a accentuat și agravat tendința lui naturală spre depresie. Numeroși martori l-au văzut leșinând brusc.

Când s-a născut, în viforoasă zi de 27 ianuarie 1756, o vecină din aceeași clădire a răspândit repede vestea că „o nouă pacoste a căzut pe capul familiei Mozart, al șaptelea copil al lor s-a născut astăzi. De ce oare sărăcia oamenilor nevoiași e întotdeauna îngroșată și cu mulți copii, pe câtă vreme cei înstăriți au numai una sau două guri de hrănit? Sărăcia trage la sărăcie!” Așa

Wolfgang cu sora și tatăl (circa 1770)

era întâmpinată venirea pe lume a lui Wolfgang Amadeus Mozart.

Primul menuet pentru clavicembal l-a scris pentru aniversarea lui de cinci ani, iar prima simfonie trei ani mai târziu. Ar fi rămas zi și noapte la pian sau în fața partiturilor pentru a compune. Niciodată nu a mers la studiu împins, constrâns de părinți. Avea aplecare și spre desen și calcule, spre matematică chiar, dar fiind prea absorbit de muzică, nu și-a putut manifesta talentul și în alte discipline. La șase ani era mort după circ și toată copilăria a adorat crenvurștii, pe care îi întâmpina la micul dejun întotdeauna cu aplauze.

În afara biografiilor scrise de contemporani, s-a păstrat în mod miraculos corespondența familiei, 2.000 de scrisori, care constituie o inegalabilă sursă de informații. La 4 aprilie 1787, Wolfgang i se adresa tatălui, Leopold: „Mulțumesc lui Dumnezeu de a-mi fi oferit șansa să învăț să cunosc moartea drept cheie a adevăratei noastre fericiri. Nu mă culc niciodată seara fără să reflectez că mâine, așa tânăr

cum sunt eu, s-ar putea să nu mai fiu deloc...”

Vizită la Doamna de Pompadour...

După ce s-a mutat la Viena, din Salzburgul natal, pe care l-a antipatizat profund, a trăit într-un infern ca ritm de muncă. „Nu ne culcăm niciodată înainte de ora 1 dinspre dimineață, nu ne sculăm niciodată înainte de ora 9, prânzim la ora 2, 2 și jumătate. În fiecare zi academii, muzică, ceva de scris...”, nota sora lui, Nannerl, într-o epistolă către cei de acasă. Ea îl însoțise la Viena și răspundea astfel întrebării îngrijorate a tatălui despre cum își petrec ziua

copiii. În concepția lui Leopold (și el muzician) programul fiului era mult prea încărcat. Și așa va rămâne cât va trăi. „Aș putea, bineînțeles, să dau rasol – îi scria tânărul, într-o altă împrejurare –, dar o asemenea bucată (se referea la *Concertul pentru flaut*, pe care se chinuia să-l scrie la Mannheim, în 1778) trebuie să străbăta lumea și nu vreau să roșesc că poartă numele meu.”

Surprinzător este că muzica lui nu spune mare lucru despre starea de spirit a compozitorului din momentul creației respective. Își știe tatăl grav bolnav, tată pe care îl adoră, și scrie unul după altul două cvintete de coarde, primul angoasat, altul debordând de lumină și liniște. Urmează două lieduri emoționante, apoi survine moartea lui Leopold, pe care o află la 29 mai 1787, și, lucru ciudat, prima piesă pe care o compune este o operă umoristică. O plezanterie muzicală. Apoi revine la un lied în ton tragic.

Copilăria și adolescența lui Mozart sunt o călătorie în lungul și latul Europei. Între șase și 17 ani Wolfgang Amadeus cutreieră pentru lungi concerte, împreună cu tatăl, marile capitale. În aproape 36 ani de viață și-a petrecut peste un deceniu departe de cămin, pentru studii, în cea mai mare parte a timpului. Călătorii inițiate: 15 luni în Anglia, în

Muzica lui Mozart exprimă înainte de toate slăbiciunile și pasiunile noastre, trageanul și bufonul care conviețuiesc în fiecare dintre noi, caracterul grav și superficialitatea noastră, viața și moartea. Ea ne merge direct la suflet, pentru că ne vorbește despre noi, despre sentimentele noastre, așa cum există ele din noaptea timpurilor. De aceea Mozart nu este demodat, de aceea este neperisabil, etern, pentru că n-a venit pentru a instaura ordinea lumii, ci pentru a exprima din punct de vedere muzical ce anume este această lume.

(Wilhelm Dilthey, filosof german)

1764, mai bine de un an în Italia, la Milano, Veneția, Florența, în 1770, un an la Paris, urmează Praga, în 1787... Își educă gustul, își șlefuește arta muzicii, își ascute simțul critic. Este deja un bărbat cosmopolit, umanist, o personalitate deschisă, politicoasă și sociabilă...

Dar conștient de valoarea lui, suferă în relațiile cu puternicii zilei, cărora refuză, cu înaintarea în vârstă, să le fie simplu valet, „muzicant servitor“, după propria-i expresie.

O zi rece din aspra toamnă a anului 1763... Familia Mozart, tatăl și fiul, este prezentată doamnei de Pompadour, proprietara palatului Ellysée din fauburgul Saint-Honoré. Wolfgang face un pas înainte pentru a o îmbrățișa pe ex-favorita lui Ludovic XV. Aceasta însă, cu un singur gest, îl face să-și schimbe hotărârea. Îl îndepărtează cu mâna. „Drăguț!“, exclamă frumoasa femeie, după ce Mozart termină de cântat. Tânărul muzician se conformează etichetei, se retrage, mulțumindu-se cu o înclinare înțeleaptă și cu sărutatul mâinii doamnei. „Cine este ea ca să refuze să mă îmbrățișeze? Auzi, «drăguț»“, se va

indigna băiețelul. Împărăteasa Maria Tereza m-a îmbrățișat. Ea, în persoană. Tată, hai să plecăm, să ne întoarcem la hotel.“

... și la Maria Tereza

Într-adevăr, la 13 septembrie 1762, copilul genial a fost invitat să încânte cu talentul lui curtea imperială de la Schönbrunn. Micuțul de șase ani purta un frac maro, o vestă albastră cu nasturi aurii, pantofi negri, ciorapi albi și o perucă pudrată. La cingătoare îi atârna tradiționala săbioară. Maria Tereza a așezat copilul pe scaunul din fața clavecinului și l-a rugat să-i cânte ceva. Mâinile mici, de păpușă, ale băiețelului au atins clapele și armonii nemaiauzite au umplut sala. „Ajunge, puiule, ai oboseit, odihnește-te puțin“, i-a spus, netezindu-i buclele blonde, Joseph Haydn, aflat alături. „Eu știu să cânt și la

Anna Maria Mozart, născută Perri, mama lui Wolfgang (tablou în ulei)

vioară“, a exclamat Wolferl, cum era alintat acasă, și s-a repezit să ia vioara din mâna tatălui, care stătea undeva lângă ușă. S-a împiedicat însă de săbiuța de la șold, a alunecat și a căzut cu nasul pe parchetul lustruit. A urmat un plâns cu sughituri. Dar o fetiță i-a venit repede în ajutor. L-a ridicat de acolo și amândoi, de mână, s-au dus la împărăteasă. Wolfgang a sărit atunci pe genunchii Mariei Tereza și i-a cerut-o de soție pe fetița care l-a ridicat de jos. Astfel împărăteasa i-a promis de nevastă, în hazul general, pe fiica ei de șapte ani, Maria Antoineta, viitoarea regină a Franței. I-a dăruit, în amintirea acelei zile, un ceasornic de preț, aflat și astăzi la Muzeul din Salzburg.

Un an mai târziu, într-o seară de august a anului 1763, în marea sală de teatru și concerte din Frankfurt, băiețelul a cântat trei ore, improvizând genial la vioară și clavecin. Când sala s-a ridicat în picioare, ovaționând, un

Salzburg, orașul natal al marelui muzician

Mozart în cabinetul de lucru de la Kahlenberg, în Austria
(litografie, aprox. 1788-1789)

spectator a rămas înlemnit parcă, cu ochii în lacrimi. Era un alt Wolfgang, Goethe. „L-am văzut pe Mozart, povestește acesta, ca băiat de șapte ani. Era într-o călătorie de trecere spre Paris; în drum a dat un concert la care am asistat. Aveam atunci 14 ani și-mi aduc aminte foarte clar de omulețul cu frizură și săbiuță la cingătoare.”

Să-l fi marcat pe Mozart incidentul de la Elysée? Cert este că nu va uita acea zi. După cum nici altele... La Versailles toată familia Mozart stă la masă la un prânz regal, unul dintre rarele prânzuri regale publice. Așezat la dreapta reginei, Maria Leszczyńska, Wolfgang râde și sporovăie vrute și nevrute cu Majestatea Sa, care îi servește ea însăși felurile de mâncare, în vreme ce el îi sărută mâinile. Ce contrast față de distanța impusă de Madame de Pompadour!

Leopold Mozart, tatăl, nu se arată însă deloc indignat de răceala Doamnei de Pompadour. El are altă școală a supunerii. Doar a fost valet de cameră și violonist al contelui voñ Thurn Valsassina und Taxis din Salzburg. Fusese și vioara a patra în orchestra arhiepiscopală... El a văzut la

ex-favorita regală un clavecin superb, lăcuit, aurit și decorat cu picturi. Și a făcut în așa fel, încât să știe și posesoarea clavecinului că i-a rămas inima la el pentru băiat. Apoi, într-o scrisoare către o prietenă, el acceptă, la 1 februarie 1764, să o descrie pe celebra curtezană ca pe „încă o frumusețe, impozantă, maiestuoasă, cu o carnație proporționată, cu spirit și aer aristocratic”. Foarte curând clavecinul va intra în posesia familiei Mozart.

Providența avea să-l răz-bune curând pe Wolfgang, pentru răceala Doamnei de Pompadour. Chiar la sfârșitul aceleiași luni, februarie, aceasta a contractat o pneumonie, care a expediat-o Dincolo. Era 15 aprilie 1764. Cu cinci zile mai devreme tatăl și fiul părăsiseră Parisul, îndreptându-se spre Londra.

De altfel, Leopold Mozart era oripilat de hedonismul francezilor, care îl agasa pe

neamțul din el. „Francezilor nu le place decât ceea ce provoacă plăcere”, avea să scrie în corespondența către casă. Așa arată „homo parisiensis”, în opinia lui Leopold, care își va lua curând fiul din această capitală a desfrăului. Cu ironie, Mozart tatăl descrie ridicolul pe care i-l sugerează curelele săbiilor purtate de francezi, curele și teci învelite în blănuri scumpe, „evident, ca să nu le înghețe săbiile”, comentază batjocoritor Leopold. Cât despre frumusețea pariziencelor tatăl pedagog nu se poate pronunța, „pentru simplul motiv că femeile sunt pictate contra naturii, ca niște păpuși”. Extravaganțele de cochetărie rănesc ochii acestui german onest.

Wolfgang, revenit în capitala de pe Sena în 1778, pare a împărtăși ostilitatea tatălui față de locuitorii Hexagonului. „Francezii sunt departe de a avea politețea de acum 15 ani. Sunt grobieni și de o aroganță de neimaginat.” Sau, despre femei: „Dacă măcar o franțuzoaică ar cânta melodii italienești, le-aș ierta cacofonia franțuzească, dar așa, își bat joc de muzica bună, ceea ce este de-a dreptul insuportabil”. Și cum mama lui a murit la Paris, la 3 iulie 1778, Wolfgang a urât Orașul Lumină.

Mai presus de toate îndoielile

Frumoasa lună mai a anului 1770. Clanul Mozart se află în capitala creștinătății, Roma. Tata, Leopold, fiul de 14 ani, Wolfgang, sărbătoresc

Mozart este unul dintre cei câțiva mari artiști care nu au la modul real nici biografie, nici psihologie, devenind, de aceea, de o incompresibilitate totală, de un mister magic.

(Hermann Hesse, scriitor german)

săptămâna sfântă acolo, alături de pelerini din întreaga Europă. Leopold primește o invitație excepțională împreună cu fiul: în Capela Sixtină, pentru audiția celebrului oratoriu *Miserere* pe nouă voci al lui Gregorio Allegri (1582-1652), compozitor italian, născut în capitala de pe Tibru. Este un spectacol în sine, un veritabil delir mistic și artistic. Soliștii cântă pe cele mai înalte tonalități. La trei zile după acest eveniment Leopold îi scrie soției rămase la Salzburg: „Poate că ai auzit despre celebra *Miserere* care se cântă la Roma. O bucată atât de prețioasă, încât muzicienii Capelei au interdicție, sub pedeapsa cu excomunicarea, să scoată din Capelă cea mai mică secvență din această partitură, să o copieze sau să o încredințeze cuiva. Ei bine, noi o avem deja pe toată.”

Ce se întâmplase? Transpus de pictura lui Michelangelo de

În 1981, Marcel Bluwal a realizat un serial „Mozart” pe canalul francez TF 1

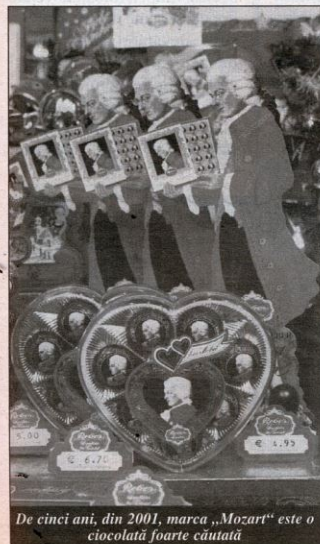
pe bolta vastei cupole, tânărul Wolfgang, la cei 14 ani ai lui, ascultase înlemnit armonia orgii, vocea plină de rezonanță a celebrului cântăreț Farinelli (*Magazin istoric*, nr.3/2001) și reținuse de la cap la coadă muzica. Ajuns acasă – de fapt, la gazda unde se cazaseră –, Wolfgang i-a redat tatălui

întreaga partitură pe care o ascultase. Fără greșală, fără variante. Secretul papilor fusese furat. Un miracol! O operă scrisă în 1600, „desecretizată” abia 170 de ani mai târziu de un copil. Wolfgang s-a închis în odaie și, inspirat, într-o singură noapte, a așternut pe hârtie, din memorie, pasaj cu pasaj, frază cu frază, întreaga partitură.

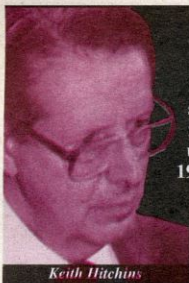
Din același an Wolfgang era membru al Academiei de Muzică din Bologna. Mareșalul Pallavicini, primul orașului, îi înmânase muzicianului de 14 ani, în numele

Universității și al Academiei, diploma de onoare. A fost nevoie să se modifice statutul înaltului for de artă, pentru că regulamentul prevedea vârsta minimă de 20 ani pentru membrii săi.

Toate dubiile în ce-i privește talentul fuseseră spulberate. În aprilie 1764, la Londra, se instituie o comisie de anchetă a actelor sale de identitate, pentru a i se verifica vârsta, incredibil de mică pentru un asemenea talent genial, i se desfășurase piesă cu piesă clavecinul, să se vadă dacă nu conține o mașină, un automat care cântă mecanic și dă numai impresia că nevârstnicele mâini ale copilului cântă grelele bucăți, iar în Salzburgul natal, arhiepiscopul Sigismund îl rugase să compună un cântec cu subiect religios, dar îl înlocuise într-o cameră singur în timpul creației, pentru că exista bănuiala că tatăl sau altcineva îi compunea, compozițiile fiind prezentate apoi ca opere ale unui copil minune. Acele vremuri de bănuiele care până la un punct îl amuzau trecuseră. Era de-acum membru al unei Academii și foarte conștient de valoarea lui. ■

De cinci ani, din 2001, marca „Mozart” este o ciocolată foarte căutată

Keith Hitchins

Exclusivitate

În toamna anului 1961, cunoscutul istoric american Keith Hitchins sosea la Cluj pentru a se documenta în arhive și biblioteci asupra mișcării naționale din Transilvania în secolele XVIII-XIX. În lumea universitară de aici, l-a cunoscut pe academicianul David Prodan (1902-1992).

Publicăm alte pagini din însemnările profesorului Hitchins despre întâlnirile sale cu David Prodan, în continuarea celor apărute în nr. 11/2006. Textul ne-a fost pus la dispoziție de colaboratorul nostru Nicolae Balint, din Târgu Mureș.

POPASURI CLUJENE CU DAVID PRODAN

KEITH HITCHINS (Urbana, Illinois)

Deși întâlnirile dintre mine și David Prodan au fost rare între 1975 și 1991, am ținut legătura prin scrisori. Mi-a trimis, de asemenea, cărțile lui pe măsură ce apăreau, așa cum făcuse anterior și cu alte volume. Toate acestea au fost esențiale pentru studiile mele despre dezvoltarea economică și socială a Transilvaniei. Observațiile care urmează sunt din notițele pe care

le-am luat pe măsură ce citeam aceste cărți.

În opinia mea, opera lui David Prodan, ca întreg, era axată pe două probleme fundamentale în legătură cu istoria românilor din Transilvania: prima viza esența și dezvoltarea țărânimii și a ideii de națiune, iar a doua mișcarea pentru emancipare socială și politică. Interpretarea pe care el o făcea acestor fenomene

complexe era atât intensivă, cât și extensivă; a analizat perioada dintre secolele XV și XIX pentru a scoate la lumină tipare largi de dezvoltare și, în același timp, a folosit dovezile din documente pentru a reconstrui adevăratul curs al evenimentelor și pentru a descoperi motivațiile oamenilor. Deși a tratat istoria din mai multe unghiuri – economic, politic, juridic, intelectual –, probabil

Academicianul David Prodan

că termenul de istoric social este cel care descrie cel mai bine filosofia lui în ceea ce privește menirea istoricului.

Iobăgia era în centrul preocupărilor sale, deoarece, după părerea sa, aceasta constituia elementul principal al vieții românești și era cheia pentru a înțelege dezvoltarea socială, economică și politică între secolele al XVI-lea și al XIX-lea. Totuși, era uimit de cât de puțină atenție sistematică i se dăduse acestui fapt, în ciuda importanței sale. A observat că se discuta mult despre iobăgie și existau o mulțime de opinii generalizatoare cu privire la natura și semnificația acesteia, dar arhivele extraordinar de bogate abia fuseseră atinse. Intenționa să-și bazeze investigațiile pe o cercetare metodică a surselor, să publice documentele importante și să elaboreze monografii care să prezinte diferite aspecte ale acesteia.

Cele două lucrări majore ale lui Prodan despre iobăgie acoperă secolele XVI și XVII. Sunt extrem de detaliate și conțin extrase lungi din sursele primare de documentare, multe dintre acestea nepublicate până atunci. Însuși Prodan i-a avertizat pe cititori că acestea nu erau deloc o lectură ușoară. Nu a selectat din miile de documente întâmplările spectaculoase și neobișnuite și nici nu a ajustat fapte disparate pentru a susține generalizările făcute până atunci. În schimb, a făcut ca investigarea subiectului să nu fie deloc una ușoară, pentru că obliga cititorul să îl urmeze prin hățișurile de surse documentare, printre care se numărau înstruțiunile ale moșierilor către

SUPPLEX LIBELLVS
VALACHORVM
TRANSSILVANIE
IVRA TRIBVS RECEPTIS NATIONIBVS COMMERII
POSTLUNDO HIE ADHERI
POSTLUNDO HIE ADHERI

CVM RUTIS HISTORICO - CRITICIS
I. G. S.
CIVIS TRANSILVANIE

CLAPBISPOLI

Impressum in Typo Banno Hungarico, Carol Reg. Sicuti, Szegedyi Ap.

*Declarația drepturilor naționale
ale românilor transilvăneni*

vătafi, inventare ale proprietăților de pe moșii, urbării și diverse acte juridice.

Această atenție pentru detalii, cât și pentru cotidian, pentru ceea ce nu era ieșit din comun a fost explicată de Prodan ca fiind indispensabilă în înțelegerea mecanismelor complicate ale relațiilor sociale și în elaborarea de concluzii valide și pertinente. Astfel, sursele însele, vestigiile trecutului, aveau primul, și uneori chiar și ultimul, cuvânt. Ceea ce a rezultat este, în acest context, nu atât o istorie a mișcărilor sociale, cât o istorie a relațiilor sociale bazată

pe existența materială și pe munca zilnică a indivizilor. Aceasta a fost, în opinia sa, forța principală ce a acționat în sensul dezvoltării istorice.

Un fapt, mai ales, iese în evidență din cercetările lui Prodan în legătură cu secolul al XVI-lea: deteriorarea implacabilă a statutului juridic și a bunăstării economice a țărănimii. Cercetările lui în ceea ce privește activitatea economică și relațiile sociale de pe moșie relevă caracteristicile tipice ale iobăgiei: faptul că țăranii și-au pierdut dreptul de a se muta nestingheriți de pe o moșie pe alta, precum și numărul mare de servicii și îndatoriri pe care le aveau față de stăpâni. A scos în evidență o altă caracteristică a iobăgiei din această perioadă: volumul muncii la care țăranii erau obligați de către stăpânii lor creștea mult mai rapid decât dările în vite și bani.

Dar a refuzat să accepte teoria conform căreia o „a doua iobăgie” se instalase în Transilvania. Dacă agricultura transilvăneană (și dezvoltarea economică, în general) devia de la tiparul vest-european, acest lucru era în mod evident cauzat de rolul scăzut al piețelor domestice și străine în stimularea producției de pe moșii, deoarece, și a demonstrat convingător acest fapt, moșia tindea să producă doar atât cât să-și satisfacă propriile nevoi.

Prodan și-a continuat examinările critice ale moșiilor din secolul al XVII-lea. Le vedea ca fiind într-o continuă evoluție, unele se estingeau în timp ce altele se micșorau, unele dispăreau cu totul și în același timp se formau altele.

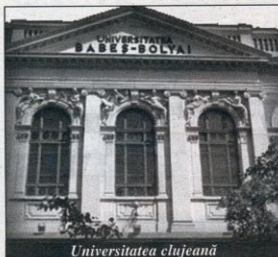
*Monumentul promotorului
iosefinismului*

Totuși, toate aveau o trăsătură comună: deveneau niște unități tot mai complexe din punct de vedere economic, fiind, în cea mai mare parte, în afara controlului statului. De fapt, deveneau stat în stat și erau conduse mai degrabă după reguli private decât după reguli publice.

Dacă moșia oferea cadrul pentru producția agricolă, susținea Prodan, atunci iobagul deținea un loc central, pentru că serviciile pe care le presta el erau practic nelimitate. Nu numai că lucra pământul, plătea dări, dijme și taxe către vistieria de stat, dar era în același timp și artizan, negustor, administrator al satului și, nu în ultimul rând, consumator al unor produse esențiale, cum ar fi vinul, din vânzarea căruia se obținea o mare parte din venitul moșiei.

Prodan a schițat, de asemenea, un portret de grup foarte expresiv al diverselor categorii de oameni adunați pe moșie, în care toate acele structuri sociale rigide ale lumii rurale erau prezentate într-o varietate de forme. Dar atenția sa se îndrepta întotdeauna înspre iobagi, care constituiau majoritatea. După ce a consultat o mulțime de fapte și cifre extrase din sursele documentare, a ajuns la părerea că generalizările cu privire la iobăgia trebuia să se rezume la a fi doar simple tentative. Cu toate acestea, o concluzie i se părea de neignorat: aceea că iobăgia transilvăneană în secolul al XVII-lea era una dintre cele mai dure din toată Europa.

Studiul lui Prodan cu privire la iobăgia din secolul al XVIII-lea se concentra asupra

Universitatea clujeană

răscoalei țăranilor din 1784, condusă de Horea. Fusese subiectul primei sale lucrări majore despre țăranime, din 1938, și acum se întorcea la Horea, de data aceasta pentru a scrie despre răscoală în toată complexitatea sa (*Răscoala lui Horea*, 2 vol.; București, 1979; ediția a doua, revăzută, București, 1984).

Ca și în celelalte lucrări despre iobagi, s-a axat pe analiza faptelor „repetitive”, „frecvente” și „de masă”, care urma să dezvăluie direcția acțiunilor oamenilor și să arunce lumină asupra mentalității lor. De asemenea, a

insistat să-și bazeze concluziile pe o cercetare minuțioasă a surselor. „În primul rând faptele, în toată efervescența și simplitatea lor umană, și abia apoi semnificațiile.”

Într-o lungă introducere care urmărea evoluția iobăgiei în secolul al XVIII-lea, Prodan a tras concluzia că motivul care a stat la baza răscoalei a fost situația țăranilor dependenți, care se înrăutățea încontinuu. A observat, de asemenea, o legătură strânsă între modernizarea economiei și administrației publice și deteriorarea condițiilor de pe moșii, în perioada în care Transilvania devenea din ce în ce mai legată de viața comercială și financiară a unui imperiu vast, în cuș de centralizare. Nu a neglijat nici aspectele legate de Iosefinism, acea ramură a despotismului luminat ale cărei reverberații au zguduit structurile politice și sociale ale vechiului regim, chiar și la granițele estice ale Imperiului Habsburgic.

În noua lucrare a lui Prodan, acesta a insistat asupra caracterului național al răscoalei, mai mult decât o făcuse în 1938, unde o tratase în principal ca pe o mișcare socială. Deși arată cum din când în când răscoalele i s-au alăturat și iobagi maghiari, profesorul sublinia că ea a fost un fenomen românesc, deoarece era convins că problema iobăgiei devenise inextricabil legată de statutul românilor din Transilvania, în general. Astfel, iobăgia nu putea decât să reflecte faptul că mai mult de trei pătrimi dintre iobagii principalului erau români.

La fel, caracterul aproape complet maghiar al nobilimii

Țăran român transilvănean

venea și el să întâlnească aspectul național al dorinței de emancipare a țărănilor. Mulți țărani români vedeau noțiunile de „maghiar” și de „nobil” ca fiind sinonime, tot așa cum „iobag” și „român” însemnau același lucru în gândirea nobililor.

Această stare de fapt nu putea decât să ducă la exacerbară relațiilor dintre stăpân și șerb. Cu toate acestea, Prodan insistă asupra faptului că răscoala lui Horea a fost un fenomen în esență țărănesc și deci nu o insurecție națională, care ar fi avut drept scop emanciparea politică.

O lucrare de o factură diferită este *Supplex Libellus Valachorum*. Era o lucrare de sinteză și deci diferită ca formă de volumele despre iobagi și despre Horea, care abundau în fragmente din sursele folosite. Aici, pentru prima dată în istoriografia românească, Prodan a luat asupra sa sarcina de a face o cercetare amănunțită a ideii de națiune, așa cum era ea înțeleasă în secolul al XVIII-lea. În încercarea de a depista schimbările de sens pe care le suferise termenul de „națiune”, a arătat clar că etnicitatea determina părerile oamenilor despre comunitățile mari.

Prodan susținea ideea că etnicitatea era ceea ce îi separa pe români de celelalte națiuni din Transilvania și motivul pentru care li se refuzau drepturile și privilegiile pe care alte națiuni le aveau prin Constituție. Astfel, a analizat în detaliu modul în care, în secolul al XVIII-lea, trei

David Prodan (stânga) și soția

generații de intelectuali români au formulat o ideologie națională bazată pe ideea identității etnice. Declarația drepturilor naționale din *Supplex Libellus Valachorum* era considerată de Prodan drept punctul culminant al luptei politice a românilor din secolul al XVIII-lea. Era convins de faptul că acest document anticipa un val de renașteri la nivel național în întreaga Europă Centrală. A văzut în intențiile autorilor acestuia acceptarea unei noi forme de organizare politică, statul-națiune, care avea să domine veacul următor.

Studiul general al lui Prodan asupra iobagilor din Transilvania de la începutul secolului al XVIII-lea până la Revoluția de la 1848 (*Problema iobăgiei în Transilvania, 1700-1848*, București, 1989) era o sinteză a rezultatelor studiilor sale prodigioase de aproape 50 de ani anteriori. S-a folosit de această ocazie pentru a readuce în discuție o serie de întrebări fundamentale.

De pildă, originea iobăgiei. A ajuns la concluzia că aceasta trebuia căutată nu în producția de bunuri pentru piață, fie ea

străină sau locală. Iobăgia fusese mai degrabă un efect al cerințelor crescânde care apăreau pe moșii: din moment ce moșierii au ajuns să conteze din ce în ce mai mult pe producția proprie pentru a-și satisface nevoile tot mai mari, au crescut și cerințele pentru forță de muncă. Și-a bazat concluziile nu pe teorie, ci, la

fel ca în celelalte lucrări, pe o analiză riguroasă și o examinare exhaustivă a vestigiilor trecutului.

L-am văzut din nou pe David Prodan în aprilie 1991, când am venit la Cluj pentru a primi titlul de Doctor Honoris Causa din partea Universității Babeș-Bolyai. Era complet absorbit de evenimentele zilei și îmi dădea impresia că evenimentele din decembrie 1989 și perspectivele lor îi stimulasă gândirea.

Admirator fervent al Iluminismului, pe care îl vedea ca un fenomen european cu consecințe masive și în general benefice asupra poporului român, considera binevenite legăturile în curs de dezvoltare ale României cu Europa. I se părea de asemenea esențial ca, pe viitor, Statele Unite să-și păstreze angajamentele față de Europa și m-a întrebat dacă, după părerea mea, va fi așa. Țin minte că am răspuns că nu văd posibil un alt curs al evenimentelor.

Ne-am despărțit în acea seară pentru ultima dată, încrezătorii în viitorul țării noastre. ■

Versiune românească de
Dana-Maria BALINT

Grație unor prieteni de la Universitatea Americană din Cairo, am putut cunoaște câteva dintre minunile Egiptului. Am vizitat piramida lui Kheops, celebrul Sfinx din Giza, templele din Luxor, Karnak, Valea Reginelor și Valea Regilor.

Despre o altă minune egipteană, Biblioteca din Alexandria, s-a scris foarte mult (Magazin istoric, nr. 5/1982), iar în anul 2002, cu sprijinul comunității internaționale, biblioteca a fost reînviată.

Purtătoarea de cuvânt a bibliotecii, doamna Eman Elebiary, mi-a acordat un interviu în exclusivitate pentru Magazin istoric despre noua Bibliotecă din Alexandria.

BIBLIOTECA DIN ALEXANDRIA REDIVIVA

– Ne aflăm în fața unei grandioase provocări arhitecturale, care păstrează totuși aerul Antichității și un nume celebru Biblioteca Alexandria. Cum a fost readusă la viață?

– Această inițiativă s-a născut cu mulți ani în urmă. În anul 1989, guvernul egiptean a organizat un concurs de proiecte pentru noua bibliotecă, la care au participat 650 de arhitecți. Concursul a avut rolul de a selecta cel mai reușit proiect, ținându-se cont de mulți factori: dimensiunile lucrării, dar și importanța ei pe

plan cultural. O companie norvegiană, Snehetta, a câștigat concursul. Astfel a început realizarea uneia dintre cele mai importante lucrări arhitectonice din ultimele decenii, care și-a deschis oficial porțile în anul 2002.

Noua bibliotecă are o formă geometrică simplă, dar impresionantă; este un cilindru vertical trunchiat, pereții acesteia fiind îndreptați către nord, către mare.

Forma cilindrică a bibliotecii este străbătută de o pasarelă, destinată a asigura accesul dintre bibliotecă și

Universitatea din Alexandria. În partea vestică a pasarelilor, o parte din cilindru este desprinsă. Acolo se află intrarea principală în edificiu. Planetarium, sală de conferință, sală de expoziții, trei muzee (de Antichități, Manuscrise și Istoria Științei), șase galerii de artă, șapte institute de cercetare, șase biblioteci specializate, sală de internet și biblioteca propriu-zisă; pe toate acestea le adăpostește vastul complex, pe o suprafață de 90.000 mp.

Clădirea este dispusă pe 11 etaje și se întinde pe verticală

pe un ecartament de 42 metri, având 10 metri construiți sub pământ și 33 metri deasupra. Sala centrală a bibliotecii reprezintă un vast semicerc cu diametrul de 160 metri și cuprinde șapte dintre cele 11 etaje, acestea fiind dedicate cititorilor, cărora le sunt puse la dispoziție 2.000 de scaune. Peretele sudic este acoperit cu plăci de granit cu suprafețe neregulate, pe care sunt inscripționate litere din toate alfabetele lumii. Un bazin cu apă înconjoară biblioteca, în care soarele și lumina electrică se reflectă, evocând prin jocul de umbre și lumini pereții templelor egiptene antice.

Formele neregulate ale bibliotecii îi conferă impresia de mișcare. Acoperișul este o îmbinare de elemente ce amintesc de floarea de lotus, cu palete ce se închid, asemenea unor pleoape, după rotirea soarelui.

- Care este legătura între vechea bibliotecă înființată de Ptolemeu în anul 331 î.Hr. și noul ansamblu de cultură și civilizație?

- Punctul comun între vechea și noua construcție este reprezentat poate numai de orașul Alexandria (*Magazin istoric*, nr. 9/1976, 8/1999) și de renumele mondial. În rest, nu există o legătură de stil, arhitectură sau amplasament. Locația bibliotecii este astăzi de-a lungul coastei mediteraneene, în fața Peninsulei Silsila, ce închide Marea Port înspre răsărit, în locul Cartierului Regal de odinioară.

Prin înclinarea acoperișului înspre Marea Mediterană, biblioteca simbolizează discul solar care se înclină cu grație în fața valorii culturale de excepție a lumii elenice de odinioară. Claritatea geometriei a clădirii are multe

lucruri în comun cu marile edificii din Egiptul Antic.

Cu toate acestea, noua bibliotecă dorește să fie considerată succesoarea bibliotecii antice și în acest sens se depun eforturi uriașe.

- Câți vizitatori are biblioteca și cum se poate obține un permis de acces?

- Biblioteca are în medie 800.000 de vizitatori anual. Sunt foarte mulți turiști de toate vârstele, care vin la Alexandria, dar și studenți, egipteni și străini.

Permisul se obține foarte ușor, prin înregistrarea într-o bază de date. Bineînțeles, se percep și tarife pentru abonament, însă și acestea diferă în funcție de reședința cititorului, precum și de perioada pentru care se emite abonamentul.

- Ce ne puteți spune despre fondul de carte al bibliotecii?

- Biblioteca din Alexandria se mândrea în secolul I î.Hr. cu circa 700.000 de volume, cea mai mare colecție de scrieri a lumii antice. Biblioteca nu era accesibilă oricui și era organizată după reguli severe. Suveranii ptolemaici erau cunoscuți pentru mania lor de a colecționa tot ce era prețios. Ptolemeu al II-lea a cerut tuturor călătorilor care seseau în Egipt să declare orice manuscris pe care-l aveau asupra lor; textele care nu erau încă în colecție erau copiate înainte de a fi returnate posesorilor, teoretic, cel puțin. Căci s-a dovedit că se înăpăiau copii ale acestora, originalele fiind păstrate... Ptolemeu al III-lea a cerut atenienilor manuscrisele cu primele versiuni ale operelor clasice grecești, precum marile tragedii ale lui Eschil, Sofocle și Euripide. Au fost achiziționate, de asemenea, cărțile care

au aparținut bibliotecii personale a lui Aristotel, iar marea colecție a Atalizilor (suveranii regatului elenistic Pergam), de peste 200.000 de volume, a fost transferată de asemenea la Alexandria.

Astăzi, din păcate, deși biblioteca poate găzdui opt milioane de cărți, nu există decât 500.000 de volume. Jumătate din fondul de carte este alcătuit din lucrări în limba arabă, 30% sunt lucrări în limba engleză, iar restul de 20% sunt ediții scrise în alte limbi. Accesând baza de date a bibliotecii, veți remarca că există atât cărți scrise în limba română, cât și cărți despre România, în alte limbi.

- Care sunt cele mai vechi lucrări aflate în posesia bibliotecii?

- Biblioteca găzduiește astăzi multe suluri de papirus redactate în mai multe limbi (greacă, ebraică, aramaică - limba semitică vorbită în Antichitate în Siria, Palestina și Mesopotamia -, arabă, indiană și, bineînțeles, egipteană), reflectând amestecul etnic al orașului. Colecția actuală de cărți prețioase mai conține copii și originale ale literaturii și poeziei clasice, tratate de medicină, matematică, astronomie, la fel ca și invenții științifice. Cele mai vechi lucrări sunt 120 de manuscrise și cărți rare.

Există diverse supoziții privind dispariția bibliotecii. Una dintre ele spune că ar fi fost distrusă, poate, de Iulius Cezar în anul 48 î.Hr., când trupele acestuia au incendiat flota lui Ptolemeu al XIII-lea, iar focul a aprins accidental un depozit plin cu suluri de papirus situat în apropiere de port.

- Vă mulțumesc.

A consemnat
Eugen TOMAC

Eveniment

Vineri, 8 decembrie 2006, la Muzeul Național de Istorie a României, s-a deschis Expoziția Medalii și însemne masonice. Istorie și simbol.

EFIGIILE TAINICELOR SOCIETĂȚI

CĂTĂLINA OPASCHI

De ce o astfel de expoziție? În primul rând pentru că exponatele există. Apoi, pentru că au trezit, dintotdeauna – și suscită încă –, interesul medaliștilor, istoricilor sau al colecționarilor de medalii rare. Ele reflectă activitatea unei organizații vechi de 300 ani (după documente) sau de peste 5.000 de ani (după tradiție).

Masoneria, fenomen social și psihologic, a apărut atunci când, în istorie, mentalul colectiv avea nevoie de ea. Acest fenomen „s-a copt” filtrând filosofii și curente oculte, ezoterism, științe, mitologie și ritualistică. Și-a găsit un „trup” organizatoric în confreriile constructorilor medievali, ținând treaz interesul public, încă de la apariție. S-a bucurat de admirație și aprobare sau de hulă și condamnare. În ciuda evenimentelor și catastrofelor care au fost capabile să ștergă din istorie orânduiri, imperii, clase sociale, organizații, monumente sau ideologii, Masoneria continuă să existe.

Uneori a ieșit în întâmpinarea istoriei ca în 1848 sau în 1870, pe baricadele Comunei din Paris. Alteori, a așteptat „în ațipire” vremuri mai bune sau mai tolerante. A mers „discret” *alături de* sau *cu* istoria, implicându-se, direct sau colateral, prin personalitățile care i-au aparținut.

Cine sunt acești oameni care ascultă mult și vorbesc puțin, care declară că nu au alt țel decât autoperfectiunea și bunăstarea generală a umanității? Respectă ei morala și religia creștină? Dar celelalte religii? Dacă da, de ce sunt condamnați de Biserică? Ce sunt ritualurile lor misterioase? De ce „discriminează” femeile, nepermițându-le accesul la „mistere”, deși le declară respect și dragoste, oferindu-le trandafiri, dar bucurându-se doar uneori de prezența lor, la banchete? Fac ei jocurile unor „oculte” supranaturale nevăzute sau demersul lor reprezintă, cu adevărat, libertatea spiritului și a societății în care trăiesc?

Istoria le-a consemnat, în trecut, prezența, constatând totuși că au fost nelipsiți în vâltoarea marilor momente care au modelat lumea modernă. Au fost ei *cauza* sau *obiectul* unor evenimente, pe care le-au influențat după crezul cuprins în cele trei cuvinte, capabile să zguduie istoria: libertate, egalitate și, mai ales, fraternitate?

Expoziția aduce Masoneria ca martoră a evenimentelor istoriei românilor. Doar *bănuită*, alături de domnitorii luminați Dimitrie Cantemir și Constantin Mavrocordat, reformatorul; *angajată* alături de „revoluționarii” Horea, Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti; *temărușă discretă*, în spatele domnitorilor Mihail Suțu-bătrânul sau Alexandru Suțu; *temerară*, braț la braț cu „cărvunarii” și „confederativi”, cu Ion Câmpineanu, Ionică Țăutu, Mitropolitul Leon Gheuca, Episcopul Gherasim Clipa Barnovschi, Iordake Darie Dărmanescu, Mitiță Filipescu, sau „farmazonul” Iordake Catargiul, cel dus în surghiun la ruși.

Iaflăm fluturând tricolorul și în-suflețind spiritul și fapta generației pașoptiste, prin Bălcescu, C. A. Rosetti, Heliade Rădulescu, frații Golești și Brătieni. Este martoră a înfăptuirii Unirii din 1859 și 1918, însoțindu-i, în truda ridicării unei națiuni moderne, pe miniștrii M. Kogălniceanu, Ion Ghica, Ion Strat, Ion Bălăceanu ori pe vâs-tarele unor familii precum Filipescu, Cantacuzino, Kretzulescu, Sturdza, Filitti sau Rosetti.

Medaliile expuse, deși „acoperă” inevitabil în mod inegal marile evenimente ale istoriei moderne naționale, pot sugera răspunsul la multe întrebări privind existența Masoneriei. Elemente de decor masonic (unelte, bijuterii, diplome de ridicare în grad și multe alte expozite) ajută la mai buna înțelegere a Masoneriei și a oamenilor ei.

Expoziția rămâne deschisă până la 31 martie 2007.

ALBUM ISTORIC

*Bijuterie pentru Maestru gradul 3,
care a aparținut lui Ion Ghica*

*Bijuterie pentru funcția
de Ospitalier*

*Colan pentru funcția de Ospitalier
în ritul francez*

*Colan de Venerabil al Lojii
„Unio“ din Cluj*

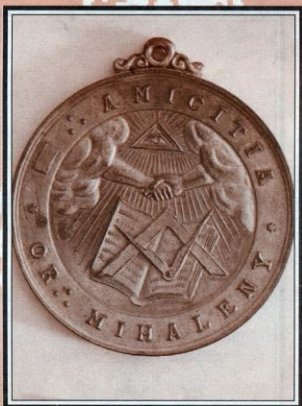

*Șorț (decor) de Maestru gradul 3,
în Ritul scoțian antic și acceptat*

Virtutea masonică (decorație)

*Medalie Loja „Amicitia” Mihăileni
avers...*

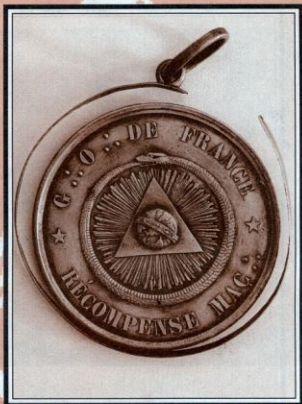

... și revers

*Prima medalie masonică bătută
pe teritoriul României, în 1772,
de Loja militară „Marte“*

*Medalia Recompensa Masonică
Marele Orient al Franței pentru
Loja „Les sages d'Héliopolis“*

*Medalia Institutul de Naștere și
Moșit 1839: avers...*

... și revers

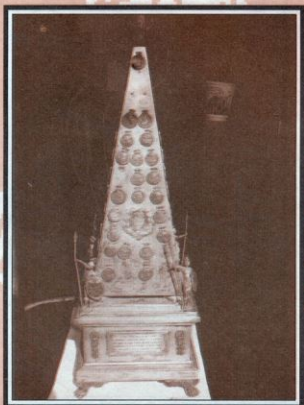

*Medalie de merit „Societatea
Concordia-Ploiești lui Lascăr
Rosenberg 1879“*

*Medalie-decorație „Steaua
înlăcărată Loja Moroiu
Ordinul de Cairo“*

*Obeliscul executat de bijutierul
francez A. Saget și dăruit
domnitorului Gh. Bibescu
de un „frate“*

Stema Marii Loji Unite a Angliei

Țărani bănățeni...

... sibieni...

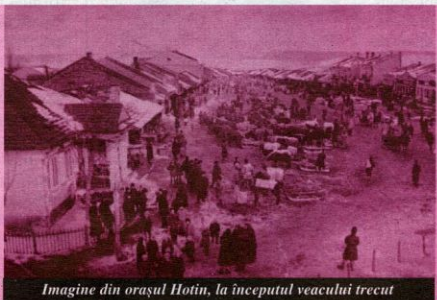

... și pedestras valah din secolul XIX

LIMBA ROMÂNĂ

Academician MARIUS SALA

În momentul de față, când lumea trece printr-un rapid proces de globalizare, iar Europa încearcă să-și găsească o formulă unitară, fiecare națiune își pune problema identității, a culturii ei. Or, problema identității

Imagine din orașul Hotin, la începutul veacului trecut

are ca esență tema limbii respective. Va aduce atingere globalizarea limbii naționale vorbite de o comunitate? Și dacă da, în ce măsură cultura respectivă își va păstra identitatea, aceasta nu-i va fi amenințată?

Din perspectiva dialectului dacoromân, identificat cu limba română în sens restrâns, unitatea limbii române se constată atât la nivelul limbii populare, ca unitate a graiurilor, cât și la nivelul limbii literare, ca unitate de cultură. Și asta chiar dacă până în epoca modernă, secolele XIX-XX, teritoriul de răspândire a dialectelor dacoromânești a fost împărțit în organizații statale diferite (Moldova, Țara Românească, Transilvania). Așadar, frontierele politice nu au constituit un impediment, după cum nici obstacolele

geografice (Carpații sau ape mari, ca Dunărea și Prutul) nu au împiedicat contactele permanente între toate provinciile românești, pe întreg spațiul de la nord și sud de Dunăre, până dincolo de Tisa și de Nistru.

Cele peste zece atlase lingvistice regionale publicate la noi în ultimii ani, lucrări de importanță pentru limba română, pentru istoria noastră, dar și pentru ființa noastră, pregătite de generații întregi de dialectologi, probează că limba care se vorbește dincolo de Prut nu are o unitate lingvistică proprie, că merge în

continuarea limbii române. De pildă, sudul Basarabiei în continuarea limbii din Muntenia. După cum ariile subdialectului moldovean și muntean au prelungiri considerabile în Ardeal.

În perioada veche unitatea limbii române nu a fost numai teritorială, ci și socială, boierii vorbind la fel ca țărani. Abia în epoca premodernă și modernă unitatea lingvistică a fost oarecum afectată pe plan social, mai ales în lexic, de diferențele culturale, inclusiv de adoptarea unor mode la nivelul înalt al societății: jargonul grecizant, în epoca fanariotă, cel

frânzuzit, mai târziu. Dar la unitatea de cultură a contribuit, începând din veacul al XIX-lea, procesul conștient de unificare a limbii literare în beletristică, în publicistică și în știință. Marea Unire din 1918, dar și Unirea Principatelor din 1859, acte de unionism politic, au fost însoțite de fapte lingvistice, ceea ce a conferit ulterior limbii un rol în realizarea unității naționale.

De altfel, încă din secolul al XVII-lea marii cărturari străini remarcă, referitor la structura dialectală a românei, că are o „surprinzătoare omogenitate” (lingvistul elvețian K. Jaberg). Era o unitate cu atât mai neașteptată cu cât vorbitorii acestei limbi au aparținut timp îndelungat unor organizații statale diferite. Vorbitorii de limbă română din diverse provincii istorice românești se înțeleg între ei fără nici o dificultate. Este un adevăr care nu mai are nevoie de demonstrație. Nu există, de asemenea, nici un element structural important care să separe, de exemplu, graiul muntean de cel moldovean sau pe cel din urmă de cel bănățean.

Cum rămâne atunci cu „așazisa limbă moldovenească”? Genealogic vorbind, această limbă nu există ca unitate, adică la nivelul graiurilor populare. La acest nivel, limba moldovenească, adică limba populară vorbită între Prut și Nistru și dincolo de Nistru, ține de dialectul dacoromân, și nu de un singur grai, ci de două graiuri din dialectul dacoromân: partea de nord și centru ține de așa-zisul grai moldovenească, care ajunge până în Ardeal și în Maramureș, iar partea de sud (la sud de Cahul, adică în județele Ismail și Cetatea Albă) ține de graiul muntean, cu fonetica graiului muntean și, din punct de vedere lexical, cu tot ce este

Clasicii literaturii române sunt aceiași dincolo și dincoace de Prut: Alecu Russo...

... Costache Negruzzi...

... Ion Creangă

caracteristic pentru graiul muntean și pentru graiul tot muntenesc din sudul Moldovei dintre Prut și Carpați.

„Limba moldovenească”, termen vehiculat după 1812 de țarismul rus, în scopul justificării anexării Basarabiei, reactualizat de Stalin în republica din stânga Nistrului în 1924 (*Magazin istoric*, nr. 10/2006) și, în 1940, în dreapta Nistrului, în Basarabia, a dus la confuzii grave, presiuni, deznăționalizare și asimilare a populației românești. Dar oricâte particularități specifice, în sensul încorporării de rusisme și de sovietisme, ar fi căpătat vorbirea moldovenească din Republica Moldova, ea nu va înceta să fie o varietate a vorbirii românești ca noțiune generică, pentru că elementele specifice, oricât de numeroase ar fi ele, nu pot schimba esența primordială a acesteia.

În ultimă instanță, chiar dacă vorbitorii folosesc cuvinte rusești, apartenența unui mesaj verbal la o anumită limbă nu este dată de lexic, ci de gramatică. Vocabularul poate părea înțesat de cuvinte rusești dincolo de Prut, de calcuri, de construcții frazeologice, de clișee lingvistice neadaptate românei, dar de îndată ce limba română va funcționa temeinic, în calitate ei de limbă oficială de stat și se va primumi continuu cu inovațiile din limba națională, această așa-zisă limbă moldovenească va dispărea. Pentru că gramatica graiurilor românești din afara granițelor țării e rezistentă, nealterată, unitară, se identifică cu gramatica limbii comune. Influențele nu au intervenit deloc în morfologia limbii noastre. Iar atât timp cât românii din afara granițelor au conștiința apartenenței lor etnice reale, nu se poate vorbi de dispariția lim-

„A promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic, e o absurditate și o utopie și, din punct de vedere politic, e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și, deci, un act de genocid etnico-cultural.“

(Eugeniu Coșeriu, marele lingvist român, a cărui dispariție o deplângem)

bii, oricât de puternică ar fi presiunea idiomului oficial.

Idealul de limbă al tuturor scriitorilor din Basarabia a fost întotdeauna același ideal al românilor. La limba exemplară românească au contribuit toți scriitorii și poeții dintre Prut și Nistru, de la Russo și Hasdeu până la Grigore Vieru și la generația actuală de poeți români dintre Prut și Nistru. În Moldova de dincolo de Prut limba de cultură a fost preluată încă din anii imediat postbelici, odată cu recunoașterea și valorificarea clasicilor noștri comuni, Creangă, Negruzzi, Donici, Alecsandri, Eminescu. Limba literară și, în primul rând, cea scrisă întrebuințată de aproape jumătate de secol în Republica Moldova este limba română. În forma într-adevăr moldovenească adică dialectală! n-a scris și nu scrie nimeni în Republica Moldova. Toți scriu și au scris respectând normele limbii române literare. Altele nici nu există. Dar este cât se poate de normal ca, fiind locuitor al Moldovei, să te consideri moldovean și să vorbești în graiul local. După cum e la fel de normal ca locuitorul Banatului să se considere bănățean și să vorbească în graiul bănățean, iar locuitorul Olteniei să se considere oltean și să vorbească oltenește. Dar limba scrisă, limba exemplară și, implicit, cea

națională, nu este în zonă decât una singură: limba română.

De aceea putem spune numai „așa-zisa limbă moldovenească”, pentru că nu există ca unitate la nivelul graiurilor populare. E vorba numai despre forme ale dialectului dacoromân, despre graiuri care se întind și dincoace de Prut și nu există nicio diferență serioasă, esențială, la nivelul limbii comune, nu există nicio diferență la nivelul limbii exemplare. Dacă anumiți scriitori moldoveni dintre Prut și Nistru spun, de exemplu, *mâne, căne, pâne*, ei urmează o anumită normă de exemplaritate, care există și în România, dincoace de Prut. Graiul „basarabean”, cel vorbit în această zonă, se identifică cu cel moldovenesc. Nimic nu justifică științific nici ca terminologie, nici din punct de vedere al conținutului, confuzia creată prin denumirea de „limbă moldovenească”, o aberație a istoriei contempo-

„Există un singur adevăr, e vorba de o singură limbă... Despărțirea artificială între frați este o faptă criminală. Avem o limbă comună, o limbă literară constituită și o gramatică constituită.“

(Mihail Sadoveanu către academicianul sovietic V.V. Vinogradov, într-o convorbire la Moscova)

rane. Deși, numai conotația politică ce i se dă complică lucrurile. Termenul ca atare e cunoscut din vremea cronicarilor, din secolele XVII-XVIII. Grigore Ureche, Miron Costin, Dimitrie Cantemir vorbesc despre „limba noastră moldovenească”.

Cu toată strădania lingviștilor sovietici pentru a legitima sintagma, însăși *Marea Enciclopedie Sovietică* din 1955 scrie despre *moldavski iazik* că este „o limbă romanică, care face parte, împreună cu româna, din grupul limbilor romanice orientale”; și, mai departe: „Limba moldovenească este extraordinar de apropiată de dialectul moldovenesc al limbii române care se vorbește în Moldova dintre Prut și Carpați.” Graiurile românești se prelungește, de altfel, firesc, organic, potrivit cu istoria noastră și cu principiile geografiei lingvistice, și dincolo de granițele actuale ale țării. Afirmatia este aplicabilă, de pildă, și graiului

vorbit în Banatul Sărbesc, parte din Voivodina.

Evident că toți românii, oriunde ar trăi ei în afara granițelor țării, sunt amenințați de pericolul aculturației, termen de o ambiguitate congenitală, cum spunea academicianul Emil Condurachi. Or, aculturația este primul pas spre deznăționalizare. Atașamentul la o altă cultură este însă o opțiune individuală, nu colectivă. ■

Autorul, în dreapta, împreună cu Eugeniu Coșeriu, în centru, și câțiva colegi, în 1968, la Congresul de romanistică

1940. CREAREA

Trupele române părăsesc în grabă Basarabia, în iunie 1940...

„În privința Europei de Sud-Est, partea sovietică subliniază interesul pe care-l manifestă pentru Basarabia. Partea germană își declară totalul dezinteres politic față de aceste teritorii“. Prin punctul trei al Protocolului adițional secret, ce însoțea Pactul Ribbentrop-Molotov, U.R.S.S. își asigura acceptul tacit al Germaniei pentru pretențiile sale teritoriale asupra Basarabiei. La 26 iunie 1940, Moscova a

GABRIEL MICU

Existau multiple semnale referitoare la pregătirile sovieticilor de război. Districtele militare Kiev și Odessa fuseseră trecute în stare de alertă; se formase Frontul de sud, care avea în componență trei armate, sub comanda generalului G.K. Jukov. Însă comportamentul autorităților de la București, atât în perioada premergătoare, cât și la 27-28 iunie 1940, a lăsat mult de dorit, chiar dacă ne raportăm la circumstanțele internaționale nefavorabile. Unii istorici consideră că trebuia să se fi optat pentru respingerea necondiționată a notelor ultimative ale Kremlinului și acceptarea riscului unui război cu U.R.S.S.

Retragerea administrației și a armatei române din Basarabia poate fi catalogată mai degrabă ca o fugă din fața trupelor sovietice, care nu au respectat termenele stabilite chiar de Moscova pentru operațiunea în cauză. Imediat

după anexare, în 1940, circa 90.000 de oameni au devenit victime ale execuțiilor și deportărilor sumare. O dată cu ocupația Basarabiei de către ruși, în funcțiile de „președinți și secretari ai ispolcomurilor [comitetelor executive ale partidului bolșevicilor] sunt anumite persoane venite de peste Nistru, care aproape toți sunt evrei“ se arată într-un document păstrat în Arhiva Națională a Republicii Moldova (A.N.R.M.).

Către sfârșitul lunii octombrie 1940 numărul celor refugiați în România s-a ridicat la peste 100.000 de persoane. Teroarea NKVD-ului a inclus asasinat în masă, represiuni și deportări. În baza Regulamentului cu privire la modul de aplicare a deportării față de unele categorii de criminali, NKVD al Republicii Socialiste Sovietice Moldova (R.S.S.M.) a solicitat, la 7 iunie 1941, 1.315 vagoane pentru deportarea a 85.000 de basarabeni în

regiunile Aktiubinsk, Karaganda, Kustanai, Novosibirsk etc. S-a reușit, până la declanșarea războiului, deportarea a peste 22.000 de oameni. Cu excepția ofițerilor și soldaților gărzilor albe și a unor posesori de proprietăți funciare și imobiliare, deportările îi vizau în primul rând pe românii basarabeni implicați în administrație și politică, de la jandarmi și primari, până la fruntașii din provincie ai partidelor politice.

In ceea ce privește crearea R.S.S.M. (2 august 1940), trebuie precizat încă de la început că au existat două proiecte de formare a acestei entități statale sovietice artificiale: unul al autorităților centrale de la Moscova, făcut public printr-un articol de fond al ziarului *Pravda* din 11 iulie 1940, în care se scria că teritoriul viitoarei republici sovietice va fi de peste 50.000 km pătrați, și altul ucrainean,

MOLDOVEI SOVIETICE

transmis României un ultimatum, prin care cerea cedarea imediată a Basarabiei și a Bucovinei de Nord, motivând politic că actul ar fi considerat de Moscova „plată” a unei „despăgubiri” datorate de România. Sovieticii au recurs în ultimatumul respectiv la falsuri, susținând, printre altele, că majoritatea populației este de origine ucraineană: „Basarabia este populată în principal cu ucrainenii”.

... în vreme ce pe străzile Chișinăului apar „entuziaști” care salută ocupantul

care excludea Ismailul și propunea să fie incluse în viitoarea republică „soră” doar șase dintre cele 14 raioane ale Republicii Autonome Socialiste Sovietice Moldovenești (R.A.S.S.M.), creată în stânga Nistrului după unirea Basarabiei cu România, în 1918. Documente de arhivă demonstrează că au existat anumite disensiuni între conducerea U.R.S.S. și cea a R.S.S. Ucraina cu privire la viitoarele hotare ale R.S.S.M., disensiuni care până la urmă au fost soluționate în favoarea Ucrainei. Au rămas în afara R.S.S.M. județele românești Hotin, Cetatea Albă și Ismail, cu o populație de 959.115 persoane. Dintre aceștia, 272.314 (28,4%) erau români, iar 25,4% (244.017 persoane) ucrainenii.

Pentru a-și atinge scopul menționat, acela de a obține cât mai mult din teritoriul R.S.S.M., național-comunistii ucrainenii, urmând modelul sovietic, au făcut și ei uz de fals și, până la

urmă, au reușit să-i convingă pe ruși de necesitatea modificării hotarelor în formula pe care o doreau. Putem presupune că în procesul de gestionare a ocupației Basarabiei și Bucovinei de către sovietici, ucrainenii au reușit să-i convingă pe comuniștii de la Moscova de teza că populația provinciei ocupate este neolială față de U.R.S.S. și că românii basarabeni și conducătorii lor locali nu ar prezenta garanții suficiente pentru a le acorda încrederea necesară pentru administrarea unei regiuni care are o frontieră atât de întinsă cu România „burghezo-moșierească”. Aceasta cu atât mai mult, cu cât Basarabia era considerată, de ambele pretendenți la teritoriul ei, ca fiind un obiectiv strategic de importanță deosebită pentru controlul asupra grurilor Dunării, motiv ca Molotov, la Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al U.R.S.S. (1-7 august 1940), să afirme că este o „achiziție care trebuie salutăată”.

Este interesant faptul că istoricii sovietici, în contradicție cu cifrele pe care le foloseau, au afirmat că guvernul sovietic, trasând frontierele între R.S.S.M. și R.S.S.U., a luat în considerație componența națională a populației, după modelul pe care l-a folosit și în 1924, atunci când a fost creată R.A.S.S.M. Dacă în ultimul caz am putea afirma că R.A.S.S.M. a avut puține lucruri în comun cu moldovenii, atât sub aspect numeric, cât și sub cel al conștiinței naționale, republica autonomă fiind una artificial-moldovenească, în cel de-al doilea caz transferul teritoriilor basarabene a avut un substrat politic și nu a luat în considerație componența etnică a acestora. Chiar dacă am utiliza cifrele sovieticilor, reiese faptul că în județele Ismail, Akerman și Hotin ale Basarabiei trăiau 25,44% ucrainenii, 28,39% români, 18,70% ruși, 27,47% alte naționalități, adică românii reprezentau grupul național cel mai numeros.

Militarii sovietici forțează Nistrul (foto din arhiva revistei Cugetul)

Caracterul de ocupație a teritoriului dintre Prut și Nistru, inclusiv națională, reiese din mai multe fapte concrete. Astfel, dintre 51 de persoane confirmate în funcții de conducere doar două erau de naționalitate română, însă și acestea erau originare din afara provinciei. Dintre 75 de funcționari împuterniciți să constituie sovietele județene, doar doi erau români. De asemenea, nici unul dintre comuniștii ilegaliști din Basarabia nu a participat la Congresul I al P.C.(b) din Moldova, iar mulți dintre ei au fost deportați sau întemnițați. Din punct de vedere administrativ, a fost instituit postul de „împuternicit al C.C. al P.C.(b) din U.R.S.S., în R.S.S.M.“. Toate acestea constituie dovezi concrete cu privire la neîncrederea față de basarabeni, faptul în cauză demonstrând, la rândul său, că rușii și ucrainenii erau conștienți de caracterul de ocupație al actului realizat la 28 iunie 1940.

După lansarea operațiunilor militare împotriva U.R.S.S., România, fiind aliata Germaniei, și-a redobândit teritoriile anexate de sovietici în

1940, înaintând și peste Nistru, unde fusese creat, până la Bug, un district militar special. În același timp, România nu a avut nicio revendicare teritorială dincolo de Nistru. Hotarul între România și Transnistria a fost trasat pe Nistru, unde s-au amplasat trupe de grănicieri, puncte vamale etc. Regimul administrativ instalat în Transnistria a fost deosebit de cel din Basarabia sau Bucovina.

Armata română a fost întâmpinată cu bunăvoință de majoritatea populației care, în decurs de un an, se lămurise ce însemna comunismul. În același timp, au existat persoane, în special din rândul minorităților, care nu au agreat revenirea Basarabiei sub suveranitatea română. „Pătura subțire de nemulțumiți de revenirea administrației românești în Basarabia era alcătuită din cei ce au avut mână liberă și au fost încurajați de bolșevici pentru jafuri și depozedarea de bunuri a celor înstăriți și bogați. Administrația venită le-a abolit drepturile ce li se

acordaseră în sensul arătat mai sus, de către bolșevici“.

La 3 septembrie 1941 a fost emis Decretul-lege nr. 790 „Pentru organizarea Basarabiei și Bucovinei“, în baza căruia erau gestionate provinciile în cauză, fiind creat și un Cabinet civilo-militar având în sarcină administrarea Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei. Pentru restabilirea adevărului istoric și înlăturarea unei imagini idilice se cuvine să amintim și unele deficiențe ale administrației românești în perioada inițială a campaniei militare. Ca și în anii interbelici, acestea au constatat în repartizarea, ca o consecință a unor sancțiuni disciplinare, a unor funcționari civili și militari din Vechiul Regat în provinciile eliberate, practică sistată în august 1942, în urma protestelor exprimate de localnici. De asemenea, populația, în special romii și evreii, de pe teritoriul dintre Nistru și Bug, precum și din Basarabia și Bucovina, a avut de suferit mult din cauza măsurilor represive întreprinse de Antonescu și aliații germani, fiind deportate sau ucise câteva zeci de mii de persoane, în primul caz, și

aproximativ 123.000, în cazul evreilor.

Opinia publică românească, mulți oameni politici și unii generali nu susțineau avansarea Armatei Române dincolo de Nistru. Istoricul Vlad Georgescu menționa: „Bun patriot și bun militar, Antonescu, totuși, nu era, din punct de vedere al abilităților politice, la înălțimea nevoilor momentului; nu era nazist, nici fascist, nici măcar filogerman, dar ca soldat a crezut în victoria Reichului și această credință l-a împins să-și arunce țara dincolo de limitele firești ale recuceririi teritoriilor pierdute, într-un război din care nu avea decât de pierdut; a crezut cu naivitate că în acest fel îl va convinge pe Hitler să-i redea Ardealul de Nord și nu a scăpat nici o ocazie pentru a aminti Führerului că Dictatul de la Viena fusese nedrept și că aștepta revocarea lui [...] Spre deosebire de Mannerheim, general finlandez, care se opri după recucerirea Kareliei, Antonescu a ales să continue ofensiva înăuntrul

Rusiei sovietice alături de nemți pentru salvarea credinței, ordinii, civilizației [...], în aceste lupte pierzându-și viața 147.000 de soldați și ofițeri și 180.000 fiind făcuți prizonieri“.

Dacă recucerirea Basarabiei și a Bucovinei de Nord au fost acțiuni fără îndoială populare, acceptate de marea masă a românilor, continuarea războiului dincolo de Nistru a fost întâmpinată cu ostilitate. Unii dintre generali ai armatei române au dezavuat decizia lui Antonescu, în frunte cu șeful Marelui Stat Major, I. Iacobici. Maniu, care scrisese Conducătorului, la 18 iulie 1941, că steagul românesc a ajuns să fluture „deasupra unui lagăr de sclavi pentru a le indica naționalitatea“, a protestat și el în termeni foarte duri: „Armatele române nu trebuie să invadeze teritorii care nu le-au aparținut [...], nu este admisibil să ne prezentăm astăzi ca agresori împotriva Rusiei, aliată de acum a Angliei [...], nu este admisibil să ne legăm soarta

cu Axa prin războaie de agresiune și cucerire.“ În memoriul său din ianuarie 1942, cereșile lui Maniu cu privire la retragerea armatei române din Rusia au stârnit furia lui Hitler, care l-a întrebat pe mareșal de ce tolerează activitatea unui om care „acționează conștient pentru slăbirea rezistenței frontului intern“.

La 21 noiembrie 1944 Comisia Aliată de Control, dominată de sovietici, a solicitat guvernului Sănătescu ca toți locuitorii din Basarabia, Nordul Bucovinei și Transnistria, aflați pe teritoriul României, să fie trimiși pe teritoriul provinciilor menționate, sub motivația că aceștia ar fi cetățeni sovietici. Autoritățile române au încercat să reziste sau să interpreteze limitat principiile de selectare. Încă din perioada instalării la Groza în funcția de prim-ministru, acesta a afirmat că nu are nevoie de basarabeni. Conform informațiilor Comisiei române de aplicare a Armistițiului, în perioada 23 august – 30 septembrie 1946 au fost „repatriați“ 38.352 de

8 noiembrie 1941. Mareșalul Ion Antonescu împreună cu feldmareșalul Keitel la parada victoriei

basarabeni, 8.198 de bucovineni și 9.900 de români de la est de Nistru. Dintre aceștia, majoritatea au fost deportați sau executați pentru colaborare sau aflare în serviciul forțelor și autorităților „românô-fasciste”.

De asemenea, atunci când armata sovietică a avansat, ocupând Basarabia, mulți români basarabeni, bucovineni și transnistreni au fost înrolați în rândul Armatei Roșii și trimiși drept „carne de tun” pe linia întâi, în cele mai dificile sectoare. În acest context, se cuvine să atragem atenția asupra modului în care a funcționat un mecanism psihologic aparte, bazat în mare parte pe mijloace ideologice, prin care a avut loc un fenomen de *sacralizare* a participării la război, care a determinat pactizarea între călăi și victime. Este evident faptul că războiul împotriva Germaniei hitleriste nu a fost un război al românilor basarabeni, trimiși să se jertfească pentru o țară care i-a crotopit. Însă, o dată cu trecerea anilor și exercitarea propagandei sovietice, prin intermediul practicării „ritualurilor” de decorare, a serbării zilei de 9 mai, a acordării unor facilități sociale pentru participanții la

războiul antihitlerist etc., s-a ajuns la o situație absurdă, prin care acea parte din „carnea de tun” care a supraviețuit măcelului a trebuit *a posteriori* să-și însușească tezele comuniștilor ruși, potrivit cărora suferințele sale au fost determinate de un obiectiv comun, și nu de unul impus de sovietici.

Astfel, peste ani, s-a realizat un gen de *raționalizare* a evenimentelor (care la vremea producerii lor nu au putut fi argumentate logic), impunându-se un sens acolo unde, în mod firesc, acesta nu avea cum să existe. În zilele noastre, o dată cu accesul la informație și demitizarea modelului „fratelui sovietic eliberator”, este evident pentru românii basarabeni faptul că Rusia stalinistă a luptat împotriva Germaniei hitleriste, iar ei au fost pur și simplu „masă de manevră”, căreia i s-a solicitat chiar și o adeziune ideologică. Paradoxul este că acest din urmă fapt a reușit în mare măsură, mai ales din cauza suferințelor îndurate de români pe linia frontului.

Proiectul național de integrare a Basarabiei în cadrul

României Mari s-a desfășurat în paralel cu un proiect rusesc „în oglindă”. Acesta din urmă a avut un caracter mai degrabă ideologic, plecând de la niște realități trunchiate, care, așa cum timpul a dovedit-o de cele mai multe ori, au efecte mai nocive decât un neadevăr istoric. Proiectul menționat avea puține elemente concrete care să fie viabile, inatacabile de logica realității istorice și avea ca obiectiv crearea unei entități autonome la stânga Nistrului, desemnate de bolșevici să joace rolul unui pol de „atracție” pentru România și/sau Basarabia. Cu toate acestea, bolșevicii ruși au întâmpinat dificultăți deosebite în procesul de transformare a țărănilor transnistreni în cetățeni sovietici, nu în ultimul rând datorită caracterului federalismului sovietic și național-comunismului ucrainean, care *ucrainizase* în mare parte populația din stânga Nistrului. Cu toate aceste dificultăți, ocuparea Basarabiei, cel de Al Doilea Război Mondial și victoria U.R.S.S. în această conflagrație au condus la crearea R.S.S.M. și la conferirea unei noi identități teritoriale autonome provinciei în cauză. ■

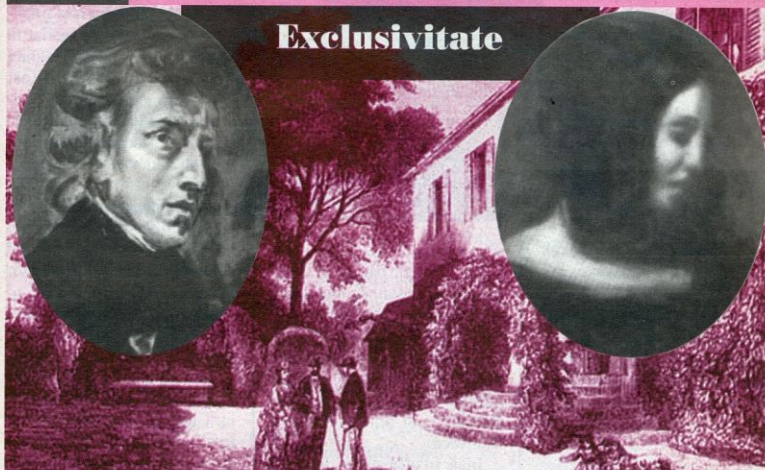

Fenomenul sacralizării participării la cel de Al Doilea Război Mondial continuă

SAND

Istoricul literar Bernard Hamon, care a consacrat o carte celebrei scriitoare George Sand (George Sand et la politique. „Cette vilaine chose“ – George Sand și politica. „Această treabă murdară“) și a scris un articol pentru revista noastră (nr. 2/2006) despre tumultuoasa viață amoroasă a autoarei Lăliei, revine în paginile Magazinului istoric cu același subiect: iubirile lui George Sand. De data aceasta, despre legătura dintre muzicianul polonez Chopin și scriitoarea franceză.

Exclusivitate

Reședința de la Nohant și cei doi îndrăgostiți

GEORGE SAND ȘI FRÉDÉRIC CHOPIN

BERNARD HAMON (Paris)

George Sand a obținut, în iulie 1836, separarea judiciară de Casimir Dudevant – divorțul nu exista încă în acele timpuri – păstrându-și cei doi copii. De câțiva ani, ea își împărțea viața între Paris și reședința de la Nohant. În capitala franceză, frecventa lumea artiștilor, printre care se numărau: Franz Liszt și prietena sa, Marie d'Agoult, pictorul Eugène Delacroix sau actrița Marie Dorval. În tot acel timp, Parisul îl găzduia și pe Frédéric Chopin, refugiat în Franța din 1832, din cauza ocupării Poloniei natale de către Rusia țaristă. Traiul acestuia era confortabil, compozițiile cunoscute în toată Europa, succesul concertelor particulare, dar și remunerațiile provenite din lecțiile de pian acordate copiilor elitei pariziene, îi asigurau venituri considerabile.

Sand și Chopin s-au întâlnit în noiembrie 1836 la Franz Liszt, în cursul unei serate muzicale. Muzicianul nu a păstrat însă o amintire prea

frumoasă despre moment: „Ce femeie antipatică e acea Sand! Îi mărturisea unui prieten. Dar, oare, e într-adevăr femeie? Mă cam îndoiesc.“

George Sand a părut încă de la început extrem de interesată de tânărul pianist. La scurt timp după ruptura de Michel de Bourges, situația sa

sentimentală începuse să o neliniștească. Căci era liberă, iar fragila personalitate a lui Chopin, ce dovedea o aparentă incapacitate de a se descurca în noua lume, i-a trezit și unele instincte materne. În plus, nu putuse să nu sesizeze geniul artistului.

Pentru George Sand muzica era arta supremă. Primise o bună educație muzicală, deoarece, împreună cu bunica ei care cânta la harpă, interpreta adesea bucăți din Mozart. În plus, educația din mănăstire îi fusese completată cu lecții de solfegiu și pian. Fără îndoială, era doar o melomană, capabilă însă să aprecieze frumusețea unei opere și sentimentele pe care le trezea interpretarea acesteia.

Chopin s-a lăsat sedus de inteligența, dragostea de viață și forța lui Sand, iar în iunie 1832 au devenit amant: ea avea 34 de ani, el, 28...

În Spania, în Spania...

Starea de sănătate îngrijorătoare a fiului ei, Maurice, o neliniștea din ce în ce mai mult în ultimul timp pe George Sand. Doctorii îi recomandaseră un sejur la mare. Nimic mai benefic și pentru Chopin, care suferea deja de tuberculoză. Alegerea a fost ușoară: la modă era Spania. Cei doi s-au decis asupra insulei Mallorca, recunoscută pentru frumusețea naturii, poezia aparte a vechilor mănăstiri și blândețea climatului.

Drumul l-au făcut separat, poate și pentru a nu lăsa loc bârfelor, dar și pentru a-i permite scriitoarei să-și pregătească copiii cu noua situație. Astfel, George a mers cu

Franz Liszt, unul dintre prietenii
din capitala Franței

diligența până la Chalon-sur-Saône, apoi cu barca, pe Rin, până la Avignon, de unde, din nou, pe uscat, pentru a ajunge la Perpignan, unde s-a întâlnit cu Chopin. Din Port-Vendres, au plecat într-o călătorie de câteva zile, cu escală la Barcelona și punct terminus Mallorca.

Însă insula nu a devenit paradisul atât de mult visat... Timpul, frumos la sosire, a devenit pios. Închiriaseră o locuință la câțiva kilometri doar de Palma, dar condițiile s-au dovedit precare. Mai rău, pianul, comandat la Paris, nu mai sosea. Chopin, din ce în ce mai lovit de accese de tuse, a fost nevoit să consulte câțiva doctori. Fără nici un rezultat, avea să observe, cu umor. „Trei doctori cei mai cunoscuți din insulă m-au examinat. Unul mi-a examinat expectorația, altul m-a pus să expectorez pentru a vedea cauza, iar al treilea m-a palpat, ascultându-mă cum expectorez. Primul mi-a spus că voi muri, al doilea că sunt pe moarte, iar ultimul că am murit deja.”

Speriat de riscul contagierii, proprietarul i-a somat să plece.

Astfel, au fost nevoiți să se retragă în mănăstirea de la Valldemosa, situată în partea înaltă a insulei, la mai bine de trei ore (pe drumuri pietruite și abrupte) de Palma de Mallorca. Chopin era nerăbdător să înceapă să compună. Pentru a-și transporta bagajele, au apelat la câteva ajutoare, iar un pian închiriat din Palma a fost adus în noua locuință. „Încearcă să îți imaginezi cum stau – îi descria Chopin unui prieten locurile: între stânci și mare, într-o imensă chilie a unei mănăstiri abandonate [...] Chilia, în formă de cerc,

are și o mică fereastră, care dă spre o grădină de portocali, palmieri și chiparoși [...] Liniște... Poți să tipi... E numai liniște. Într-un singur cuvânt, un loc straniu...”

Dar, în sfârșit, mult așteptatul pian de la Paris a sosit, iar Chopin s-a putut dedica în totalitate compoziției celor 24 Preludii. După cum avea să scrie mai târziu George Sand, „foarte frumoase pasaje, pe care, cu modestie, le-a numit preludii. Au fost adevărate capodopere.”

Umiditatea și curenții nu îi priau deloc muzicianului. Vecinii nu puteau fi încantați de noii veniți, purtători ai unui virus nemilos. Și cum nu mai aveau la ce ajutor medical să mai apeleze, George Sand s-a hotărât să se reîntoarcă la Paris. Pentru a face posibilă călătoria au fost nevoiți să-și vândă mobilele, chiar și neprețuitul pian (care nu fusese încă achitat la Paris), aproape pe nimic. Somată de legislația spaniolă, scriitoarea a trebuit să cumpere patul unde Chopin dormise la Palma, înainte de a fi ars, pentru a se evita orice risc de contagiune. După toate

acestea, cuplului nu i-au mai rămas bani decât pentru a se sui pe vapor.

La 13 februarie 1839, au părăsit Palma de Mallorca pe o mică ambarcațiune spaniolă, care transporta la Barcelona porci, zgomotoși și urât mirositori. După opt zile de odihnă, din Barcelona, cei doi s-au îmbarcat pe nava *Phénicien*, iar la 24 februarie, după o escală la Port-Vendres, au ajuns la Marsilia. Doctorul Cauvière, care îl mai consultase pe muzician, îi aștepta la chei. În urma unui control medical amănunțit, din ferici, nu a descoperit nici o leziune importantă, nici o cavitate, numai o stare de oboseală generalizată. Așa că i-a prescris un repaus complet, acompaniat de un regim alimentar strict. O piatră s-a luat de pe inima lui Sand.

Medicul i-a sfătuit să mai rămână câteva zile la Marsilia. Au închiriat un apartament într-un hotel din apropierea portului.

Sosirea celor doi nu a scăpat jurnaliștilor, care i-au urmărit în tot timpul șederii. Iată ce se putea citi în *La Gazette du midi*, la 26 februarie: „Celebra autoare a *Léliei* și a *Valentinei*, doamna George Sand, tocmai a sosit în orașul nostru, venind din Spania, unde interesul pentru sănătatea copiilor a făcut-o să petreacă câteva luni de iarnă.”

Nici un cuvânt însă despre Chopin! Căci nu trebuia să fie scandalizați cititorii cu astfel de vești despre

o femeie celebră, însoțită atât de copii, cât și de amant!

Rețetă pentru paparazzi

Respectând riguros regimul și sfaturile prescrise, Chopin se pune pe picioare încetul cu încetul. De astă dată, și George Sand, până atunci preocupată de educația copiilor, a reușit să se dedice scrisului, după cum mărturisește Chopin: „Noaptea ea lucrează mult, în timp ce eu dorm, deoarece mi s-au recomandat pastile cu opiu; dimineața ea doarme liniștit, în timp ce eu tușesc și meditez; apoi, din nou, doctorul, vezicatorul [medicament extern care provoacă vezicule pe piele – n.tr.] și uite așa îmi trece timpul.”

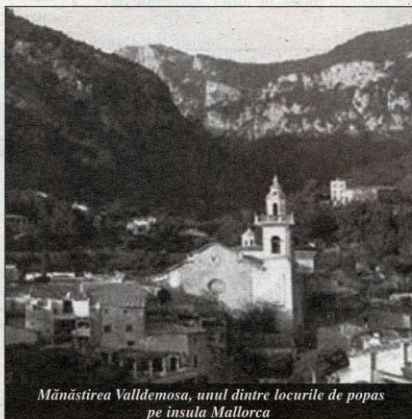
George Sand a terminat acolo un lung articol despre drama fantastică, pe care i l-a expediat lui François Buloz, directorul publicației *Revue des Deux Mondes*, presându-l să o plătească. În plus, s-a ocupat cu schițarea unui nou

roman, *Gabriel*. Obligată să obțină rapid bani, l-a scris doar într-o lună.

Dar nici la Marsilia nu a scăpat de riscurile popularității. „Sunt asaltată aici ca și la Paris. De dimineața până seara, curioși de toate felurile, împătimiti de literatură, îmi iau cu asalt locuința, sufo-cându-mă cu prezența și scrisorile lor. Eu rămân într-o impasibilitate defensivă, nici nu le răspund, nici nu îi primesc, prefăcându-mă bolnavă. Să nu vă speriați dacă vă parvine știrea cum că aș fi pe moarte; când vor afla că sunt bine, probabil că vor fi extrem de furioși [...] Ne-am gândit să stăm ascunși toată luna martie, la adăpost de mistralul care suflă, din timp în timp, cu putere. Prin aprilie vom închiria în altă parte o locuință mobilată, iar prin mai vom merge la Nohant, ca, în iunie, să ajungem la Paris.”

Rarele ieșiri nu i-au lăsat scriitoarei o impresie prea bună despre Marsilia, „oraș de negustori de mirodenii unde viața intelectuală lipsește

total”. Cartierul în care locuiau se dovedea extrem de lipsit de confort pentru un bolnav care avea atâta nevoie de odihnă. Portul, în continuă expansiune după căderea Algerului sub dominație franceză, în 1830, concentra toate activitățile maritime ale orașului. Pietonii erau aproape sufocați de traficul negustoresc, atât ziua, cât și noaptea. Antrepozite și birouri ocupau aproape tot spațiul

Mănăstirea Valldemosa, unul dintre locurile de popas pe insula Mallorca

disponibil. Zgomotul, praful, ridicat de atelajele de transport, gălăgia marinarilor ce părăseau locurile plăcerii, extrem de numeroase în zonă, nu aveau cum să îndulcească peisajul general.

În lipsa pianului, pentru a-și alunga plictiseala, Chopin s-a dedicat corecturii unei partituri de J.S. Bach, *Clavier bien tempéré*, ediție pariziană plină de greșeli de transcriere.

Satisfăcut de progresele înregistrate de pacientul său, doctorul Cauvière părea a fi de acord cu deplasarea la Nohant, dar asta numai în luna mai. Totuși, temându-se de aerul prea tare al vieții de la țară, dar și preferând să-l știe aproape, i-a sfătuit să nu se mute încă în afara orașului. Motiv pentru care cei doi au ales un nou hotel, mai confortabil, unde i-a fost adus lui Chopin și un pian. Plimbările, în compania doctorului și ale lui George Sand, deveneau din ce în ce mai lungi și dese.

Sederea la hotelul „Beauvau” s-a dovedit mult mai plăcută. Ocupau un apartament ale cărui ferestre dădeau spre port, Chopin contemplând în fiecare dimineață spectacolul vapoarelor, venite din lumea întregă. Cu toate acestea, nu avea cum să nu-i lipsească viața de altădată.

Monotonia zilelor le-a fost întreruptă de o veste proastă, sinuciderea unuia dintre prietenii lor, Adolphe Nourrit, la nu-

mai 37 de ani. Prim tenor al Operei din Paris, Nourrit, temându-se că nu va mai avea succesul scontat în capitala Franței, unde concurența devenise din ce în ce mai mare, încercase să-și clădească o nouă carieră la Napoli. Din păcate, nemulțumit de calitatea prestației de la un spectacol, s-a aruncat de la fereastra camerei sale de hotel. A fost găsit, a doua zi dimineată, zdrobit de caldărâmul curții. Corpul, însoțit de soție și cei șase copii, a fost adus la Marsilia. Fusese bine cunoscut de publicul francez, care îl apreciaше mult. I s-a oficiat o slujbă religioasă la biserica Notre-Dame du Mont, la care Chopin a interpretat un lied al compozitorului austriac Franz Schubert, piesă pe care o făcuse cunoscută defunctul.

Chopin părea că își revenise. Astfel că doctorul le-a acordat permisivitatea unui voiaj la Genova, oraș pe care George Sand îl îndrăgise în urmă cu șase ani. Cei doi s-au imbarcat la 3 mai la bordul navei *Pharomond*. În urma călătoriei, de altfel, agreabile, le-a

rămas însă amintirea unei teribile furtuni: „Am avut parte de un raliu de vreo 40 de ore, cum nu am mai văzut demult – a scris George Sand. A fost un spectacol impresionant și, dacă nu ar fi fost toată lumea bolnavă, m-aș fi bucurat cu adevărat de el. Dar Chopin era extrem de obosit și cei doi copii sufereau și ei. Eu însămi deși bolnavă, nu am putut rămâne insensibilă la o atât de frumoasă furtună.”

În ciuda acestor condiții ale voiajului, doctorul nu s-a mai opus plecării spre Nohant, unde, după călătoria dificilă și costisitoare, cei patru au ajuns la 1 iunie.

Chopin a fost plăcut surprins să descopere un pian, achiziționat de Sand fără știrea acestuia. Cucerit de calmul și frumusețea locurilor, s-a pus din nou pe treabă *Sonata în si bemol minor* avea să immortalizeze acele timpuri.

Căci, la Nohant, se pare că muzicianul și-a aflat sursa de inspirație. Departele de toate constrângerile sociale, au petrecut acolo mai multe luni pe an, până la nefericita ruptură dintre cei doi artiști. Era în 1847.

Chopin murea doi ani mai târziu. În autobiografie, apărută la doar câțiva ani, Sand aducea un omagiu geniului celui care i-a fost tovarăș vreme de opt ani, rodnic pentru amândoi. ■

La Marsilia, doctorul Cauvière îi aștepta pe chei (o imagine a cheiului de la jumătatea secolului XIX)

În
românește de
Theo
STĂNESCU-
STANCIU

O perioadă mult așteptată de public ca și de organizatori sunt Zilele Muzeului Militar Național, eveniment aflat anul acesta la cea de-a șasea ediție. Pentru că 2006 a fost stabilit drept Anul Carol I – aniversarea a 140 ani de la urcarea sa pe tronul Principatelor Române (1866) și a 125 ani de la încoronarea ca prim rege al României (1881) –, mani-

festările au fost închinete acestei marcante personalități a istoriei naționale, făuritorului unei țări libere și independente. A fost organizată expoziția Carol I și Armata Română 1866-1914, care, prin piesele de mare valoare selectate din patrimoniul propriu, a evidențiat legătura dintre domnitor/rege și oastea pe care o iubea, pe care se baza și pe care, în consecință, a reorganizat-o și dotat-o cu armament și echipament modern. Într-una dintre cuvântările sale, regele spunea, în 1891: „Două lucruri de la începutul Domniei Mele am urmărit mai cu seamă cu neîntreruptă stăruință, simțind că ele vor fi cele mai puternice pârgii ale dezvoltării noastre sociale. Aceste două lucruri sunt: armata și drumul de fier.“

DOROBANȚI, FANFARE ȘI FASOLE LA CAZAN

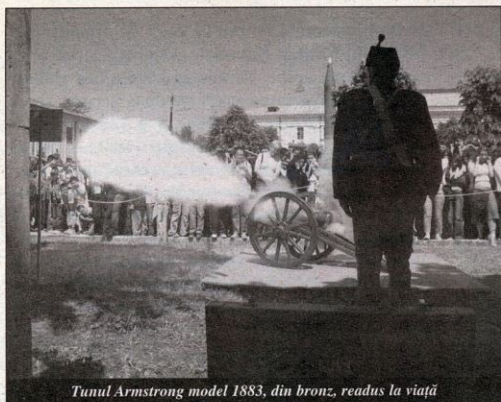
Dr. ADRIAN SILVAN IONESCU

În spațiul relativ restrâns din holul de onoare al Muzeului au fost concentrate piesele cele mai reprezentative pentru această temă: armament, decorații, uniforme, fotografii și picturi, obiecte personale ale suveranului și ale familiei regale. Astfel, au atras atenția uniformele regale, cea de mare ținută, de general de corp de armată – cea mai înaltă treaptă a ierarhiei militare românești din vremea domniei Regelui Carol I –, acelea de colonel onorific al Regimentului 2 pionieri în

armata spaniolă și de colonel în Regimentul 68 infanterie germană (pentru că, în acele vremuri, era un gest de curtoazie – între capetele încoronate ale Europei – să își ofere unii altora grade militare onorifice ori patronajul unor unități care, din acel moment, înțepeau să poarte numele patronului, precum Regimentul nr. 9 dragoni „Regele Carol I al României“ din armata prusacă sau Regimentul nr. 6 infanterie „Carol I Regele României“ din armata austro-ungară).

La recomandarea lui Franz Joseph

Foarte amuzantă a fost mica uniformă de caporal din Batalionul 1 vânători pedestri, model 1895 (tunică, pantaloni, izmene, manta, capelă, pălărie, centiron, raniță, pușcă și baionetă, toate la dimensiuni reduse), croită pentru prințul Carol, moștenitorul tronului (viitorul Carol al II-lea). Era apoi uniforma de colonel onorific al Regimentului 4 Roșiori, care aparținuse Principesei Maria, recunoscută

Tunul Armstrong model 1883, din bronz, readus la viață

drept o foarte bună călărească, admirată și iubită de soldații și ofițerii unității. Alexandru Socec, căpitan în acel regiment, nota în jurnalul păstrat la Arhivele Naționale despre parada de 10 Mai 1896, când tânăra și frumoasa principesă a defilat în fruntea cavaleriștilor săi: „Parada a fost un triumf. Prințesa, în uniforma Regimentului 4 Roșiori, a stârnit nemaiauzite urale și aplauze. O ploaie de flori s-a revărsat pe drumul Prințesei; ea era frumoasă ca un vis frumos! Nu numai bărbății dar toate femeile erau amorezate de Prințesa Maria; călare pe «Jimmy», părea că este lipită de cal! Silueta Prințesei putea servi lui Villet ca model, cum a servit renumitului pictor Adjukievitch! [sic].“

Un tablou, panotat în apropiere, al artistului de origine poloneză Tadeusz von Ajdukiewicz (1852-1915), o reprezintă pe Prințesa Maria, călare, la o revistă a trupelor.

Lucrarea a făcut parte din suita destinată a ilustra albumul *Armata Română*, apărut în 1903 la Editura Socec. Muzeul Militar Național deține majoritatea picturilor ce au fost reproduse în acel album, care încă și azi impresionează prin condițiile grafice deosebite. Pânzele sunt de relativ mici dimensiuni, dar deosebit de bine compuse, pline de vivacitate și realism. Artistul le-a conferit monumentalitate prin cadrare și prin unghiurile montate în care a surprins personajele, fie ele pedestre sau călări (*Roșiori, Călărași, Infanterie, Vânători, Artilerie călărească, de munte sau de cetate, Geniu, Jandarmi, Stat Major* etc.).

Ajudkiewicz îi fusese recomandat regelui Carol I de împăratul Franz Joseph în 1896, când cel din urmă făcuse o vizită la București. Pictorul s-a stabilit în țara noastră și a lucrat foarte mult pentru Casa Regală, dar și-a găsit timp să onoreze și alte comenzi de

portrete ale persoanelor din înalta societate. Totuși, pasiunea sa erau scenele militare, în care se specializase până la perfecțiune. În 1902, când se apropia aniversarea a 25 de ani de la Războiul de Independență, Ajudkiewicz pregătea o compoziție intitulată *Apoteoza Regelui Carol I*, după cum anunța ziarul *Secolul XX* din 14 aprilie 1902.

O suită de fotografii completeau expoziția, fie ele de Franz Duschek, de Szathmari ori de Franz Mandy, toți deținând răvnitul titlu de fotografi ai Casei Regale.

Un elegant catalog, cu text bilingv (română și engleză), bogat ilustrat cu imagini color, a fost editat cu acest prilej. Organizatori au fost cercetătorii și muzeografuli instituției Ioan Scafeș, Horia Vladimir Șerbănescu, Corneliu Andonie, Cornelia König, Tudorița Toader, Viorica Neagu, Florina Fodac, Camelia Cristea, col. (r) Eugen Ichim ce și-au dat osteneala să realizeze un discurs expozițional cât mai cuprinzător și elocvent pentru generațiile noi, ale căror cunoștințe despre regalitate și importanța acesteia pentru țară sunt destul de vagi. Vernisajul din data de 9 mai 2006 a fost onorat de MM LL Regele Mihai I și Regina Ana, de AA LL RR Prințesa Margareta și Prințul Radu, de generali și ofițeri superiori, de un distins public. Imnul Regal și Imnul Național au fost intonate într-o atmosferă de mare solemnitate, în vreme ce un grup de membri ai Asociației „6 Dorobanți”, îmbrăcați în

uniforme de *curcani* de la 1877, a dat onorul și a tras o salvă de salut.

Degetele în urechi și ochii închiși

Această manifestare de mare ținută a inaugurat, practic, Zilele Muzeului Militar Național. La sfârșitul aceleiași săptămâni, pe 13-14 mai, parcul muzeului a cunoscut animația specifică unei sărbători: era sărbătoarea muzeografiei militare, a tezaurizatorilor tradițiilor naționale ostășești. Fanfara Reprezentativă a Armatei a interpretat marșuri și muzică de promenadă. În pauzele instrumentiștilor, a fost difuzată o bandă pe care fusese făcută o compilație de muzică specifică secolului al XIX-lea din diverse țări: marșuri (românești, germane, austriece, britanice, rusești și turcești între care se evidențiau cele două, „Oltenița

Profesorul Neagu Djuvara, care a fost, în timpul celui de al Doilea Război Mondial, ofițer de rezervă în Regimentul de Gardă 6 Dorobanți „Mihai Viteazul”, primește gradul de colonel onorific și medalia „Tradiție Militară”

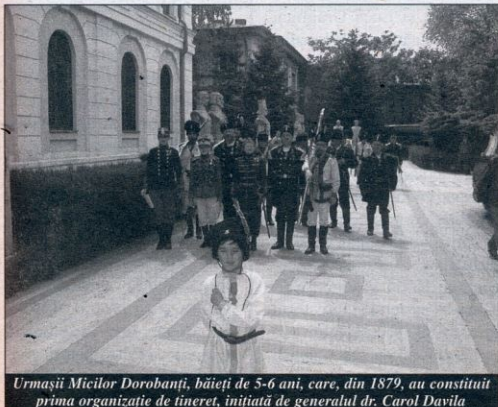
Marș” și „Silistra Marș”, scrise în 1854 de Ida, soția româncă a lui Omer Pașa, valuri, polci, cadriluri, galopuri etc. de Johann Strauss, Josef Lanner, Iosif Ivanovici, Ludovic Wiest.

Câteva delicate muzeografe au îmbrăcat elegantele toalete de plimbare ale doamnelor din acea epocă, fapt ce dădea culoare locală adunării. Copiii

dornici să-și exerseze măiestria la tir puteau să tragă cu arme cu aer comprimat. Un turc „adevărat”, în uniforma albastră de *nizami* (armată regulată), se plimba, tanțos, prin mulțime. De altfel, copiii beneficiau și de alte surprize, precum un concurs de desen și culori după modele cu tematică militară (uniforme și chipuri simpatice de infanteriști, artileriști și cavaleriști români). A fost organizat și un târg al anticarilor specializați în articole pendinte de armată (piese de echipament și armament, decorații, filatelie, cartofilie, numismatică).

Un aport însemnat l-a avut în program Asociația „6 Dorobanți”, grup de reînscenare format din câțiva pasionați ce și-au propus să valorifice tradițiile acelei unități prin restituirea lor în spectacole de istorie vie (*living history* fiind termenul consacrat pentru asemenea acțiuni pline de atractivitate).

Trebuie făcută precizarea că „6 Dorobanți” nu a făcut nici-

Urmașii Micilor Dorobanți, băieți de 5-6 ani, care, din 1879, au constituit prima organizație de tineret, inițiată de generalul dr. Carol Davila

odată parte din Asociația culturală „Stindard” (așa cum s-a afirmat, în mod eronat, nu demult în *Magazin istoric*, nr. 4/2006, p. 32) asociație cu care are, de altfel, excelente relații de colaborare. Îmbrăcați în cămăși albe și cu căciuli de miel împănate, precum dorobanții ce au cucerit Independența la 1877-1878, reînscenatorii au făcut instrucție de front și au tras cu puștile Henry-Martini. Ținuta le-a fost admirabilă, iar abnegația demnă de invidiat chiar de militarii de carieră. Din grup mai făceau parte un sergent și doi servanți din Regimentul 4 Artilerie, cu specificile lor uniforme cafenii, care au slobozit de mai multe ori un tun Armstrong model 1883, din bronz, spre deliciul dar și angosa publicului, ce-și ținea degetele în urechi și închidea ochii în așteptarea „groaznicei” detunături. Un grup de autentici soldați din Regimentul de Gardă, îmbrăcați în vechile tunici albastre ale infanteriei de linie, mășăluiau și făceau demonstrații de mânănuire a armelor în intervalele când „căciularii” luau pauză și, la fel ca tot omul, se regaleau cu o porție de fasole cu cărnați, gătită la cazan, ce era oferită de bucătăria de campanie, amenajată sub un cort.

La acest eveniment ni s-au alăturat și patru membri ai Societății „Tradiția” din Bulgaria, cu care am păstrat legătura după ce făcusem cunoștință anul trecut, la reconstituirea bătăliei de la Șipka (*Magazin istoric*, nr. 1/2006). Este vorba despre Agop Kazazian, Stancio Djumaliev,

Gheorghe Nikolov și Peter Asenov Petrov (locuitor din Ruse, bun vorbitor de limbă română, ale cărui servicii de tălmăci au fost neprețuite atât pentru noi, cât și pentru camarazii săi). Îmbrăcați cu uniforme negre ale voluntarilor bulgari de la 1877, pe cap cu niște căciuli scunde de blană neagră, cu fundul de postav roșu închis și o cruce slavă, din alamă, în față, ei erau înarmați cu săbii și baionete și purtau două drapele, cel național și cel al societății din care făceau parte. Prezența lor a fost bine primită de public, iar colaborarea dintre organizațiile noastre a prins rădăcini și va continua, cu proiecte comune, în viitor.

Micul dorobant

O notă aparte au dat-o Micii Dorobanți, băieți de 5-6 ani, care, din 1879, au constituit prima organizație de tineret, inițiată de generalul dr. Carol Davila. Urmașii acelor mici înaintași de acum 127 de ani au fost de data aceasta Iacob Postăvaru și Luca Drăghici, mândri de cămășutele lor albe cu guler, manșete și epoleți albastre deschise și de căciulițele de miel negru cu cifrul princiar lucind în față și cu o pană de curcan prinsă de corda tricoloră în partea stângă. Înarmați cu mici puști de lemn ori chiar cu arme din plastic, cu capse au executat, cu toată seriozitatea, ordinele locotenentului Horia Vladimir Șerbănescu, sufletul și directorul de scenă al spectacolului.

Cei doi nu au fost singurii copii ce s-au alăturat ostașilor de duminică. Elegantă și

drăgălașă, și-a făcut apariția o micuță domnișoară în rochiță cu crinolină de mătase mov și cu o umbreluță în aceeași nuanță, întrupare contemporană, la mici dimensiuni, a lui Scarlet O'Hara din neuitatul roman *Pe aripile vântului*. Atunci, în pieptul bătrânului colonel de dorobanți (pe care îl interpretăm), a început să bată o inimă tânără și, crezându-se un nou Rhett Butler, a îngenucheat, admirativ, în fața cochetei „demoazele” și și-a prezentat omagiile.

În grupul reînscenatorilor se mai aflau și câteva absolvente ale Universității Naționale de Arte care, la fel ca prințelese de sânge de altădată, erau încadrate cu grade onorifice, în diverse unități românești sau străine: un căpitan din corpul de geniu, un sublocotenent din Regimentul 1 Roșiori, un *Oberleutnant* din *Honvédfeldartillerie* și un *Wachtmeister* din Regimentul nr. 2 Husari cesaro-craiești „Friedrich Leopold Prinz von Preussen”.

Apoi, acordurile fanfarei s-au stins încet-încet. Fumul împușcăturilor s-a risipit. Uniformele au fost puse la păstrare pentru alte evenimente de același fel. Iar bravi dorobanți, artileriști, husari și voluntari bulgari, după ce s-au înfruptat timp de 24 de ore din sublimul grandorii militare, au redevenit ceea ce sunt în viața de zi cu zi. Dar și-au păstrat visurile, iar experiența dobândită acum le va folosi pentru confruntările sărbătorești ce-i așteaptă în viitor. ■

Organizarea unei bănci centrale de emisiune se dovedea, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, din ce în ce mai necesară în condițiile dezvoltării societății românești după modelul capitalismului occidental. În legătură cu acest deziderat, în epocă s-au manifestat trei tendințe mai importante. Prima era promovată de reprezentanții burgheziei comerciale și industriale, precum și de cei ai moșierimii, și urmărea crearea unei bănci de emisiune exclusiv cu capital autohton. O a doua tendință a fost preconizată de reprezentanții capitalului străin, cu sprijinul capitaliștilor autohtoni, care doreau înființarea băncii de emisiune de către străini, cu capital străin și, eventual, cu un mic aport al capitalului autohton. A treia

tendință se situa undeva la mijloc: înființarea unei bănci de emisiune de către capitaliștii autohtoni, cu mijloacele economiei românești, care să fie completate cu capital străin împrumutat.

Banca Națională a României

Trei personaje care și-au legat destinul de înființarea Băncii Naționale: Menelas Ghermani (stânga), Petre Mavrogheni (centru) și Eugeniu Carada

PROSPERITATE PRIN SIGURANȚĂ ȘI ECHILIBRU

MIHAELA TONE, BRÂNDUȘA COSTACHE

Printre proiectele bazate pe aportul capitalului intern îl amintim pe cel din 11/23 ianuarie 1873, ai cărui autori erau bancherii bucureșteni Jacques Poumay, D.S. Rodocanachi, Menelas Ghermani, S. Ioanidi, Petre S. Chirștu și Achille Zerlendi.

Ei solicitau concesionarea înființării băncii de emisiune sub denumirea de Banca Națională a României, cu un capital de 25.000.000 de franci subscris de concesionari. Un an mai târziu, a apărut proiectul politicianilor de orientare conservatoare,

prezentat de ministrul de Finanțe P. Mavrogheni, care se inspira din legea Băncii Naționale a Belgiei; banca de emisiune concepută de ei era o societate pe acțiuni cu un capital de 20.000.000 de lei, mobilizată prin subscripție publică.

La sfârșitul anului 1876, un alt proiect a fost depus pe biroul Adunării Deputaților de P. Buescu, Mihai Maior, Gr. Cantacuzino, D. Lecca și alți oameni politici liberali. Acest proiect prevedea înființarea unei bănci în colaborare cu statul. Capitalul urma să fie de 50.000.000 de lei, vărsat în părți egale de stat (în bonuri domeniile) și de particulari, în numerar. Declanșarea Războiului de independență a amânat încă o dată discutarea înființării băncii de emisiune, dar problema a fost repusă în discuție imediat după război.

În primele luni ale anului 1880, discuțiile au intrat în stadiul final. Un comitet de delegați parlamentari a întocmit un nou proiect de lege. Acesta a fost prezentat Parlamentului de G. Chițu la 27 februarie/11 martie 1880 și a fost votat la 27 și 31 martie/8 și 12 aprilie 1880, devenind lege la 17/29 aprilie 1880.

Până să se voteze în Parlament legea Băncii Naționale a României, inițiatorii au avut de înfruntat rezistența bancherilor-cămătari. O situație asemănătoare s-a întâlnit și cu prilejul înființării băncilor de emisiune în alte state din Europa. Unii bancheri se temeau că, după ce Banca Națională își va începe activitatea, volumul afacerilor se va restrânge. Banca urma să acorde credite de scont cu dobândă redusă, ceea ce limita posibilitățile bancherilor-cămătari de a specula

capitalul de împrumut. Operațiile particulare cu valute și deize, care constituiau în trecut monopolul acestora, urma să treacă în mare parte la Banca Națională. Aceasta își asuma și plățile financiare ale statului în străinătate, mai ales achitarea anuității datoriei externe (suma de bani care se plătește periodic spre a ram-bursa un capital). Mai târziu însă, bancherii-cămătari au realizat că limitarea activității lor în favoarea noilor bancheri nu era decât temporară, deoarece noua bancă deschidea perspectiva unor vaste afaceri capitaliste.

Până la urmă, Parlamentul României a votat masiv pentru adoptarea legii de înființare a băncii de emisiune. S-au înregistrat numai trei voturi contra în Senat, două voturi contra și 14 abțineri în Camera Deputaților. Aceasta dovedea că elita politică și economică din România consentizase rolul benefic pe care apariția Băncii Naționale urma să-l joace în dezvoltarea țării. Iar Banca Națională, prin activitatea ei, avea să confirme încrederea ce i se acordase.

Legea din 17/29 aprilie 1880 stabilea că Banca Națională a României va fi o întreprindere pe acțiuni, cu capital subscris în proporție de 2/3 de un grup de capitaliști particulari, iar restul de 1/3 de stat. Această opțiune privind capitalul mixt particular și de stat era motivată de slaba acumulare internă de capitaluri, precum și de necesitatea garantării „într-un mod real, sigur și eficient” a dreptului de control al statului asupra politicii institutului de emisiune. Într-un cuvânt, soluția capitalului mixt motivată să îmbine cunoștințele de specialitate în materie de afaceri bancare deținute de particulari cu posibilitatea statului de a arbitra între capitalul industrial, comercial și bancar. În acest fel, partea din câștigul pe care bancherii îl încasau de la ceilalți capitaliști nu trebuia să depășească o limită rezonabilă.

Privilegiul de emisiune reprezenta monopolul exclusiv al B.N.R. pe o perioadă de 20 ani. Garanțiile emisiunii monetare erau reprezentate de stocul de acoperire format din rezerva metalică a Băncii compusă din aur și argint. Trebuie subliniat că, inițial, în condițiile bimetalismului (etalon aur și etalon argint) ce stătea la baza sistemului monetar din România, rezerva B.N.R. a fost constituită într-o proporție mai mare din argint decât din aur. Această

Biblioteca...

rezervă trebuia să acopere 1/3 din suma biletelor emise. Bancnotele B.N.R. erau convertibile, potrivit legii, în aur sau monedă națională de argint, la prezentare, la biroul Băncii. Deprecierea foarte mare a argintului în raport cu aurul a determinat modificarea legii monetare, bimetalismul aur-argint fiind înlocuit cu monometalismul aur. Prin legea din 31 mai 1892, statutul Băncii era pus în concordanță cu noua lege monetară, aceasta fiind obligată să dețină un stoc metallic de aur de cel puțin 40% din totalul biletelor emise, 30% din acest stoc putând fi constituit din trate (polițe) asupra piețelor engleză și germană.

Pentru operațiunile de scont (operațiune de credit care constă în cumpărarea efectelor de comerț de către bănci, cu reținerea din valoarea lor nominală a dobânzii până la scadență și a unui comision) și de lombard (împrumut sau avans de bani având drept garanție titluri de rentă, acțiuni, obligațiuni, depuse ca gaj), Banca Națională urma să perceapă, potrivit legii, o dobândă maximă de 7%.

Aceasta, în condițiile în care dobânda, percepută de bancheri la acea dată era de 12-15%. Taxa scontului a ajuns la 8-9% numai în cursul unei perioade scurte, 1899-1900, datorită accentuării fenomenelor de criză. Scăderea dobânzii la cel mult 7% pentru

creditele de scont acordate de Banca Națională reprezenta un mare câștig nu numai pentru beneficiarii acestor credite, ci și pentru clientela celorlalte bănci, întrucât taxa scontului băncii de emisiune urma să influențeze nivelul general al dobânzilor bancare.

B.N.R. era autorizată prin lege să cumpere obligațiuni ale statului român pentru o sumă egală cu jumătate din capitalul social vărsat. În felul acesta, banca de emisiune sprijinea cursul obligațiunilor statului și înlesnea guvernului procurarea de bani prin împrumuturi publice. În aceeași direcție, mai trebuie amintit dreptul conferit băncii de emisiune de a sconta bonuri de tezaur până la 20% din capitalul vărsat.

Conducerea B.N.R. era alcătuită dintr-un guvernator și șase directori care formau Consiliul de administrație, la care se adăuga un Consiliu de șapte cenzori. Guvernatorul trebuia să fie cetățean român și era numit de guvern pe o perioadă de cinci ani. Persoana care îndeplinea această funcție nu putea deține un loc în Parla-

ment sau alte atribuții în aparatul administrativ al statului. De asemenea, nu trebuia să desfășoare activități comerciale sau industriale, dar era obligată să dețină cel puțin 40 de acțiuni ale Băncii Naționale. Patru dintre directori și patru dintre cenzori erau aleși de acționari, iar doi dintre directori și doi dintre cenzori erau numiți de guvern. Înainte de a-și prelua atribuțiile, fiecare director trebuia să posede câte 20 de acțiuni și fiecare cenzor câte 10 acțiuni. Guvernul controla toate operațiunile desfășurate de Bancă prin intermediul unui comisar numit special cu acest scop. Din Adunarea acționarilor făceau parte toți aceia care dețineau cel puțin patru acțiuni ale Băncii și aveau dreptul la un vot. Nimeni nu putea avea mai mult de zece voturi, indiferent de numărul acțiunilor deținute.

Legea și statutul Băncii Naționale a României au suferit diverse modificări. Astfel în 1886, prin legea din 7 martie, privilegiul de emisiune care expira în 1900 a fost prelungit până la data de 31 decembrie 1912; prin legea din 26

ianuarie 1901 până la 31 decembrie 1920, prin legea din 23 iunie 1901 până în 1930, și prin legea din 1925, privilegiul Băncii a fost prelungit până în decembrie 1960.

B.N.R. și-a început operațiunile la 1 iulie 1880, prin retragerea din

... și Sala ghișeelor

circulație a biletelor ipotecare emise de statul român în 1877, pentru a sprijini efortul de război, și înlocuirea lor cu bilete de bancă la purtător, convertibile în aur și argint. În perioada 1880-1890, activitatea Băncii s-a axat pe controlul și alimentarea cu monetă a pieței și procurarea de mijloace de credit ieftin. Emisiunea de bilete de bancă a crescut simțitor, evoluând de la 10 milioane lei, cât era la sfârșitul anului 1880, la 58 milioane lei, la sfârșitul anului 1881, pentru ca la finele anului 1914 să fie de 480 milioane lei. Acoperirea în aur a fost în toată această perioadă superioară celei legale, variind între 69% și 55% în 1884 și 43,73% în 1914.

La înființarea sa, B.N.R. a pus la dispoziția pieței două principale instrumente de credit, scontul și lombardul, acestea având o evoluție diferită, influențată de lipsa de experiență din viața financiară a României. Astfel, în primul deceniu de funcționare, operațiunile de lombard au fost mult mai căutate decât cele de scont, care erau aproape inexistente. De exemplu, la sfârșitul anului 1880 operațiunile de împrumut pe efecte publice au reprezentat 95,8% din total, în vreme ce operațiunile de scont nu s-au ridicat decât la 4,2%. Situația era cu totul alta în 1890, când piața financiară a înțeles avantajul adus de instrumentele de credit ieftin pe care Banca Na-

țională a României le pune la dispoziție. Operațiunile de scont erau din ce în ce mai căutate în detrimentul celor de lombard. La sfârșitul anului menționat mai sus, scontul B.N.R. reprezenta 57,3% din total, iar lombardul 42,7%.

Politica Băncii Naționale s-a legat, în principal, de încurajarea capitalului comercial și industrial, dar nu a fost neglijată nici nevoia de credite din agricultură. Prin legea din 30 mai/11 iunie 1881, guvernul liberal iniția înființarea unor „Case de credit agricol”, care să joace într-o oarecare măsură rolul de intermediar între Bancă și agricultori. O mare parte dintre bancnotele B.N.R. au fost astfel canalizate spre domeniul agricol. În cursul celor 12 ani de funcționare a „Caselor de credit agricol”, cambiile (document prin care cel care îl semnează se obligă să plătească necondiționat, la un anumit termen și într-un anumit loc, o sumă de bani) scontate la Banca Națională s-au ridicat la suma de 444,8 milioane lei.

Un alt canal de punere în circulație a bancnotelor B.N.R. a fost acela al împru-

muturilor acordate statului. Primul împrumut pe bonuri de tezaur, în sumă de 4.000.000 lei, a fost acordat mai înainte chiar ca Banca să-și fi început activitatea, pentru a permite statului să verse cota parte care-i revenea din capitalul Băncii de emisiune. A urmat un alt împrumut de 7.338.000 lei. Pe de altă parte, legea Băncii Naționale prevedea obligația statului de a plăti în termen de patru ani datoria către Bancă de 26.000.000 lei, determinată de retragerea din circulație a biletelor ipotecare. În loc ca această obligație să fie îndeplinită, statul a încheiat, la 10/22 decembrie 1885, o convenție cu B.N.R., potrivit căreia datoria se prelungea cu 27 de ani, până la 31 decembrie 1912.

Prin organizarea Băncii Naționale a României se punea capăt îndelungatului proces de structurare a unui sistem bancar și monetar modern în România. În acest fel țara noastră dispunea, la sfârșitul secolului al XIX-lea, de întreaga gamă a instituțiilor de credit moderne, precum și de un sistem monetar comparabil cu cele deținute de statele europene în epocă. B.N.R. se află, din 1880, în fruntea sistemului bancar din țara noastră, orientând creditele în sprijinul dezvoltării economiei naționale. Prin emisiunea de bancnote, aceeași instituție oferă țării un mijloc de circulație monetară pe măsura nevoilor unui stat modern. ■

Banca văzută dinspre strada Lipscani

Ascultându-l pe domnul Octavian Iliescu (n. 22 august 1919 la Craiova), omul care viața întreagă și-a închinat-o cercetării vechilor monete, constat, iată, că vraja banilor de demult e făcută nu doar pentru a risipi, ci și spre a împlini destine.

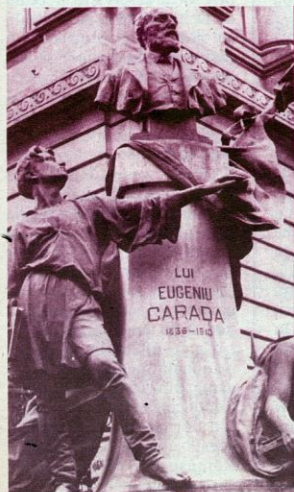
Cu câțiva ani în urmă l-am urmărit vorbind la Banca Națională a României, în cadrul unei ediții a Simpozionului de Istorie a Civilizației Bancare „Cristian Popișteanu“, la lansarea lucrării sale Istoria monetei în România, apărută în Colecția „Biblioteca Băncii Naționale“, Editura Enciclopedică, București, 2002.

Acum îl urmăresc evocând drumul său în lumea vechilor monete, care l-a dus, în urmă cu peste cinci decenii, să fie unul dintre organizatorii Muzeului Băncii Naționale a României. În nr. 2/1996 al revistei noastre, a rememorat împrejurările în care s-a născut ideea organizării acestui Muzeu. În discuția de acum, încerc să aflu pentru cititorii noștri alte momente

din aventura unui numismat spre comorile monetelor românești a căror fascinantă și tulburătoare istorie poate fi urmărită și în Muzeul Băncii Naționale a României.

UN NUMISMAT PENTRU MUZEUL BĂNCII NAȚIONALE

OCTAVIAN ILIESCU

Monumentul lui Eugeniu Carada

- Monete expuse printre porțelanuri cu trandafiri ● Prea multe „sigilii ale Romei“ ● Deschis și închis în 1945, 1949 și 1953 ● Dacă la Moscova nu e, nici la București nu trebuie ● Din Expoziția muzeală, direct la Biblioteca Academiei R.P.R.

Fascinația monetelor

Transport de valori la B.N.R. în anii '30
ai secolului al XX-lea

- Vă rog să reamintiți, succint, pentru cei care nu au citit evocările dumneavoastră anterioare, cum a apărut ideea înființării unui Muzeu al B.N.R.

- Înainte de toate vreau să menționez că Banca Națională a României nu a avut în trecut preocupări de artă, colecții ei lichizi și în opere de artă, piese numismatice cu valoare istorică ș.a. Nu se pune, așadar, până prin deceniul al treilea al secolului trecut, problema colecționării și ordonării unor astfel de bunuri culturale.

Întâmplarea a făcut ca în plină criză economică, în 1929-1933, o mulțime de oameni înstăriți să-și vândă colecțiile Băncii. Așa s-au adunat opere de artă, colecții de monete, sigilii, medalii, alte obiecte de preț cu valoare istorică. Între acestea era și colecția Constantin Alessandrescu, tatăl compozitorului Alfred Alessandrescu. O colecție foarte frumoasă, de monete din Țara Românească și Moldova. În 1933, aceste colecții au ajuns să formeze un tot unitar. A fost însărcinat cu conservarea lor Corneliu Secășanu, care era funcționar la Direcția Contabilității. Era și el colecționar de monete și membru al Societății Numismatice Române (S.N.R.).

La finele lui 1944 și începutul lui 1945, Secășanu și cu colaboratorii lui au reușit să ordoneze și să expună pentru prima dată o parte

dintre aceste colecții la etajul al II-lea al B.N.R., corpul vechi, din strada Lipskani, pornind din dreptul monumentului lui Eugeniu Carada, care era pe colț cu strada Academiei, și până în

strada Smârdan. A fost o scurtă apariție a Muzeului pentru public. L-am vizitat și eu. Erau niște vitrine formidabile din lemn de stejar.

Secășanu era un om foarte inimos, deschis pentru a învăța cât mai multe lucruri. Nu avea studii de numismatică. Urmare Academia Comercială, unde studiaseră de fapt mai toți cei care intrau în activitatea bancară, comercială, economică. A avut pasiunea aceasta de a colecționa monete. Fiind membru al S.N.R., cei din Bancă i-au încredințat lui organizarea și păstrarea colecțiilor.

Dar au intervenit evenimintele cunoscute din 1945 și Muzeul a fost închis, iar piesele care fuseseră expuse și putuseră fi admirate au fost strânse și depuse iarăși în tezaurul Băncii. S-a încercat redeschiderea lui în 1949, la parterul imobilului Rosenthal. Era imobilul acela cu galerii, imediat după ce Calea Victoriei trece de strada Doamnei, pe partea stângă, vizavi de Poliția Capitalei. Era acolo o firmă de porțelanuri, Rosenthal, care avea expuse în vitrină, sub acele coloane, diferite piese din porțelan cu trandafiri, simbolul firmei.

La mezaninul acestui imobil s-a organizat Muzeul. N-a fost deschis oficial, din pricina unui referat negativ făcut de Bucur Mitrea, conservatorul colecției nu-

mismatice de la Institutul de Arheologie din București. Principala obiecție adusă de Mitrea era aceea că sunt prea multe piese numismatice romane, ceea ce ar ilustra caracterul neolatin al poporului nostru, acuzație atunci, în 1949, foarte gravă. „Sigiliul Romei”, după o exprimare a lui N. Iorga, era prea vizibil și el trebuia estompat, accentul la acea vreme căzând pe perioada influenței slave.

- Când ați intrat în Banca Națională a României și v-ați ocupat de organizarea Muzeului ei?

- La 1 ianuarie 1953. Lucram în acea vreme la Întreprinderea de Canal, Apă și Salubritate (I.C.A.S.), dar fusesem angajat și la Institutul de Istorie al Academiei R.P.R.

Într-o zi, ieșeam de la sediul I.C.A.S.-ului, care era pe strada Sărindar (Constantin Mille), vizavi de Cercul Militar, unde acum e restaurantul (cazino) Berlin. La ora 15 plecam de la serviciu, treceam de Delta Dunării (acum acolo se ridică un bloc cu un restaurant la parter) și din dreptul Universității, de la statui, luam tramvaiul 14 să mă duc acasă. În acea zi, chiar în dreptul Cercului Militar, mă întâlnesc cu Corneliu Secășanu. Venea de la Bancă special la I.C.A.S. să mă caute. M-a luat pe sus și m-a dus la primul vicepreședinte al Băncii, Marin Lupu, profesor la Academia Comercială (Institutul de Științe Economice). M-am prezentat, așa, luat de pe stradă.

Ce se întâmplase? Banca Națională tocmai deschisese aripa din strada Doamnei. Conducerea Băncii se mutase din corpul din Lipskani în acesta nou de pe Doamnei. Rămăseseră cabinetul guvernatorului, cabinetele viceguvernatorilor, sala de con-

siliu, cu picturile acelea splendide ale lui Nicolae Grigorescu. Erau nefolosite acum. În vara lui 1952 s-au gândit să scoată colecțiile din depozit și să facă un Muzeu.

Secășanu primise dispoziția de a organiza acest Muzeu. Pentru a întări personalul care urma să se ocupe de organizarea Muzeului, Marin Lupu i-a cerut să mi se adreseze în vederea angajării. Nici colaboratoarele sale – o contabilă și o dactilografă – nu știau ce să facă. S-a gândit atunci la mine; poate plecam de la I.C.A.S. și veneam în Bancă.

Problema era că Muzeul trebuia organizat până la 30 decembrie, când se împlineau cinci ani de la instaurarea Republicii Populare Române. Nu s-a putut, oricât am muncit. Am reușit doar să despașchetăm monetele, să le triem și să le răspândim în niște tăvi metalice așezate pe jos. Nu s-a putut face grafica, nu s-au scris etichetele și multe alte lucruri indispensabile unei bune organizări expoziționale.

Și s-a mai întâmplat ceva. Ministerul de Finanțe de pe Calea Victoriei trebuia evacuat, clădirea respectivă fiind afectată unor organisme ale Tratatului de la Varșovia sau C.A.E.R. Au adus atunci Ministerul în corpul din strada Doamnei.

În ianuarie 1953, am primit transferul de la I.C.A.S. la Banca Națională. Până atunci, de la 1 octombrie 1952, lucrasem fără să primesc vreun leu. Nici încadrarea nu a fost cum mă gândeam eu și cum făcusem schema de organizare a Muzeului. În loc să se aprobe această schemă, cu funcțiile și salariile respective, Direcția Administrativă a decis altfel. Direcția respectivă era condusă de tovarășul Petre Ion, tâmplar de meserie. Adjunctul lui, Grația Golea, fusese modistă la Paris.

– Competență absolută!

– Evident!

Această directoare ne-a lucrat ca pe pălării. Pe Secășanu l-a pus în locul meu, pe mine în locul graficianului Alexandru Ionescu-Iași, iar pe celelalte persoane care mai erau în colectiv (Ileana Băncilă, numismată, și Hortensia Masichievici, contabilă) le-a retrogradat din posturile de arhivar, muzeograf, cum le propusesem eu. Dintr-o dată, așadar, m-am trezit la 1 ianuarie 1953 cu o păcăleală.

A doua păcăleală a fost când ministrul Finanțelor, Dumitru Popescu, zis Căldare (pentru că fusese căldărar la C.F.R.), a venit la mijlocul lui ianuarie 1953 să vadă cum mergea organizarea Muzeului. Atunci a decis că dacă la Moscova nu exista un Muzeu al Băncii de Stat, de ce să facem noi unul la București? Și s-au sistat lucrările. Noi primisem termen să deschidem Muzeul la 6 martie 1953, când se aniversa instaurarea guvernului Groza. S-a hotărât atunci ca toate colecțiile de monete și de documente istorice ale Băncii să fie predate Bibliotecii Academiei R.P.R.

Am strâns piesele, le-am dus înapoi în depozit și am așteptat hotărârea de guvern, care a venit în noiembrie 1953.

Cam acesta a fost drumul meu spre Muzeul Băncii Naționale și către comorile numismatice teaurizate de Bancă. Deși Muzeul nu s-a înființat efectiv în acei ani, eu am rămas atașat de colecțiile numismatice ale Băncii Naționale a României.

În 1954, când a început transferarea lor la Academie,

Academicianul Constantin Moisil (primul din stânga), sărbătorit la vârsta de 80 ani

am fost mutați și noi, respectiv Secășanu, Ileana Băncilă și cu mine. Am fost transferați ca salariați ai Bibliotecii Academiei. Era o situație neobișnuită. Predam un tezaur al unei instituții, Banca Națională a României, ai cărei salariați nu mai eram, către o instituție ai cărei angajați deveniserăm. Timp de un an de zile ne-am chinuit cu predarea aceluia tezaur.

Eu devenisem adjunctul lui Constantin Moisil, șeful Cabinetului numismatic de la Biblioteca Academiei. Am lucrat cu Moisil până în 1958. A murit la 20 octombrie în acel an. La 24 octombrie, prezidiul Academiei R.P.R. a emis o hotărâre prin care funcția de șef al Cabinetului Numismatic a fost încredințată celui ale cărui evocări le înregistrați acum.

Am fost șeful acestui Cabinet până în 1978, când s-a hotărât să se dea Muzeului de Istorie a României colecția de monete a Bibliotecii Academiei. Și așa s-a desființat Cabinetul Numismatic care, în acel an, împlinise un veac de la înființare. Dar aceasta-i altă istorie.

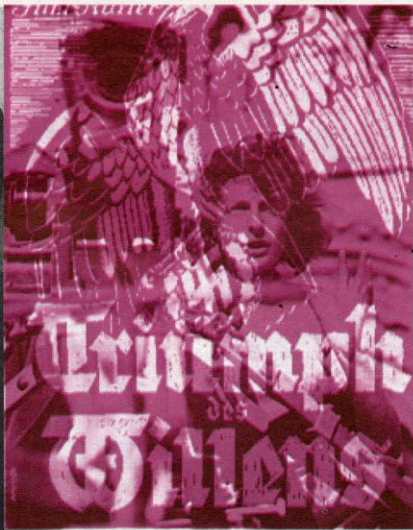
– Vă mulțumesc, cu speranța că, poate, cu un alt prilej, vom depăna și acele alte pagini de istorie trăită.

A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ

Leni Riefenstahl, între Goebbels și Hitler
și... afișul filmului ei din 1934, *Triumful voinței*

FILMUL ȘI PUTEREA CONVINGERII

THEO STĂNESCU-STANCIU

Filmele, ca și romanele în timpurile mai îndepărtate, au devenit generatoare de modele, de comportamente. Au născut eroi și au conturat și reconturat destine. Din această perspectivă, producția cinematografică și, cu predilecție cea istorică, a reprezentat unul dintre cele mai căutate instrumente propagandistice.

Arsenalul utilizat de cel de-al III-lea Reich impresionează. În perioada 1933-1945 au fost lansate 1.100 filme. Ele erau considerate de către Ministerul Propagandei, cu Joseph Goebbels (1897-1945) în frunte, drept principale promotoare ale vastei campanii de educare a opiniei publice germane. Numele unor regizori-actori precum Leni Riefenstahl (Helene Bertha Amalie Riefenstahl, 1902-2003, cunoscută și prin cariera de dansatoare) sau Wolfgang Liebeneiner (1905-1987) au început să se identifice cu cele ale impresionantelor fresce istorico-culturale create.

Leni lansa în 1934, prin documentarul *Triumful voinței*, noua imagine a ceea ce se dorea a deveni adevăratul *homo germanicus* un caracter puternic, având foarte bine definit rolul său istoric.

Anii '30-'40 au încercat să readucă în prim plan figurile unor mari personaje ale istoriei naționale, tocmai pentru a putea mai bine

prinde contur... „fascinanta“ biografie a Führerului Adolf Hitler, invitând astfel la comparații cu acele timpuri și încurajând totodată identificarea acelor eroi cu personalitatea lui Hitler. Au fost produse filme documentare biografice, precum cele dedicate carierei inventatorului motorului care îi poartă numele, Rudolf Christian Karl Diesel (1858-1913), sculptorului și arhitectului baroc Andreas Schlüter (1664-1714), ambele producții fiind lansate în anul 1942, respectiv alchimistului Paracelsus (Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim, 1493-1541).

Una dintre primele producții cinematografice clădită pe acest tipar a fost lansată în 1940, fiind dedicată personalității istoricului, poetului și filosofului Friedrich Schiller (1759-1805). Era intitulată *Triumful geniului*, în regia lui Herbert Maisch (1890-1974, regizor și scenarist și al viitoarei pelicule dedicate lui A. Schlüter). Filmul i-a avut în rolurile principale

pe cunoscuții actori germani Horst Casper (interpretul tânărului poet) și Heinrich George (în rolul ducelui Carl Eugen von Württemberg, comandantul Academiei Militare de la Stuttgart, instituție la care tânărul Schiller s-a înscris cadet).

Tema filmului este construită în jurul conflictului dintre poet și ducele von Württemberg, reprezentare a clasice confruntări dintre un geniu și o societate care încearcă să îl supună rigorilor sale.

La începutul lunii decembrie a anului 1940, era lansată și pelicula lui Wolfgang Liebeneiner, *Bismarck*. Povestea debuta cu numirea lui Otto von Bismarck (1815-1898) în funcția de cancelar al Imperiului German (1871), încercând să demonstreze că nu consensul politic sau procesul democratic parlamentar pot conduce la gloria unei națiuni, ci numai lupta cu sabia în mână, după cum avea să declame eroul principal, cu trimitere evidentă la timpurile lui Hitler: „Marile probleme ale prezentului nu vor fi rezolvate prin discursuri sau decizii parlamentare, ci prin sabie și sânge.”

Impresionanta producție a fost o adevărată lovitură de box-office, aducând un profit de aproximativ 2 milioane mărci. Succesul peliculei a fost atât de evident, încât a devenit obiect de investigație pentru Poliția Secretă. Astfel, într-un raport din 27 ianuarie 1941, se considera că „punerea în discuție a problemelor fundamentale” în haina filmului istoric reprezenta cheia acestui succes.

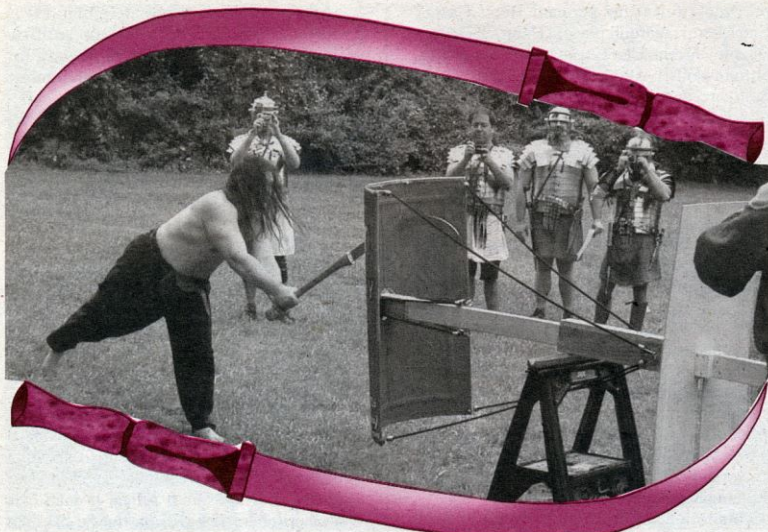
În octombrie 1942, Wolfgang Liebeneiner a venit cu o nouă realizare *Demisia*. De astă dată, alegerea momentului respectiv din biografia cancelarului Bismarck părea cel puțin ciudată: pelicula prezenta un Bismarck îmbătrânit (interpretat de Emil Jannings, 1884-1950, primul actor non-american care a primit, în 1928, premiul Oscar pentru interpretarea din filmul *Ultima comandă*, în regia lui Joseph Von Stenberg). Sub impactul morții celor doi kaiseri Wilhelm I (1871-1888) și Friedrich al III-lea (cel care a domnit doar 99 de zile, fiind răpus de cancer) la ascensiunea arrogantă Wilhelm al II-lea (1888-1918), se vede nevoit să-și înainteze demisia (1890). Chiar dacă nu putem spune cu exactitate care a fost ținta vizată prin această peliculă de către ministrul Goebbels, o putem considera cel puțin ca pe un atac inteligent la adresa birocratiei, plagă socială care a erodat atât timpurile lui Bismarck, cât și pe cele contemporane lui.

Atât prezența unui post-scriptum, cât și faptul că filmul a avut și un subtitlu *Schimbarea destinului* lasă loc multor interpretări în această direcție; mai ales frazele de final ale producției: „Rădăcinile soartei potrivnice dintre 1890 și 1933 pot fi considerate a coborî adânc în trecut, în perioada în care a fost deschisă ușa diletanților politici, atât de urăți de Bismarck, și a căror activitate a pavat drumul spre dezastrul de la Versailles. Soarta unei națiuni nu stă în instituții, ci în personalitățile care le construiesc.”

Ținând cont mai ales de contextul în care a fost terminat filmul – situația frontului în a doua jumătate a anului 1942 –, ministrul Goebbels s-a văzut nevoit să-l supună atenției Führer-ului spre aprobare. Prea ocupat, Hitler l-a delegat pe secretarul său particular Martin Bormann (1900-1945) să-și spună părerea. Însă se consideră că Führer-ul a fost de la început conștient de controversa ce putea fi stârnită de miezul acțiunii: demisia lui Otto von Bismarck. Chiar a subliniat faptul că, dacă Wilhelm al II-lea s-ar fi ridicat la înălțimea antecesorilor lui și l-ar fi păstrat pe bătrânul cancelar alături, și-ar fi câștigat afecțiunea supușilor, iar social-democrația nu ar fi ajuns niciodată atât de puternică.

Succesul acestei continuări a depășit chiar și așteptările inițiale, încasările ajungând la aproape 6,5 milioane mărci. Dar, mult mai puternic, a rămas mesajul, transmis de astă dată prin vocea personajului Bismarck, meditănd la soarta unei nații, sub auspiciile demisiei lui Wilhelm al II-lea și ale capitulării germane de la sfârșitul primei conflagrații mondiale (noiembrie 1918): „Prinții vin și pleacă, supușii mor, dar națiunea este eternă. Statele suferă modificări și cutremure, instituțiile se schimbă precum anotimpurile, ceea ce ar trebui să rămână este Reich-ul; dacă poporul și Reich-ul devin una, atunci Reich-ul trebuie să devină etern...” Paralela, peste ani, cu timpurile lui Hitler era deschisă: „Munca mea este îndeplinită. Dar e numai începutul. Oare cine o să o ducă la bun sfârșit?!”

După cum era de așteptat, pelicula a fost recompensată cu nenumărate premii și distincții ale statului nazist, culminând cu titlul de „Filmul Națiunii”, acordat de Oficiul Cenzurii din cadrul Ministerului Propagandei. ■

O demonstrație privind efectele loviturii falx-ului dac asupra unui scut roman

TEMUTUL FALX DACIC

CRISTIAN DIMA, CRISTINA OARGĂ

Dicționarele moderne definesc sabia drept o armă tăioasă, formată dintr-o lamă lungă de oțel, ascuțită la vârf și pe una dintre laturi și fixată într-un mâner. Cea mai veche atestare scrisă a cuvântului este în limba croată (1417), ceea ce pare să confirme originea lui slavă. Pentru profesorul sibian Zeno-Karl Pinter, în Evul Mediu, sabia era arma individuală pentru lovit și împuns, utilizată în lupta corp la corp. Avea lama curbată, prevăzută cu un singur tăiș, dispus pe partea exterioară a curbării, iar mânerul arcuit sau înclinat în sens invers curbării lamei. În epoca medievală existau și arme cu tăiș pe partea interioară a curbării lamei, așa-numitele seceri sau coase de luptă. Antichitatea a cunoscut acest tip de arme sub numele de falx (falces, la plural).

La sfârșitul secolului I î.Chr., în cadrul echipamentului militar al războinicilor daci se observă anumite modificări. În primul rând, spada lată cu două tăișuri de tip celtic a fost înlocuită cu arma curbată cu tăiș pe interior, numită *falx*, ceea ce a

impus și unele modificări ale tacticii de luptă. Motivația acestor modificări nu ne este cunoscută. Totuși, putem bănuși că este vorba despre apariția unor adversari noi, care utilizau un echipament militar la care trebuia adaptată propria panoplie de arme.

Așa cum poate fi observat din reprezentările Columnnei Traiane și din diversele descoperiri arheologice, în arsenalul luptătorilor daci, în afara *falx*-ului, existau și alte tipuri de arme, precum lancea, sulita sau spada dreaptă romană (*gladius*).

Datorită eficacității sale în luptă, *falx*-ul a devenit o armă celebră, specifică dacilor, care au înfruntat cu ea oștile Romei în timpul războaielor din vremea regelui Decebal. Câțiva ani mai târziu, împăratul Traian avea să poarte alte războaie la frontiera orientală, cu parții. Potrivit relatărilor istoricului M. Cornelius Fronto (Principia Historiae, II), Traian „a plecat la război cu soldați încercați, care disprețuiau pe parți, dușmanii noștri, și nu se sinchiseau de loviturile de săgeată ale acestora, după grozavele răni ce le-au fost pricinuite de armele încovoiate ale dacilor.”

De altfel, după războaiele cu dacii, în echipamentul militar roman au fost introduse o serie de modificări, pentru a contracara efectul devastator al *falces*-urilor. Romanii au întărit calota coifurilor prin amplasarea a două benzi metalice, rigide, dispuse în formă de cruce, care se intersectau în partea superioară a coifului, probabil locul unde era aplicată de regulă lovitura cu o astfel de armă. În același scop, echipamentul soldaților romani a fost îmbunătățit prin adăugarea unor apărători metalice pentru antebrate, *falx*-ul mănuit cu dexteritate putând reteză cu ușurință brațele soldaților.

Falx-ul pe un monument epigrafic descoperit la Grădiștea Muncelului

Falces-urile au fost foarte rar descoperite în timpul cercetărilor arheologice. Până acum sunt cunoscute doar două exemplare găsite la Grădiștea Muncelului. Ele ne ajută să ne facem o idee mai precisă despre aceste arme. *Falx*-ul folosit de către războinicii daci avea o lungime care putea să atingă peste 60 cm. Avea lama lungă și îngustă, ascuțită pe partea concavă și era fixată într-un mâner confecționat, foarte probabil, din lemn.

Impactul produs de această armă asupra romanilor a fost

deosebit de puternic, dovadă fiind reprezentarea ei pe unele monumente epigrafice. Unul dintre aceste monumente, descoperit la Grădiștea Muncelului, poartă inscripționat numele *Legiunii IV*

Flavia Felix. Interesant este faptul că cei doi F au fost reprezentați prin două arme curbe, în timp ce cifra IV este realizată prin pumnale drepte. Motivul pentru care pe acest monument se află o inscripție în care unele litere au forma unor arme nu ne este cunoscut, dar una dintre explicațiile posibile ar fi aceea că unitatea militară respectivă a participat la războaiele victorioase împotriva dacilor.

La est de cetatea dacică de la Grădiștea Muncelului a fost descoperit un alt monument realizat dintr-un bloc de piatră, înalt de 0,83 m, lat de 0,57 m și gros de 0,33 m. Pe una dintre laturile sale mari este reprezentat un relief, prost păstrat, dar care se poate totuși reconstitui. În partea stângă se poate observa un personaj care ține în mână dreaptă o lance. Piciorul drept i se sprijină pe pământ, iar cu stângul calcă un individ mic de statură, trântit la pământ. Personajul aflat la pământ nu se distinge prea bine. Totuși, la capul său se vede o armă cu lama curbată brusc la capăt. Arma se pare

Luptător dac mănuiind temuta armă

Scena LXXII de pe Columna lui Traian

că i-a căzut din mână sau face parte dintr-o grămadă de arme aflate în spatele celui căzut.

Ținând cont de modul în care este îmbrăcat, personajul care stă în picioare este un ofițer superior roman. Cel căzut la pământ este un barbar învins, a cărui etnie este precizată doar prin prezența *falx*-ului aflat lângă el. Semnificația reliefului este clară: victoria romană asupra dacilor.

Falx-ul dacic este reprezentat și pe Columna Traiană. În scena numerotată LXXII, înfățișând ultima confruntare armată din timpul campaniei din 101-102 d.Chr., apare un *falx* sculptat în întregime (restul au fost pictate și au dispărut odată cu vremea). O altă scenă, numerotată LXXVIII, care poartă numele de „Alegoria Victoriei”, o reprezintă pe zeița *Victoria* încadrată de două trofee, imortalizând pe fața unui scut faptele glorioase ale împăratului Traian. Trofeele au în vârf câte un coif conic cu obrăzare, ornamente. Sunt

redate și două scuturi ovale, bogat împodobite, în spatele cărora se văd sulite, securi de luptă și steaguri dacice (cap de lup). La baza trofeelor se află mai multe scuturi similare, arme cu lama curbă, coifuri conice și tolbe cu săgeți.

Monumentul triumfal de la Adamclisi este mai sărac în ceea ce privește varietatea de arme dacice reprezentate, acestea rezumându-se la scuturi, pumnale curbe și arme încovoiate, cu un mâner lung, care ar putea simboliza temutele *falces*-uri. Analizând aceste reprezentări, se poate observa că armele curbe înfățișate aici diferă din punct de vedere morfologic de cele de pe Columnă, ele având un mâner mai lung. Unii autori sugerează faptul că războinicii reprezentați la Adamclisi nu sunt daci și aveau în dotare alt fel de arme.

Falx-ul dacic a fost figurat și pe unele monete emise de Traian în anul 103, dar și pe altele mai târzii, de după al doilea război, din 105-106. Un *falx* este figurat însă și pe un monument epigrafic roman din Britannia, datând de la începutul secolului al III-lea d.Chr. Textul inscripției este următorul: *Sub Iulius Modius, legatul imperial cu putere propretoriană, a format 1 Aelia Dacorum, cu ajutorul prefectului cetății, tribunul Marcus Claudius Menander.*

Arma reprezentată pe acest monument nu semnifică altceva decât faptul că cei care făceau parte din această cohortă erau de origine dacică, păstrându-și modul de luptă și armele proprii.

Aici se opresc informațiile cunoscute nouă despre temuta armă a strămoșilor noștri daci. ■

Adresa: Str. Miron Costin nr. 19,
Sector 1, București
Tel: 222.53.16; Tel./Fax: 222.53.17
Tel: 223.76.59
E-mail: comenzi@lucman.ro

COLLECȚIA
HARTI DE CĂRȚI

Danion Vasile
**CUM SĂ NE
CREȘTEM COPIII**

Lasati copiii sa vina la Mine!
Copilul, dar al lui Dumnezeu
Neintelegerile dintre parinti si copii
Despre legatura dintre nasi si finii
Cuvinte din intelegerea sfintilor
Canon de rugaciune a copiilor

CÂND FOTBALUL ESTE CU ADEVĂRAT RELIGIE

„Fotbalul este o religie“. O sintagmă des întâlnită, menită a sublinia impactul acestui sport asupra societății. Dar dincolo de această latură metaforică, expresia are, în unele cazuri, și o semnificație la propriu.

CĂTĂLIN PARFENE

În Scoția, fotbalul reprezintă una dintre dimensiunile conflictelor interconfesionale. Rivalitatea dintre protestanți și catolici se transpune pe terenul de joc, în competiția sportivă dintre echipele Glasgow Rangers și Celtic Glasgow, dar și în tribune, în rivalitatea teribilă a fanilor celor două formații scoțiene.

Combatanții

Glasgow Rangers (Rangers Football Club, denumirea oficială, înființat în 1873) și Celtic Glasgow (The Celtic Football Club, denumirea oficială, înființat în 1888) sunt cele mai importante echipe de fotbal din Scoția. Rangers (în traducere „pădurarii“) dețin recordul mondial în privința numărului de titluri naționale, câștigând de 51 de ori campionatul scoțian. Sunt primul club din lume care a ajuns la numărul de 100 trofee

majorate câștigate, performanță atinsă în anul 2000. De cealaltă parte, Celtic este prima echipă britanică și singura din Scoția care a câștigat Cupa Campionilor Europeni, trofeul suprem al echipelor de club de pe continent. Succesul lor din 1967 a fost cu atât mai important cu cât s-a realizat în exclusivitate cu jucători locali, din zona orașului Glasgow. Cele două formații s-au întâlnit până acum de peste 370 de ori, dominația lor categorică din fotbalul scoțian determinând apariția sintagmei „Old Firm“, termen colectiv pentru Rangers și Celtic, inclusiv pentru derby-urile dintre ele. S-a afirmat că existența „Old Firm“-ului aduce un venit anual de 120 de milioane de lire sterline economiei Scoției.

Fanii lui Rangers sunt, în mod tradițional, protestanți, iar cei ai lui Celtic, catolici.

Celtic Football Club a luat ființă chiar într-o biserică catolică din Glasgow, St. Mary's, la inițiativa unui călugăr de origine irlandeză, Fratele Walfrid, care urmărea obținerea de fonduri pentru ajutorarea copiilor săraci. Multă vreme, regula nescrisă a fost ca membrii echipei Rangers să fie protestanți, iar cei ai lui Celtic, catolici. O regulă care astăzi a dispărut cu desăvârșire.

Conflictele

Fanii lui Celtic, club asociat din punct de vedere istoric cu Irlanda, după cum am arătat mai sus, au simpatii irlandeze (marea majoritate a populației romano-catolice având această origine), astfel că o parte a lor înțelege să-și susțină echipa interpretând pe stadioane cântece ale IRA (Armata de Eliberare Irlandeză), temuta organizație teroristă și separa-

tistă. Rivalii lor de la Rangers, care prin tradiție sunt loialiști sau unioniști, cântă la rândul lor melodii precum populara „Billy Boys”, în traducere „Băieții lui Billy” referire la regele William al III-lea (1689-1702), dar și la o bandă condusă de simpatizantul fascist Billy Fullerton în anii '20 și '30 și alcătuită din protestanți radicali care se răfuiuau periodic pe străzile din Glasgow cu alte asemenea găști formate din catolici.

Dacă pe „Ibrox Stadium”, arena celor de la Rangers, la loc de cinstă se află steagul Uniunii, adică drapelul arhicunoscut al Marii Britanii, pe „Celtic Park” poziția cea mai de preț o are steagul Irlandei. În afara acestor provocări pe care le-am putea denumi generale, câtă vreme elementele respective – cântecele și steagurile – sunt o prezență constantă meci de meci, au existat de-a lungul anilor mai multe cazuri particulare, considerate a fi instigare la violență interconfesională. Cel mai recent dintre ele a avut loc în 2006, când, în timpul marelui derby, portarul polonez al lui Celtic, Artur Boruc, a făcut ostentativ semnul crucii către galeria celor de la Rangers.

Forțele de ordine de pe stadion au avut nevoie de aproximativ zece minute pentru a-i liniști pe suporterii din tribune, iar Boruc a fost foarte aproape de a fi condamnat pentru gestul comis, primind în cele din urmă doar o avertizare din partea Poliției. „Semnul crucii în sine este o expresie a credinței romano-catolice. Totuși, folosirea lui pentru a supăra sau provoca alte persoane poate reprezenta o nerespectare a legii, conform dreptului comun”, a precizat în legătură cu cazul un responsabil din Parlamentul scoțian.

Însă ar fi o concluzie greșită dacă am crede că acest conflict are la bază exclusiv dimensiunile religioasă și politică, atâta timp cât el se datorează și unui factor mult mai prozaic: competiția sportivă. Iar sondajele din ultima perioadă au demonstrat că, în ciuda diviziunii confesionale existente în rândul suporterilor, proporțiile istorice s-au mai diminuat: 74% dintre suporterii lui Celtic s-au declarat catolici și 65% dintre cei ai lui Rangers, protestanți. Iar în ceea ce-i privește pe jucători, așa cum am mai subliniat, barierele religioase au dispărut demult.

Măsurile

Ambele cluburi, atât Rangers, cât și Celtic, au admis recent că au probleme cu sectarismul promovat de unii suporterii, încercând în ultimii ani să combată acest fenomen dăunător, laolaltă cu autoritățile politice, organizațiile religioase și comunitățile locale scoțiene. De exemplu, în 1996 cei de la Celtic au lansat campaniile „Bhoys Against Bigotry” (în traducere, „Suporterii lui Celtic împotriva bigotismului”) și „Youth Against Bigotry” („Tineretul împotriva bigotismului”), în timp ce clubul Rangers a militat prin sintagma „Pride Over Prejudice” („Mândrie mai presus de prejudecată”) pentru limitarea sectarismului, în special prin impunerea unui control asupra scandărilor și cântecelor de pe stadion și a unei atente supravegheri a susținătorilor mai „înfierbântați”. În aceste acțiuni s-a implicat și forul suprem al fotbalului european, UEFA, care a obligat în iunie 2006 clubul Rangers să interzică interpretarea în timpul meciurilor a celebrului „Billy Boys” prin apeluri repetate adresate spectatorilor.

Sigur că toate aceste măsuri vor avea efecte vizibile, dar la fel de adevărat este că fenomene negative vor exista întotdeauna, sub o formă sau alta. Extremismul de orice fel, din ce în ce mai îngăduit legislativ, își găsește un propice loc de exprimare pe arenele fotbalistice, în cadrul mulțimii care alcătuiește galeria și care oferă protecția anonimatului și iluzia puterii. Unii spun că este o banală refulare, în timp ce alții afirmă că acolo, în tribune, se află germenii urii și ai crimelor. Cert este că din această cauză spectacolul fotbalistic are, din păcate, numai de pierdut. ■

Conflict între suporterii celor două formații

Istorici pe care i-am cunoscut

Horia Ursu s-a născut la Iași, în ziua de 19 aprilie 1916, dintr-o familie de distinși intelectuali. Tatăl, Ioan Ursu, era eruditul istoric cu specializare la Viena, München, Veneția și doctorat la Berlin, profesor universitar la Iași, Cernăuți și București, autor al celebrei monografii despre Ștefan cel Mare. Mama era fiică a gene-

ralului Eremia Grigorescu, care a fost comandantul armatei ce a apărât trecătoarea Oituz, în Primul Război Mondial și de la care a rămas cunoscutul slogan „Pe aici nu se trece”.

Horia Ursu a urmat cursurile universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București secția istorie, în perioada 1934-1938, fiind șef al uneia dintre cele mai bune promoții.

HORIA URSU ÎNTR-ISTORIE ȘI LITERATURĂ

FLOREA STĂNCULESCU

L-am cunoscut pe Horia Ursu și am devenit prieteni apropiați în anul 1936, când eram în anul III și când frecventam regulat seminarul condus de profesorul C.C. Giurescu. Horia Ursu a prezentat o lucrare neobișnuită, *Trădarea în istoria neamului românesc*, spre deosebire de noi ceilalți participanți, care ne prezentasem cu lucrări monografice despre istoria unei domnii. Lucrarea respectivă, pe lângă faptele istorice autentice, aborda, indirect, și mentalul și sentimentele epocii, ceea ce îl apropia de curentul istoriei mentalităților, promova de istoricii francezi din jurul revistei *Annales*.

Devenisem prieteni apropiați? Deseori, după cursuri

sau seminarii, ne vizitam. El mă însoțea până la căminul studenților orfani de război și fii de invalizi de război de pe strada Șerban Vodă nr. 24, mai ales că, mai sus de cămin, spre Liceul „Gheorghe Șincai”, avea o prietenă, fiica institutorului Săndulescu, cu care ulterior s-a și căsătorit. Alteori mă invita la el acasă, în cartierul Cotroceni, unde avea o garsonieră. Ca urmare a acestei prietenii, am inițiat o serie de acțiuni studențești, precum revigorarea „Societății studenților în istorie”, pe care am înscris-o în „Societatea studenților de la Facultatea de Litere și Filosofie”, Horia Ursu fiind președinte, iar eu secretar și bibliotecar. Am participat la acțiunile studențești ale aces-

tea, ca, de pildă, protestul împotriva Ministerului Instrucțiunii Publice pentru scoaterea lui Mircea Eliade din învățământul universitar, sub pretextul că în unele romane ale sale încuraja pornografia.

Profesorul Giurescu a ținut, pentru prima dată în cariera sa, să sărbătorească promoția noastră (1938) printr-o masă festivă, în 26 mai 1938, chiar la domiciliul său din strada Berzei nr. 47 (casa nu mai există, fiind demolată în anii '80). În vederea organizării acestei acțiuni, asistentul Constantin Grecescu a cerut adresele celor mai buni studenți și am primit invitațiile pe cărțile de vizită personale, scrise chiar de profesor.

Istoricul C.C. Giurescu a organizat această întâlnire pentru că, un an mai devreme (1937), îi apăruse o carte – *Pentru vechea școală de istorie. Răspuns d-lui Iorga* –, în încheierea unei polemici avute cu marele istoric. Broșura ne-a fost înmănată tuturor cu dedicație autografă.

Petrecerea a fost destinsă, fiind presărată pe alocuri și cu glume. Magistrul nostru ne-a arătat cum procedează cânsul la reeditarea uneia dintre operele sale: mai întâi, lucrarea principelui o dă la legat, desfășurând-o în file, între care intercalează o coală albă care îi folosește la introducerea noutăților științifice apărute între timp sau a unor modificări.

După anul 1938 în prietenia noastră a intervenit o pauză: Horia Ursu a rămas asistent la catedra de Istoria diplomației a lui Ion Hudiță, iar eu m-am dus în Slatina, pentru satisfacerea serviciului militar. În toamna anului 1940, Horia Ursu debuta cu o primă lucrare, *Domnia lui Ștefăniță Vodă, 10 ani din istoria Moldovei (1517-1527)*. I-am făcut o recenzie favorabilă, care a apărut în *Revista istorică română*, în anul 1940.

A urmat o altă pauză, până în 1944, când eu am fost mobilizat din nou în ultima

campanie, de la Iași. Ne-am regăsit în primăvara anului 1944, când devenisem asistent universitar la catedra de Istoria românilor (prof. C.C. Giurescu), în urma unui concurs. Am fost astfel colegi în cadrul aceleiași facultăți, până în 1947. După această dată drumurile noastre s-au despărțit pentru o bună bucată de vreme, până în 1956, când eu am plecat la Bacău, unde m-am căsătorit și am funcționat în învățământul preuniversitar. În acest ultim an, m-am transferat la București, la Editura Didactică și Pedagogică. Aici lucra și Horia Ursu, la o editură mai mică, afiliată acesteia, numită „Cultura de mase”.

Cu această ocazie am reînnoțit vechea prietenie. El era oarecum marginalizat, fiind suspectat că fusese simpatizant legionar. Reușise totuși să-și publice o lucrare – *Momente importante din istoria patriei în creația literară* –, pe care mi-a dat-o și mie cu autograf: „Lui F.S. în amintirea trecutului care ne leagă”. Din cauza acestei dedicații am primit o muștrulială de la organizația de partid, informată de un turnător, profesor de geografie, de la redacția respectivă, cu care împărțeam una dintre

camerile ocupate de Editura Didactică și Pedagogică. În acei ani Horia Ursu a fost de o mare discreție. Evita să-mi facă vizite în biroul redacției de istorie de la editură, unde eu eram șef, crezând că mi-ar fi produs unele necazuri. El era oarecum izolat atunci. Se comporta ca un prieten adevărat și de nădejde. După ce editura a revenit într-o clădire a Ministerului Învățământului din str. Spiru Haret, iarăși s-au întrerupt relațiile cu Horia Ursu.

Dar, și de data aceasta, ca și mai înainte, drumurile noastre s-au reîntâlnit indirect, când el a publicat, în 1968, la Editura Didactică și Pedagogică, o a doua parte a lucrării amintite mai sus, despre care va fi vorba în rândurile următoare.

Surprinzător și fără nici o explicație, istoricul Florin Constantiniu, care îi face prezentarea vieții și activității în *Enciclopedia istoriografiei românești*, apărută în 1978, nici măcar nu o pomeneste, ignorând-o, deși este o lucrare unicat în istoriografia română, fiind foarte bine documentată. Florin Constantiniu a considerat că ține mai mult de literatură decât de istorie. Dacă în prima parte a acestei lucrări, Horia Ursu a abordat problemele Evului Mediu (secolele XIV-XVI), în cea de a doua tratează cele mai importante momente ale istoriei moderne românești – răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, revoluția lui Tudor Vladimirescu, cea din 1848, câștigarea Independenței. Autorul redă modul cum ele s-au reflectat în creația literară, de la cea populară la cea cultă a secolelor al XIX-lea și al XX-lea, inclusiv în literatura din perioada comunistă. A mers chiar la creațiile literare inedite din muzee sau arhive, astfel că nu s-a exagerat cu nimic când s-a afirmat că această lucrare este un unicat în istoriografia română și, în același timp, un prețios instrument de lucru pentru cadrele didactice. ■

Patru generații, de la stânga la dreapta: Horia Ursu (copil), Eleonora Grigorescu (născută Arapu, bunica lui Horia), Lucreția născută Grigorescu și Ioan Ursu, Aneta Lipan (bunica Lucreției), Victoria Ursu (sora lui Horia)

UNDRREA

16-22

1914. În jurul localității Arras se dau lupte grele. Pentru a slăbi presiunea germanilor asupra trupelor franceze, englezii contraatacă satul Givenchy, lângă Pas-de-Calais. După ce, la 19 decembrie, trupe britanice de origine indiană capturaseră două linii de tranșee germane, nemții primesc întăriri masive și lansează un atac neașteptat contra tranșeele indienilor, inundate din cauza ploii. În aceeași seară însă, două batalioane britanice din rezervă recuceresc satul. Bătălia continuă două-trei zile, până când feldmareșalul Sir Douglas Haig (1861-1928), comandantul Corpului 1 de armată britanic, aduce întăriri și îi forțează pe germani să se retragă pe linia inițială. Partea britanică are 4.000 pierderi, iar cea germană 2.000.

24

1997. În cadrul popularei sale predici Mea Culpă, Papa Ioan Paul al II-lea îl invită să cânte la concertul de Crăciun de la Vatican pe legendarul chitarist american B.B. King, vedetă de primă mână a *blues*-ului. În replică, muzicianul îi oferă în dar suveranului pontif chitara, de care nu s-a despărțit în ultimii 50 de ani. Fusese perioada în care Biserica catolică a trăit în convingerea că rockul este „muzica diavolului”.

25

1773. Înalta societate franceză va discuta îndelung cele petrecute în această zi într-un han din Saint-Denis. Corespondența oamenilor de literă, între care Voltaire, reține și ea momentul. Doi tineri militari, un cuplu de homosexuali, veniți cu un poștalion de la Paris, un anume Humain, de 24 ani, și un dragon de 20, pe nume Bourdeaux, fost elev la iezuiți, au tras cu o zi înainte la hanul Lépée royale, din apropiere de biserica Saint-Denis. A doua zi se plimbă prin oraș, comandă la un birt un cozonac, o sticlă de vin și hârtie, apoi fiecare, așezat la câte o masă, își trage un glonț în gură. Înainte însă, pe foile comandate, cei doi și-au scris un fel de testament, care, în esență, este „dezgustul de scena universală, de viață, care este singurul motiv care ne determină să o părăsim... Starea mea actuală îmi displace... M-am analizat mai serios și am recunoscut că acest dezgust cuprindea totul și că mă săturasem de toate stările posibile, de oameni, de întregul univers, de mine însumi”, scrie Bourdeaux. Cadavrele celor doi tineri, târâte, străpunse și spânzurate, sunt arse, iar cenușa aruncată la groapa de gunoi.

28

1925. „Declar prin prezenta că renunț în mod definitiv și irevocabil la toate drepturile, titlurile și prerogativele de care, în virtutea Constituției și a Statutului familiei regale, m-am bucurat până azi ca principe moștenitor al României și ca membru al familiei domnitoare. Renunț totodată la drepturile ce mi-ar reveni prin legile țării asupra fiului meu și a averii sale.

Mai declar că nu voi avea nici o pretențiune asupra drepturilor la care renunț de bună voie și din propria mea inițiativă și mă angajez, pentru binele tuturor, să nu mă întorc în țară timp de zece ani, iar după expirarea acestui termen să nu mă întorc fără autorizația suveranului.” Carol II își lua pauza „de respirație, căci simt că mă înăbuș”, punând monarhia într-o situație extrem de dificilă. Patru ani și jumătate mai târziu, în dimineața de 6 iunie 1930, el expedia următoarea telegramă amicilor din țară: „Sosesc cu întreaga familie. Gică.” Și pleca spre București, cu un pașaport fals, pe numele Eugène Nicolas, de profesie șofer. În aceeași seară, la ora 22.05, ateriza la Băneasa.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

Mihai Chiriță - BĂRCA-DOLJ. MONOGRAFIE ISTORICĂ

Editura SITECH, Craiova, 2005, 100 pp.

René Rémond - ISTORIA STATELOR UNITE ALE AMERICII

Editura Corint, București, 2006, 149 pp.

BISERICĂ-STAT-SOCIETATE - Documentația conferinței Academiei Evanghelice Transilvania (AET) în cooperare cu AIDRom, 10-12 octombrie 2003, Sibiu (Editor Dr. Nifon Mihăiță, Arhiepiscop al Târgoviștei)

Editura Blueprint International, București, 2005, 206 pp.

Ilie Mândricel - CHEMA-REA CLOPOTELOR SCUFUNDATE

Editura Vega, Buzău, 2006, 320 pp.

PACEA DE MÂINE - Documente ale Comisiei constituite în vederea pregătirii conferinței de pace de după cel de Al Doilea Război Mondial (1942-1944), Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Petre Otu

Editura Militară, București, 2006, 354 pp.

Petre Pandrea - NOAPTEA VALAHIEI. JURNAL INTIM (1952-1968)

Editura Vremea, București, 2006, 366 pp.

George Ungureanu - CHESTIUNEA CADRILATERULUI. INTERESE ROMÂNEȘTI ȘI REVIZIONISM BULGAR (1938-1940)

Editura Ars Docendi, București, 2005, 157 pp.

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară MAREA NEAGRĂ DE LA „LAȚUL BIZANTIN” LA PRĂDĂRIILE SECOLULUI XXI, Culegere de studii, (coordonator general-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu)

Editura Militară, București, 2006, 463 pp.

Corneliu Tamaș, Smarand Tana - JUDEȚUL VÂLCEA ȘI PREFECTII LUI

Editura Conphys, Rm. Vâlcea, 2004

Victor Eugen Mihai Lungu, Tit-Liviu Domșa - „ÎMPUȘCĂȚI CĂ NU-S OAMENI!” CLUJ-NAPOCA, 21 DECEMBRIE 1989

Fundația Academia Civică, Filiala Cluj, Cluj-Napoca, 2005, 536 pp.

REVISTA DE ISTORIE MILITARĂ, nr. 3-4 (95-96), 2006

PROFIL - Publicație a Serviciului Român de Informații, Anul 3, nr. 9, noiembrie 2005

Din istoria emigrației române

CAZUL LAHOVARY

ION CALAFETEANU

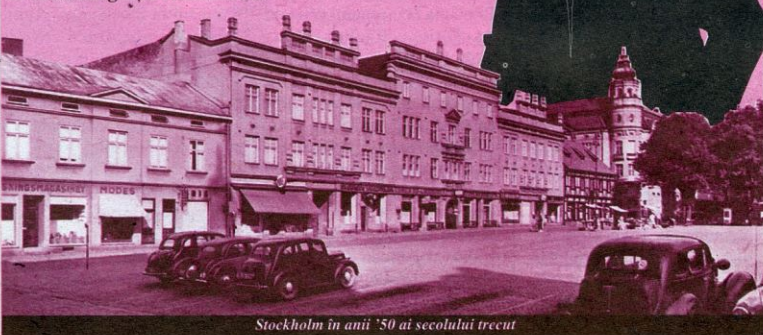
La 7 aprilie 1955, Constantin Vișoianu, președintele Comitetului Național Român (C.N.R.) – organism reprezentativ al exilului românesc (Magazin istoric, nr. 5/2001) – a primit un amplu raport prin care reprezentantul C.N.R. pentru Suedia, Miron Giuroiu, îl informa că autoritățile din Stockholm încheiaseră cercetările privitoare la așa-numitul „caz Lahovary”. Instrucția dovedise că, într-adevăr, în perioada 1951 - septembrie 1954 Paul Lahovary, în schimbul unei importante sume de bani, furnizase Legației României din Stockholm informații despre emigranții români din acea țară. Datele fuseseră predate personal unor salariați din cadrul Legației.

Cine era Paul Lahovary?

Născut la București, în 1900, își făcuse studiile liceale în Franța, iar în 1931 absolvise Facultatea de Drept din București. O scurtă perioadă a funcționat ca avocat stagiar la Contenciosul Primăriei Municipiului București și apoi ca referent în cadrul Direcției Presei din Ministerul Propagandei. În 1943 a fost numit referent de presă II la Legația României din Stockholm, funcție pe care a deținut-o până în septembrie 1944, când noul guvern de la București a suprimat acest serviciu, iar membrii lui au fost rechemati în țară. Grație sprijinului lui Frederic Nanu, ministrul României în Suedia, Lahovary a fost menținut pe postul de cancelar, vacant la acea dată.

În 1946, Paul Lahovary a fost rechemat în țară. Revenit în România, până în 1947, a lucrat în cadrul Ministerului Propagandei. Curând însă s-a hotărât să părăsească definitiv România. A făcut trei încercări pentru a obține viza de ieșire, toate fără succes. Soția lui era de naționalitate suedeză, își păstrase pașaportul național și se afla în bune relații cu personalul Legației suedeze la București, în mod deosebit cu șeful misiunii, ministrul Reutterswärd, și soția acestuia. Cu sprijinul lui Reutterswärd, Paul Lahovary reușește în cele din urmă să obțină viza de ieșire și în iulie 1948 sosește la Stockholm, împreună cu familia.

Plecarea din România se arată în raportul menționat „a provocat mirare, mai ales că în acel timp nimeni nu putea părăsi România în mod legal fără a se bucura de simpatia regimului”. Explicațiile lui Paul Lahovary cu privire la sprijinul primit de la ministrul Reutterswärd au fost însă „oarecum” acceptate atât de suedezi, cât și de către emigrația românească.

Stockholm în anii '50 ai secolului trecut

● Omul de legătură între politica Legației și ziarisții suedezi ● „România liberă” în Suedia ● Cum au aflat autoritățile române despre rolul de „cuție poștală” jucat de Legația Suediei la București ● Siguranța suedeză intensifică urmărirea ● „Redacția” o glumă, dar și o realitate tragică ● Legația României, mult prea bine informată despre emigrație ● După arestarea lui Lahovary, autoritățile române declară: „no comment!” ● „Ce se întâmplă cu mine este mai îngrozitor decât moartea fizică”

Viața în Suedia pentru familia Lahovary (el, soția și trei copii) nu a fost deloc ușoară. Câteva luni după sosire Paul muncește într-o fabrică de montaj radio, apoi începe să facă traduceri, lucrează pentru diferite legații din Stockholm, inclusiv pentru cea a României, colaborând la editarea de către acestea a unor buletine de presă în limba franceză sau făcând alte traduceri speciale. După ce în primăvara anului 1949, cu prijinul lui Leander Tell, secretar al Asociației suedezo-române, obținuse un pașaport din partea autorităților de la Stockholm, în 1951 i se recunoaște calitatea de traducător oficial din și în limba română, devenind colaborator la unul dintre cele mai mari birouri de traduceri din capitala Suediei. Concomitent schimbă câteva locuri de muncă, până când, în 1952, în urma recomandării ministrului Reuterswärd, obține un post la importanta bancă suedeză Handelsbanken. Din acest moment situația se schimbă în bine. Continuă însă să muncească din greu, face traduceri, dă lecții de franceză etc. Ține, de asemenea, două cursuri de limba franceză la Universitatea Liberă „Medborgersolan”, iar profesorul Alf Lombard, unul dintre cei mai mari romaniști ai lumii și un prieten apropiat al țării noastre

Nicolae Caranfil, personalitate a exilului anticomunist

(*Magazin istoric*, nr. 10/1982, 9/1996), îi solicită colaborarea, punându-l în legătură cu studenții săi de la seminarul de limbi române. Concomitent lucrează la un roman – *Vântoasele* –, publicat în 1953.

În septembrie 1948, la foarte scurt timp după sosirea la Stockholm, Prat y Souza, fostul ministru al Spaniei în România la începutul celui de Al Doilea Război Mondial, acreditat acum în Finlanda, dar cu reședința la Stockholm, îl informase „din sursă sigură” pe Miron Giuroiu, pe atunci numai un membru marcant al emigrației românești în Suedia (reprezentant al C.N.R. în această țară va fi numit în 1951) că Lahovary făcea ocolul redacțiilor locale, căutând să stabilească legătura între ziarisți suedezi și „doamna

Dan” („politrucul Legației din acea vreme și singura comunistă autentică din cadrele Legației, care atunci avea o compoziție mixtă”). Lahovary propunea ziarisților (pe care îi cunoștea din perioada când fusese atașat de presă) să publice, contra remunerație, articole furnizate de Legația României. Sumele oferite erau deosebit de mari.

În primăvara anului 1949, după epurarea diplomaților români necomuniști de la Legația din Suedia, șeful misiunii a devenit chiar „doamna Dan”, ajutată de Iosif Dolezeal, din Brașov, de meserie șofer. Cu acesta Lahovary s-a aflat în contact încă de atunci. Întâmplător sau nu, printre emigranții români, dar și în cercurile suedeze cu legături în rândul acestora, acum au început să circule tot felul de zvonuri cu caracter defăimător la adresa foștilor diplomați români la Stockholm, printre care George Duca, Neagu Djuvara, Alexandru Ghica, Miron Giuroiu, precum și a societății de ajutor a românilor din emigrație „Caraman”, de curând înființată.

In iarna 1949-1950, Lahovary și grupul din jurul lui s-au dovedit deosebit de activi în a crea disensiuni și a provoca certuri. Și-au concentrat atenția asupra lui Miron Giuroiu, reclamându-l

la autoritățile suedeze (Comisia Străinilor) că ar fi „agent comunist”. „Momentul era foarte bine ales – se arată în raport –, pentru că atunci, în decembrie 1949, primisem două însărcinări [din partea C.N.R.], dintre care una era cu caracter secret, și anume: a) la 3 noiembrie, dl. ministru [Nicolae] Caranfil îmi ceré o situație statistică a refugiaților [români] din Suedia, necesară întocmirii unui raport pentru O.N.U. și b) primisem însărcinarea de a strânge material pentru memoriul înaintat la O.N.U. în legătură cu încălcarea drepturilor umane în România, precum și material în legătură cu activitatea P[artidului] C[omunist] Român. După cum știți, materialul a fost depus de mine, la locul indicat, la 16, respectiv, 24 ianuarie 1950.”

Paul Lahovary și grupul său au aflat despre însărcinarea primită de Giuroiu și, pro-

Prat y Soutza, în vizită la redacția Universului, pe vremea când era în misiune la București

fitând de situație, l-au reclamat autorităților suedeze și conducerii C.N.R. că strânge date despre emigranții români pentru a le furniza... Legației Republicii Populare Române! Giuroiu care avea relații cu Siguranța suedeză încă din 1947 a fost nevoit, la 2 ianuarie 1950, să dea o declarație scrisă autorităților suedeze și să explice sensul acțiunii sale.

In 1950 unul dintre fruntașii emigrației, baronul V. Serdici, candidat la postul de reprezentant al C.N.R. în Suedia, inițiasă publicarea în limba suedeză a unui buletin *Det Fria Rumänien* (România liberă), la realizarea căruia a contribuit și Lahovary. Buletinul a avut un impact firav: în 1950 au apărut numai 7 numere și s-au realizat doar 25 de abonamente, iar în 1951 a apărut un singur număr și s-au obținut doar două abonamente! Colaborarea la buletin i-a permis însă lui Lahovary să intre în posesia unei liste cu

circa 2.000 de nume și adrese ale unor personalități suedeze cărora urma să li se trimită buletinul. Lista aceasta a ajuns mai târziu la Serviciul de presă al Legației R.P.R. și la Asociația Suedezo-Română creată de ea. Lucrând la *Det Fria Rumänien*, Lahovary aflase o serie întreagă de informații despre personalități române din exil, în majoritate fruntași ai P.N.Ț.; în același timp, și-a consolidat poziția în fața autorităților și a unor personalități suedeze, care manifestaseră anterior un anumit grad de neîncredere față de el.

După informațiile obținute de anchetatorii suedezi și după cum reieșea clar și din declarațiile lui Lahovary, la sfârșitul lui 1950 și începutul anului 1951, Legația României la Stockholm și-a organizat activitatea printre emigranți, înregistrând „maximul de intensitate”. Începând de atunci Lahovary i-a furnizat în mod regulat informații variate despre emigranții români. În mod special el s-a interesat dacă prin intermediul Legației

Profesorul Alf Lombard, unul dintre marii romaniști ai lumii

Suediei la București se puteau trimite și primi scrisori spre și din țară. Grație relațiilor cu familia Reutterswärd și cu alte persoane (domnișoara Lella Gejer din Ministerul de Externe suedez era nașa unuia dintre copiii familiei Lahovary), atunci când era posibil un astfel de mijloc de comunicare, Lahovary afla la timp. Așa se explică de ce guvernul român a fost atât de bine informat despre rolul de „cutie poștală” al Legației suedeze la București.

La începutul anului 1954 în rândul emigranților români apar fenomene ce dau de gândit. Unii dintre ei sunt văzuți ducându-se la Legație, alții vorbesc despre reîntoarcerea în țară. Încep din nou să circule tot felul de zvonuri, iar emigranții din unele orașe suedeze, precum Göteborg, se agită și disensiunile dintre ei se amplifică.

Organele de siguranță suedeze aveau certitudinea că în rândurile emigrației românești existau „spărturi”, indivizi care informau Legația română, și au intensificat supravegherea atât a misiunii, cât și a emigranților români și a suedezilor care aveau legături cu ei. Din cercetările întreprinse s-a tras concluzia că „persoana indicată trebuie să fie în posesia unui intelect deasupra mediei și că, deci, poate fi vorba de acei câțiva păcătoși care se duc din când în când la Legație pentru un pachet de țigări sau o sticlă cu tuică”. În final, grupul celor suspectați s-a redus la trei, Lahovary fiind unul dintre ei. S-a observat că el manifesta o „curiozitate aproape bolnavicioasă” când era vorba

Gh.I. Duca, un alt cunoscut emigrant român

despre ocupațiile, domiciliul sau comportamentul românilor aflați în Suedia. Acest fapt i-a determinat pe români să-l eticheteze pe Lahovary cu epitetul „Redacția”, fiindcă de la el se puteau obține informații printr-un simplu telefon. Era una dintre glumele obișnuite, fără să se bănuiască cât tragic adevăr ascundea aceasta.

Intr-o primă întâmplare ciudată s-a petrecut cu o apropiată a familiei Lahovary, menționată în raportul redactat de Miron Giuroiu cu inițialele I.P.H. Ea a relatat următoarele: pe cale particulară primise o scrisoare de la fratele ei din țară, care îi atrăgea atenția „să nu mai trimită comunicări prin Lahovary și să fie prudentă”. Doamna I.P.H. a fost surprinsă de cele ce-i scria fratele ei, deoarece nu transmisese niciodată vreo comunicare familiei sale prin Lahovary! Faptul a fost comunicat organelor suedeze competente, care au rugat-o pe doamna I.P.H. „să nu mai pomenească la nimeni de

această scrisoare și să evite în viitor pe Lahovary”.

A doua întâmplare l-a avut ca erou pe un cetățean suedez, cu legături în cercurile românești din Suedia, indicat în raport prin inițialele E.E. După o absență foarte îndelungată din Stockholm, acesta se întorsese în august 1954 în Capitală. Chiar în prima zi o întâlnise, întâmplător, pe doamna Lahovary, căreia îi comunicase noua sa adresă. După numai câteva zile, spre surprinderea sa, E.E. primise din partea lui Francisc Otrók, proaspăt șef al misiunii diplomatice a R.P.R., o invitație la recepția în cinstea zilei de 23 August. Faptul i-a dat de gândit: în afară de doamna Lahovary nu mai comunicase nimănui noua sa adresă!

Însoțit de fratele său, E.E. s-a dus la recepție, unde, printre alții, a discutat cu unul dintre diplomați români, Paul Sălcudeanu. Venind vorba despre emigrația românească din Suedia, pe care o cunoștea bine (de altfel, E.E. știa bine limba română), el a remarcat faptul că Sălcudeanu „era surprinzător de bine informat asupra românilor stabiliți în Suedia, cunoscând numele tuturor și locul lor de lucru” și „îl cunoaște bine pe Lahovary”.

Atât Lahovary, cât și Sălcudeanu fuseseră puși sub supravegherea organelor de siguranță suedeze. Informațiile primite demonstrau clar că cei doi se întâlneau în oraș, atât în sălile Bibliotecii Regale din Stockholm, cât și seara, în cartierul în care locuia Lahovary.

La sfârșitul lunii septembrie 1954, Sălcudeanu a plecat „în concediu” la București și nu s-a mai întors la post. Probabil că „o indiscreție sau o nebagare de seamă” din partea celor care îl supravegheau îi atrăsese atenția că era urmărit și, pentru a evita un scandal diplomatic, a rămas în țară.

Lahovary, aflat sub supraveghere continuă, a manifestat o nervozitate crescândă, până în martie 1955, când a fost arestat. Evenimentul a provocat senzație nu numai în emigrația românească și cercurile suedeze apropiate acesteia, ci și în opinia publică în general. Atmosfera de senzational a fost întreținută și de faptul că autoritățile suedeze nu au informat presa decât în mod sumar, lăsând astfel un larg câmp de acțiune imaginației ziariștilor.

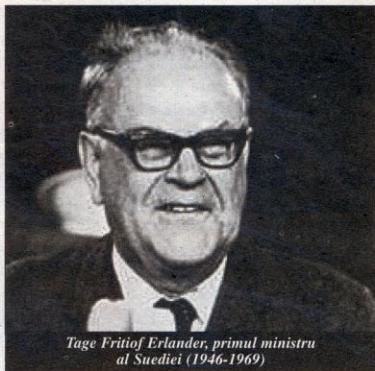

Baronul Vasile Serdici
unul dintre fruntașii emigrației române

„Cazul Lahovary” a debutat la 9 martie 1955. În dimineața acelei zile, Lahovary a fost ridicat și dus la Poliție. În aceeași zi s-au mai făcut alte arestări, la Stockholm și în provincie. Comunicatul oficial a fost dat publicității, la radio, abia la 12 martie, fără însă a se da numele celor arestați. Luni, 14 martie, miniștrii României și Cehoslovaciei la Stockholm, Fr. Otrok și, respectiv, Vlăcek, au fost chemați la Ministerul de Externe, unde subsecretarul de stat Arne Lundberg le-a înmănat o notă de protest, precum și decizia de expulzare a colaboratorilor lor amestecați în afaceri de spionaj. Printre ei figura și Paul Sălcudeanu, care la acea dată nu se mai afla de 6 luni în Suedia!

La 16 martie s-a comunicat numele celor arestați, fără a se da însă prea multe precizări. În oraș circula zeci de zvonuri, presa era avidă de informații, publicând articole de senzație.

Instrucția s-a derulat cu încetinitorul. Presa, care la început a dus o campanie inflamată, treptat a amuțit.

Tage Fritiof Erlander, primul ministru al Suediei (1946-1969)

Comisarul șef, Thorsten Söderström, a confirmat că, din punctul de vedere al Poliției, s-a dovedit că Lahovary era culpabil de spionaj împotriva emigranților români. Acesta mărturisise că se aflase în contact atât cu șoferul Dolezeal, cât și cu Sălcudeanu, cărora le transmisese informații despre emigrația română din Suedia. Poliția suedeză a tras concluzia că Lahovary lucrase pentru Legația română încă de la sosirea sa în Suedia. Anchetatorii și-au conturat convingerea, confirmată în unele puncte de Lahovary însuși, că tot ceea ce a făcut el în cadrul emigrației constituia parte dintr-un plan de acțiune temeinic elaborat.

In timpul anchetei, Lahovary a avut „o atitudine calmă, rece și calculată”; făcea ironii și observații răutăcioase. Era conștient însă de situația lui extrem de delicată: „Eu sunt

mort civil acum; ceea ce se întâmplă cu mine este mai îngrozitor decât moartea fizică". Soției sale care avea autorizația să-l viziteze i-a spus că „ceea ce a transmis Legației nu au fost fapte care au putut să fie dăunătoare nici refugiaților, nici rudelor lor; din acest punct de vedere trebuie să fie liniștită”.

Într-adevăr, neavând acces în cercurile conducătoare ale emigrației românești, Lahovary nu putuse furniza Legației informații cu adevărat interesante. Aceasta nu-i micșora însă vina în plan moral. Partea cea mai gravă a activității lui Lahovary, ținând cont de „caracterul său bănuitor, maniac și plin de răutate”, nu era reprezentată de ceea ce putea afla și transmite, ci de ceea ce trebuia să inventeze pentru a „merita” remunerația de aproximativ

10.000 coroane primită de-a lungul timpului din partea Legației pentru „colaborare”.

Suma de 10.000 coroane vehiculată ca preț al informațiilor era totuși exagerat de mare. Încă de la început anchetatorii au luat în calcul și posibilitatea ca Lahovary să fi făcut spionaj economic. Ca funcționar la una dintre cele mai recunoscute instituții bancare din Suedia, unde îndeplinea funcția de corespondent pentru limba franceză, avea posibilitatea să afle o serie de date care ar fi putut interesa spionajul românesc. De asemenea, ca traducător autorizat de Camera de Comerț, ștampila și apostila lui Lahovary erau cerute pentru fiecare traducere românească care apărea în fața autorităților suedeze. Aceasta însemna că

dispunea de o serie de informații fără să depună nici un fel de efort. Acuzația nu s-a putut dovedi, și Lahovary a trebuit să răspundă în fața justiției doar pentru „activitatea” în rândul conaționalilor din Suedia și a prietenilor suedezi. Acest fapt l-a determinat pe unul dintre anchetatori să afirme că se afla în fața unui „dintre cazurile cele mai penibile pe care le-am întâlnit, nu are nici un fel de circumstanțe atenuante, dimpotrivă. Singurul fapt pe care îl regretăm este că legea nu prevede decât doi ani pentru astfel de delict”.

Nu am reușit să gădesc, până acum, alte informații despre acest caz. Poate că unii dintre cei ce vor citi acest articol pot completa cu informații personale „cazul Lahovary” sau ne pot lămurii asupra soartei ulterioare a acestui personaj. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Intrarea României, după doi ani de neutralitate, în vâltoarea Primului Război Mondial constituie o pagină importantă din istoria acestei conflagrații, care a făcut 60 milioane de victime și a reconfigurat harta Europei.

Les poilus (păroșii), soldații francezi numiți astfel cu tandrețe de civili pentru eroismul lor, au salutat cu bucurie ralierea „fraților” români la coaliția Antantei. O dovedește și scrisoarea trimisă dintr-o tranșee belgiană curând după ce hotărârea României a devenit cunoscută. Dar, odată decisi, românii s-au aflat în fața unor realități cumplite: lipsa de pregătire, de susținere materială pentru o astfel de angajare. De aici și căutările disperate, exprimate, între altele, în eforturile românilor aflați peste graniță. G.N. Gologan, negustor brașovean, stabilit o vreme la Ploiești, plecat apoi în Anglia, dă soluții de captare a mediilor negustorești britanice în favoarea românilor prin apeluri ale Crucii Roșii Române. Și dr. N. Lupu, ministru de Interne în decembrie 1919 - martie 1920, apoi fruntaș țărănist până în 1947, încearcă, în 1918, atragerea românilor americani prin constituirea unui regiment și a americanilor, în general, pentru susținerea românilor. La Conferința de Pace de la Paris se verifică pentru a câta oară? că pentru o țară mică nu e de ajuns să lupte vitejește, să-și sacrifice fiii pe câmpul de luptă, ca să dobândească ce i se cuvine. Abia conciliabilele nesfârșite, calculele reci și adeseori nedrepte ale marilor puteri vor avea ultimul cuvânt. Diplomatul N. Mișu, din delegația română la Conferință, amintește de așteptarea încordată a colegilor săi, dublată de o stare de înconfort: n-au vești din țară, deoarece presa românească nu le parvine, trebuind să se mulțumească cu numere disperate oferite de prieteni din Franța.

Dar istoria își urmează cursul inexorabil. Și numai după un an, în 1920, corpul diplomatic român se improspătează cu ardeleni, a căror intrare s-a făcut pe baza unei legi speciale. V.V. Tilea, mai grijuliu să-și ia diurna și să nu-l aștepte invidioșii decât să observe regulile de ortografie, e unul dintre beneficiari. În fine, dacă românii au avut mereu detractori inflamați, apărătorii lor s-au dovedit a fi la fel de vehemenți. După trei ani de ședere în România (1917-1920), colonelul canadian J.W. Boyle (Magazin istoric, nr. 4/2001) dă o replică categorică unor publicații englezești: în România nu există corupție la nivel guvernamental și criza cerealelor e o minciună.

Destinatarul scrisorilor publicate în continuare – afară de cea a colonelului Boyle – e diplomatul Mihai Boerescu, aflat în post la Londra, apoi în centrul M.A.E. Era fiul lui Vasile Boerescu, ministrul de Externe care i-a urmat în 1878 lui Mihai Kogălniceanu. Ele se păstrează în fondul personal de la Biblioteca Națională. V.V. Tilea și N. Mișu au scris în românește. Celelalte le-am tradus din limba franceză. Replica lui Boyle, dactilogramă cu multe ștersături și intervenții, am tradus-o din limba engleză.

Un afiș din 1916, cu următorul text:
„Kaiserul: Si tu ești împotriva mea? Ține
minte, Hindenburg luptă de partea mea.
Regele României: Da, dar libertatea și
adevărul sunt de partea mea”

Trope belgiene în apropiere de Louvain

tranșee belgiene
5 septembrie 1916

Dragă prietene,

Aveam deplină încredere în „frații” noștri, dar nu-ți închipui ce mare bucurie a produs hotărârea voastră în rândurile noastre. Cei mai luminați dintre „păroșii” noștri au sărbătorit intrarea voastră cu entuziasm și convingere.

Războiul ăsta ia o întorsătură din ce în ce mai morală, însemnând în evoluția și în sancționările sale revanșa dreptului și a principiului libertății asupra forței și orgoliului.

Armatele voastre vor face legea pe frontul oriental, ele vor sfărâma planurile nemțești, așa cum ale noastre au încurcat jocurile invadatorului la începutul războiului.

Aici suntem toți animați de dorința de a lupta cu energie și de a înainta îndată ce va fi posibil. Avem o armată excelentă. Cum vom cuceri oleacă de teren, ne vom putea spori efectivele, cu condiția ca tinerii noștri să nu fie luați prizonieri.

Am cinstea să stau câteva săptămâni sau câteva luni la vechiul meu regiment. Acest contact intim cu trupa îmi este foarte prețios, așteptând să fiu desemnat pentru un Stat Major.

Sper că doamna mama ta și cu tine sunteți bine. Omagii

respectuoase doamnei Martin. Crede-mă, dragă prietene, devotatul tău. Încântat pentru voi și pentru noi.

P. Matou

Domnule ministru,

28 septembrie 1916

Am citit că la Londra există un Fond Național Român de ajutor, „contribuțiile să fie trimise la Banca Scoției, Bishopsgate str. E.C.”. Vă rog să-mi îngăduiți să-mi exprim câteva puncte de vedere bine intenționate asupra scopului urmărit. E cert că, pentru a aduna un fond important, trebuie făcut apel la generozitatea comerțului. Totuși, am constatat că în comerțul cursul acestor fonduri de ajutorare e în scădere. Din contra, când te adresezi pentru Crucea Roșie, comerțul e dispus să fie generos. În numele Crucii Roșii, Franța, Rusia, Italia au beneficiat de generozitatea acestuia. În cazul nostru mi s-ar părea potrivit să ne adresăm diverselor burse: „The Baltic Shipping Exchange”, „Stock Exchange”, „Lloyds”, „Mining

Lane” din Londra, ca și celor de cereale, fonduri, bumbac, cărbuni, din Liverpool, Mânchester, Bristol, Gloucester, Cardiff, Newcastle, Hull, Edinburgh, Glasgow etc., ca să poată fi depuse liste de subscripție, o vreme, la localul burselor și să se recomande, prin autoritățile respective, subscrierea de donații pentru Crucea Roșie Română, Fondul Britanic, sub Înaltul patronaj al M.S. Regina Maria a României, președinte de onoare.... Președinte..., Vicepreședinte...

Pentru aceasta li se va vorbi negustorilor așa: „Facem apel la binecunoscuta dvs. generozitate în folosul bravilor soldați români care luptă cu glorioasa armată britanică, aliați lor, pentru libertatea omeniilor spre a scurta și a câștiga războiul și să facă afaceri profitabile între cele două țări ale noastre [engl. – n.n.]”, în timp ce dacă te adresezi comerțului pentru un fond de ajutor, aceia nu înțeleg mare lucru.

Cum am cunoștințe prețioase printre directorii și membrii bursei noastre, ca și în alte locuri amintite, mi-ar plăcea să mă pun la dispoziția Crucii Roșii sau a Fondului național român de ajutor ca să mă fac, pentru executarea acestui plan, util pe cât pot minunaților

Comisia de experți americani la lucrările Conferinței de Pace de la Versailles

noștri soldați. În cazul că ideea exprimată aici va avea aprobarea Ex.V., rămân în așteptarea instrucțiunilor necesare. Vă rog să primiți, domnule ministru, asigurarea considerației mele desăvârșite,

G.N. Gologan

23 august 1918
Washington

Dragă prietene,

Îți mulțumesc infinit pentru tot ce ai făcut ca să-mi înlesnești călătoria. Am ajuns cu bine și uf! sunt pentru câteva zile la Washington de unde voi pleca la Cleveland și Ohio pentru întâlniri cu români și americani (*United statiens*). Românii de aici au un jurnal, *America*; voi scrie, vorbi, organiza, voi face tot pentru că până acum lucrurile au lăncizat tocmai din lipsa omului. Cred că voi reuși. Am fost foarte bine primit de toată lumea românească și americană. Am dat interviuri și voi organiza rapid regimentul românesc. Sarcina e anevoioasă pentru că totul trebuie luat de la început. Tânărul [Vasile] Stoica, aflat aici, va fi de mare ajutor fiindcă e simpatic, june și inteligent.

Colonelul Boyne [sic!] n-a fost la bordul vaporului meu, dar l-am întâlnit aici. E un om de o forță superioară sufletească. Mi-a spus că va veni în România ca să lupte pentru drepturile țăranilor români. Și avea lacrimi în ochi gândindu-se la suferințele lor. I-am promis concursul meu dacă îi va fi trebuit ca să scrie o carte despre șederăa lui în România în vremuri atât de grele și de impunătoare. Ne vom ridica prin nenorocire și stoicism. Americanii vor fi îngerii noștri protegitori.

Al duminică, dr. Lupu

77, Avenue des Champs
Elysées
Paris, 3 iunie 1919

Scumpe amice,

Cantacuzino [dr. Ion C., din delegația română aflată la Paris] binevoiește a-ți remite răspunsul meu la scrisoarea duminică din 31 mai.

N-am primit scrisoarea lui Arion [Mihai A., diplomat] privitoare la Sir Fred Sykes. Îndată ce va sosi, o voi

prezenta pe lângă celelalte propuneri de decorații.

Cred că nu este nici un inconvenient de a trimite telegrama pentru chirii. Îți restituiesc restul.

Nu primim aici nici un ziar românesc. Nu știu pentru ce motiv. Din când în când ne vine de la prieteni de aici câte un număr care ne interesează. Cu toate că am cerut la București să ni se trimită ziare, până acum nu s-a făcut nimic. Scrisoarea pentru doamna Brătianu n-am primit-o, dar mi se pare că în P.S. spui că o trimiți mai târziu.

Fotografia reproducând un coș cu flori, semnată *Marie, 1919*, n-am primit-o și n-am nici o cunoștință despre destinația ei.

N-avem nici o cunoștință despre apelul antisemitic al lui Chivulescu sau Chițulescu. Chestiunea evreiască este definitiv tranșată la noi prin decretul-lege publicat: toți evreii născuți în țară și care nu invocă o protecție străină sunt considerați ca cetățeni români.

În privința chestiunii viitoarelor noastre fruntarii, nu ni s-a comunicat încă nimic oficial. Știu numai că e vorba să se dea sârbilor o parte din Banat cu Vârșet și Biserica Albă. Timișoara (orașul) ar rămâne nouă cu o bandă în lărgime de vreo 40 km spre vest. Ne vom vedea visul cu ochii numai când se va alcătui tratatul cu Ungaria. Dar când?

Comisia pentru Liga Națiunilor

Sotia primului ministru britanic Lloyd George, la Versailles...

Mai întâi trebuie un guvern la Budapesta cu care să se trateze. Atunci numai se vor fixa fruntariile cu Ungaria. Pentru moment, armata noastră ocupă toate teritoriile ce revendicăm, afară de partea Banatului ocupată de sârbi și o parte de armata franceză. Asemenea și chestia cu Basarabia este în aer până nu se va stabili un guvern recunoscut de puteri în Rusia și ordinea acolo.

În momentul de față avem de furcă cu articolul inserat de cei patru în tratatul cu Austria că România se obligă a încheia un tratat special pentru protecția minorităților cu clauzele ce puterile mari vor decide. Am protestat împotriva acestui articol și verbal și în scris la Conferință. Ni se promisese, la 30 mai, că acest articol se va examina din nou de noi toți când va figura din nou întocmai în textul remis austrieților la St. Germain. Este o greutate foarte mare și un lucru inadmisibil pentru noi, căci ar însemna intervenția celor patru mari puteri la noi oricând le-ar plăcea și o atingere a suveranității noastre. Am propus că admitem orice obligație primită de toate puterile în mod egal și înscrierea articolului în chestiune în tratatul Ligei Națiilor. Însă aceasta nu convine celor mari. Ce este mai nostim, în toate ziarele se spune că noi am refuzat să se

înscrie acest articol în tratat pentru Liga Națiunilor.

Cu altă ocazie îți voi scrie mai pe larg.

Al duminică,
N. Mișu

București, 30
august

Mult iubite domnule mi-nstru,

Am venit la București ca să văd dacă pot conta la numirea mea de secretar după legea nouă referitor la băieți [sic] din părțile alipite. Când am vorbit cu dl. T[ake] Ionescu era și dl. Derussi de față. Dl. T. Ionescu mi-a spus să mă grăbesc cu examenele ca să mă poată numi cât mai repede, căci ține necondiționat să mă numească. Dl. Derussi a adăugat că dvs. m-ați cerut expres pentru Londra și ma [!] asigurat că locul îmi va fi rezervat. Vă puteți închipui bucuria mea. Și vă mulțumesc încă odată [!] pentru tot binele ce mi lați [!] făcut. Mă voi grăbi cât se poate de mult cu examenele ca să pot veni cât mai repede să vă pot ajuta cu forțele mele modeste. Vă rog însă să păstrați cele scrise pentru dvs, căci nu aș vrea să mai stârnesc invidia camarazilor. În *Monitorul* din 28 august am citit și numirea lui Ciotori [D.N. Ciotori, atașat diplomatic la Londra, membru onorar al Academiei Române în 1936] de viceconsul, cred deci că și el va rămâne la Londra. Vă rog foarte mult să-mi scrieți când

veți vărsa pentru mine leaful meu din septembrie la bancă, căci am să plătesc nește băni elvețieni și aș vrea să dispun de lirele ce le am.

Rămân cu cele mai sincere salutări, al dvs. devotat și vecinic recunoscător,

V.V. Tilea

[nedatată]

J.W. Boyle către editorul lui *The Times*, ca răspuns la articolele lui H.Ch. Woods din *Contemporary review*, II, *Romania after the war* (România după război) și din *Quarterly review*, IV, *The truth about the Balkans* (Adevărul despre Balcani).

„La modul general vorbind nu e nimeni și nimic în România care sau ce să nu poată fi cumpărat cu bani“. După părerea mea, vederile domnului Woods despre România și poporul ei sunt total neadevărate. Propriul meu punct de vedere e rezultatul a mai bine de trei ani de ședere și muncă în România, unde practic am trăit în permanență din iulie 1917, întâi în serviciu activ, apoi ca reprezentant al guvernului canadian, în legătură cu distribuirea de materiale vândute României prin împrumutul guvernului canadian acordat

... și Winston Churchill, în același loc

acestei țări și în cele din urmă în legătură cu afacerile lui British Oil Ind. și ca reprezentant special al Societății canadiene de Cruce Roșie.

Afară de faptul că întreaga orientare a articolului domnului Woods e o insultă la adresa poporului român, e și în întregime neadevărat. În toate afacerile pe care le-am făcut cu guvernul român, nu s-a făcut niciodată o sugestie, să se facă ori să se zică ceva de către o persoană oficială care să poată părea o presupunere că era așteptată vreo șpagă, că ar fi fost tolerat așa ceva ori să fi aflat pe cineva care a mituit un oficial în guvernul român în vreun fel oarecare.

Cât privește declarațiile domnului Woods despre traficul de călători în România, trebuie să spun că sunt 12 trenuri expres zilnic pe rutele Galați, Brăila, Iași, Chișinău, Cernăuți, Brașov și Transilvania și pe toate trenurile de noapte sunt vagoane de dormit și acestea nu devin vagoane restaurant la ora mesei.

În legătură cu declarația sa că e imposibil de găsit pâine la Galați, din cauza absenței transporturilor, trebuie să spun că, în perioada despre care scrie, orașul Galați era literalmente plin de cereale în așa

Militari români oferind hrană populației Budapestei, în 1919

măsură, că liniile ferate de încărcare erau sufocate de vagoane pline de cereale. Următoarele cifre ale Oficiului britanic pentru comerțul de peste mări sunt convingătoare. În 1920 România a exportat 926.699 tone cereale, iar Galați sunt principalul port de export al României. Exportul total al României în 1920 a fost de 1.240.212 tone, din care, cu excepția a 150.000 tone de petrol rafinat scos prin conducte și cca 100.000 tone de cereale transportate cu căruțele țăranilor, restul de un milion de tone a fost dus în porturi pe calea ferată.

Desigur, transportul e cu totul necorespunzător și înaintea ca România să se refacă va fi absolut necesar ca

transporturile să se extindă, ceea ce îi va permite să-și ducă petrolul, cerealele și che-resteaua la mal, majoritatea zăcând acum gata de export și, ca o precizare, se estimează că sunt cel puțin peste un milion de tone de cereale gata a fi scoase din țară.

Apoi, în legătură cu declarația domnului Woods despre două chestiuni de seamă, adică problema agrară și aduce-rea bugetului în fața Parlamentului adevărul e că lotizarea pământurilor pentru țărani n-a fost încă încheiată; a fost inaugurată anul trecut de generalul Averescu și se continuă, iar domnul Titulescu și-a prezentat bugetul în martie trecut, extrase din el fiind publicate în presa britanică.

Asemenea declarații, făcute public celor două ziare responsabile, înseamnă o injurie adusă oamenilor de afaceri britanici ca și românilor și rămân în întregime nejustificate și incorecte.

Cât privește articolul din *Quarterly review*, Adevărul despre Balcani, e mai bine a spune că România nu e o țară balcanică.

Personalul delegației americane la Conferința de Pace

DIPLOMATII ROMÂNI REAȚIONEAZĂ

Continuăm prezentarea începută în numărul trecut a notelor cu informații schimbate între diplomații români imediat după instalarea guvernului condus de dr. Petru Groza, la 6 martie 1945. Ele se află în fondul Brutus Coste, la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, și le putem prezenta cititorilor noștri grație sprijinului acordat de doamna ELENA DANIELSON și de colaboratoarea noastră LAURA COSOVANU.

Încheiem mai întâi „Nota pt. P (Bianu)” începută în numărul trecut; este urmată de o scurtă informare, căreia nu-i putem preciza deocamdată nici autorul, nici destinatarul sau destinatarii.

Existând indicații că Alecu este amenințat a nu-și putea păstra postul în conformitate cu instrucțiunile suscitade și cu poziția definitivă față de guvernul turc și față de cele două ambasadate aliate, dânsul ne-a telegrafiat, la 13 aprilie, că indiferent de cele ce s-ar întâmpla la Ankara, șefii de misiune de la Lisabona și de la Madrid trebuie să caute a prelungi cât mai mult situațiunea actuală. Dacă se încearcă numire de miniștri, urmează a se face tot ce e posibil pentru a amâna *sine die* [subliniat în original] acordarea agrementului. Bineînțeles că ne vom conforma acestor directive pentru că am credința că își găsesc aplicarea și în postul dv. Am aflat prea târziu posibilitatea de comunicare ce mi se deschidea cu dv. Și astfel n-am avut timp să întreb pe Alecu în ce măsură directivele se adresează și dv. Sunt totuși în măsură a ști că au caracter general. Dacă doriți a avea confirmarea lui Alecu, rog telegrafiați: „Confirmez lettre”. Răspunsul meu va fi fie pozitiv, fie negativ („reçu lettre” sau „lettre nonarrivé”).

Alăturat veți găsi câteva blocuri de chei pentru ipoteza că am putea comunica la un moment dat cifrat. Cifrele subliniate sunt pentru recunoaștere. Burileanu cunoaște procedelee.

24.IV.45 [însemnare cu cerneală]

*
* *

Informații obținute
de la observatori aliați

ieșiți din România acum câteva zile:

1) România este guvernată de cinci persoane aflate sub ordine directe de la Moscova: ministrul de Interne (Teohari-Georgescu), ministrul Comunicațiilor (Gheorghiu-Dej), Ana Pauker, Luka Laszlo și Emil Botnaraș.

2) Comuniștii sunt urâți și disprețuiți de întreaga populațiune. Numărul aderenților sinceri este extrem de mic.

3) Social-democrații au început să reacționeze și să câștige teren printre muncitori. Există o apropiere între social-democrați și național-tărăniști.

4) Comuniștii urmăresc intimidarea și eliminarea tuturor oamenilor activi și patrioți. Printre cei dintâi vizați ar fi Niculescu-Buzești. Camil Demetrescu a fost ținut arestat o lună. S-a încercat fără succes a-i smulge declarațiuni cari să-l piardă pe Niculescu Buzești.

5) Tratatul de comerț româno-sovietic însemnează robia. România se integrează în economia sovietică. Prin societățile mixte create vor putea sustrage

substanța economică ce va fi rămas în urma interpretării injuste și arbitrare a clauzelor armistițiului.

6) Popularitatea regelui este mai mare decât oricând.

Avanpremieră editorială

JURNAL POLITIC

IOAN HUDIȚĂ

În numărul trecut am întrerupt relatarea furtunoasei ședințe din 2 decembrie 1944, în urma căreia cel de al doilea guvern condus de generalul Constantin Sănătescu și-a dat demisia, exact în momentul în care comuniștii au cerut în mod imperativ controlul asupra Ministerului de Război și al Ministerului de Interne, propunând ca titulari ai acestor departamente pe generalul Constantin Vasiliu-Rășcanu și pe Teohari Georgescu. Să urmărim cum s-a desfășurat în continuare această ședință, așa cum a fost consemnată de profesorul Ioan Hudiță. Textul face parte din volumul apărut de curând în cadrul colecției Odiseu a Editurii Paralela 45.

Precizăm că parantezele drepte cuprind completări explicative ce ne aparțin și mici suprimări de text dictate de spațiul de care dispunem.

Academician Dan BERINDEI

Sănătescu. Înainte de a suspenda ședința, simt de datoria mea să dau o ultimă lămurire în legătură cu atitudinea lui Vasiliu-Rășcanu. În luptele de pe Valea Prahovei, după 23 august, el a luptat foarte bine, însă cazul lui e cazul tuturor ofițerilor noștri de toate gradele, care și-au făcut cu toții la fel de bine datoria în posturile în care s-au aflat. Cu foarte rare excepții, eu trebuie să recunosc că sub raportul acesta noi am avut un mare noroc în ralierea întregii noastre armate, în noaptea de 23 august, de partea regelui și a guvernului său. Pe noi ne-a ajutat și hazardul. Italienii n-au reușit operația lor tot atât de bine ca noi. În momentul de față discordia domnește în rândul guvernului. Să avem grijă ca ea să nu atingă frontul, încrederea soldaților noștri care au nevoie de un moral ridicat. Nu trebuie să uitați că în 1918 Germania s-a prăbușit mai întâi prin interiorul ei și numai în urmă și prin situația de pe front.

Groza. Noi nu suntem pentru demisia guvernului așa cum o cere domnul Hudiță. Schimbările pe care le propunem noi se pot face foarte bine între noi, membrii guvernului, și nu e nevoie să provocăm o nouă criză de guvern.

Hudiță. Profundă eroare! D-voastră veniți cu propuneri care modifică total raportul de forțe dintre noi, or așa ceva nu se poate admite decât prin noi discuții

între reprezentanții autorizați ai celor patru partide. Oricâtă bunăvoință am avea noi să ajungem la o înțelegere, mijloacele de care dispunem noi nu ne permit s-o realizăm; o nouă înțelegere nu o pot face decât cele patru partide.

Pătrășcanu. Nu v-ați mai săturat de pertractări? Vreți iar discuții cu săptămânile?

Hudiță. Doar nu-ți închipui că noi am putea să vă cedăm Internele și Ministerul Armatei fără măcar să întrebăm conducerea partidului nostru? Cum e posibil să vă treacă prin cap așa naivități? Aprobări la noi și la liberali.

Pătrășcanu. Noi nu înțelegem de ce faceți atâta caz de Ministerul de Interne, când noi suntem dispuși să vă dăm toate garanțiile de imparțialitate. De ce nu recunoașteți că

domnul Penescu n-a fost potrivit pentru acest post, căci a făcut numai gafe, adoptând metode învechite și lipsite de orice judecată și pe care chiar într-o guvernare a d-voastră de partid l-ați fi înlăturat ca incapabil?

Hudiță. Chestiunea pusă de d-ta are două aspecte, problema Ministerului de Interne, care face parte din lotul nostru, conform acordului dintre partide, și chestiunea reproșurilor pe care d-voastră, feneștiții, le faceți d-lui Penescu personal și cu care noi, național-tărâniștii, nu suntem de acord. Domnul Penescu v-a răspuns foarte bine că prin măsurile luate a apărât ordinea publică, așa cum îi dictau îndatoririle sale, și că adevărații vinovați de dezordinele [pe] care i le reproșați sunteți

numai d-voastră, feneștiții, care urmăriți metodic anarhizarea țării. „Acesta-i adevărul“, se strigă de pe scaunele noastre și de pe cele liberale.

Penescu. Mulțumesc colegului Hudiță pentru curajul și perspicacitatea lui politică. Explicația lui reprezintă purul adevăr. În ce privește aprecierile colegului Pătrășcanu, îmi pare foarte rău că mă aflu în chestiune personală cu el, însă voi răspunde scurt, întrucât toată lumea cunoaște substratul adevărat al atacurilor care mi se aduc, așa cum a remarcat și colegul Hudiță atât de clar. Eu mi-am făcut datoria să apăr ordinea publică și singurul lucru care mi-l reproșez este că

Sediul Prefecturii Poliției Capitalei, una din țintele urmărite de comuniști prin aducerea unui om de încredere în fruntea Ministerului de Interne

n-am fost mai tare și să fi tăiat în carne vie pentru a fi arestat pe toți care poartă în adevăr răspunderea acestor dezordini.

Pătrășcanu. Eu mențin mai departe părerea mea că domnul Penescu este un foarte slab ministru de Interne și că el trebuie schimbat neapărat. Eu declar încă o dată, în numele partidului meu, că noi nu vrem demisia întregului guvern, ci doar schimbările de la Interne și Război, unde este carentă.

Hudiță. D-voastră, fenediști, treceți ușor peste adevăratele divergențe dintre noi și vă concentrați atacurile asupra unor chestiuni în fond secundare. La toată urma, că ar fi unul sau altul la cele două ministere, nu contează prea mult. Ce ne facem însă cu celelalte trei divergențe dintre noi: dezordinile administrative, îndemnul țăranilor de a împărți moșiile de capul lor și forțarea muncitorilor din fabrici de a se înscrie în sindicate comuniste? Acestea sunt gravele neînțelegeri dintre noi. Pe baza lor am prezentat eu declarația prin care cerem demisia guvernului și vă repet că atâta timp cât nu vă angajați să respectați ordinea și legile țării, noi nu mai putem colabora cu d-voastră. Acesta-i adevărul și de el vă rog să țineți seama în răspunsul pe care-l așteptăm. Am pierdut aproape două ore de discuții zadarnice și numai pe marginea subiectului.

[Constantin (Bebe), Brătianu, Mihail] Romniceanu într-un glas. Domnul Hudiță a adus discuția pe adevăratul său plan. Amândoi se adresează lui Sănătescu pentru a cere fenediștilor să răspundă la cele

Aurel Leucița, prieten, coleg de partid și de guvern al autorului

trei obiecții ridicate de declarația citită de mine.

Sănătescu. Imediat după 23 august, de îndată ce am degajat Capitala și Ploiești, eu am cerut comuniștilor și aliaților lor să depună armele puse de mine la dispoziția lor în acea noapte și a doua zi. N-am reușit până azi acest lucru, deși am dat nenumărate ordine. La fel am recomandat partidelor din F.N.D. să respecte ordinea în țară și să-și facă în liniște programul lor de partid. Regret că trebuie să spun că n-am fost ascultat nici în această chestiune. Domnul Hudiță are perfectă dreptate când pretinde că nici o colaborare nu e posibilă fără renunțarea la aceste dezordini, incompatibile cu o viață de stat normală. Guvernul meu, dacă ar mai fi indicat să supra-viețuiască zile de azi, el n-ar putea pași mai departe fără încetarea imediată a tuturor acestor dezordini.

Brătianu. Colaborarea [pe] care ne-o cereți d-voastră nu mai este posibilă din cauză că lipsește încrederea între noi. Prea am fost decepționați ca să putem relua o experiență zadarnică. Domnul Hudiță are perfectă dreptate de altfel că soluția nu se mai află în

măinile noastre și noi pierdem timpul.

[Aurel] Leucița. E de ajuns să ne gândim la tulburările de la Constanța și la anarhia de la Timișoara [ocuparea cu forța a primăriilor și prefec-turilor], puse toate la cale de F.N.D., pentru a înțelege câtă dreptate avem noi când denunțăm orice colaborare pe viitor cu autorii dezordinilor [...]

În momentul în care noi ne pregăteam servietele ca să plecăm, ședința fiind pe punctul de a se suspenda, [Petru] Groza a cerut încă o dată cuvântul: „Acum, la spartul târgului, începe el, eu aș dori să mai fac încă o încercare, poate mai dând românul și mai cedând jupânul, ajungem totuși la o înțelegere. Dacă noi, eventual, am renunța la Vasiliu-Răscanu, d-voastră național-țărâniștii ne-ați putea ceda Internele?”

Ghiță Pop. Înțelegeți o dată pentru totdeauna că Ministerul de Interne și cel al Armatei nu sunt obiecte de târguială între noi. Acordul intervenit între noi pe chestiunea repartizării locurilor în guvern trebuie respectat în întregime. Deja vi s-au acordat prea multe locuri față de puterea politică pe care o reprezentați. Dacă nu sunteți mulțumiți, acceptați alegeri generale imediate, sub un guvern neutru, și noi ne vom închina în fața urnelor.

Pătrășcanu. D-voastră, național-țărâniști, vă legănați în mari iluzii și nu vă dați seama că situația s-a schimbat radical după 23 august. Desigur, azi nu se pot face alegerile pe care d-voastră le așteptați atât de mult. Însă

atunci când ele vor fi posibile, veți avea o mare decepție. Partidul nostru, care a fost scos din lege de toate partidele de guvernământ, n-a putut să-și dovedească forța lui reală. Noi, conducătorii lui, am fost tot timpul persecutați, închiși sau internați în lagăre cu anii. De-abia acum, de câteva luni, suntem în fine liberi să ne organizăm. Jertfele noastre trezesc acum un mare ecou în masele populare și de aceea noi așteptăm plini de încredere verdictul popular.

Hudiță. D-ta ai îndrăzneala să vorbești de jertfe și sacrificii? Înțeleg să vorbească colegii d-tale Dej, Teohari Georgescu, Ana Pauker, Bodnăraș și alții despre lagăre și închisori, dar nu d-ta care ai fost tot timpul liber și te plimbi oriunde ai vrut.

Pătrășcanu. Eu am avut tot timpul domiciliu obligatoriu la Poiana Țapului pe timpul regimului lui Antonescu. D-ta spui un neadevăr.

Hudiță. Domiciliul obligatoriu era numai pe hârtie, o simplă favoare [pe] care ți-o făcuse generalul Picky Vasiliu pentru a nu te trimite în lagăr. Era un domiciliu atât de sever, că-l puteai părăsi oricând, plimbându-te pe Valea Prahovei și la București; ba aveai și libertatea de a participa la ședințele lui [Gheorghe] Tătărescu, de la Sinaia, în a cărui mașină te-am întâlnit și eu de mai multe ori pe drumul Sinaia-București. Dacă dorești, pot să-ți servesc și alte informații pentru

a cunoaște și prietenii d-tale de azi ce mult ai suferit și ce groaznice sacrificii ai făcut pentru cauza comunismului.

Pătrășcanu n-a mai răspuns, de teamă să nu dau în vileag legăturile mamei sale cu Picky Vasiliu, care explică tratamentul de favoare pe tot timpul dictaturii lui Antonescu. În tot timpul cât l-am atacat, Gheorghiu-Dej, [Lotar] Rădăceanu și [Ștefan] Voitec au urmărit cu o vădită satisfacție execuția mea, dovadă că și la F.N.D. lucrurile nu merg chiar atât de bine.

Ghiță Pop. D-le președinte, rog să puneți capăt acestei ședințe, care nu ne poate duce la nici o înțelegere, dată fiind reaua voință a F.N.D.-ului. Noi rămânem la declarația partidului citită de colegul

ministru d-l Hudiță, prin care vă aducem la cunoștință demisia noastră din guvern.

Groza. Și eu sunt de părere că discuțiile nu mai au nici un rost să continue.

Sănătescu. Eu vă declar încă o dată că regret sincer că am ajuns aici. D-voastră știți că eu n-am voit să accept președinția acestui guvern de colaborare, deși îmi surădea să pot lucra mai departe cu oameni cu care eu am făcut 23 august. Am cedat până la urmă rugămintii regelui, care mi-a dat acest greu mandat de îndeplinit. Am eșuat și-mi pare rău. Vina nu este însă a mea. S-a spus în ședința de azi că o înțelegere eventuală nu e de competența Consiliului de Miniștri. Aș vrea să întreb pe domnul Hudiță la ce for se gândește el că ar trebui discutate această chestiune.

Hudiță. La același for care a analizat și primul acord de colaborare, adică șefii celor patru partide. D-voastră puteți face din nou apel la ei.

George Fotino. Orice platformă de guvernare presupune un acord între partide și el nu este posibil dacă nu este loialitate și sinceritate.

Leucuția. Nu uitați că noi am demisionat și nu mai este cazul să umblăm după cărpeli.

[Aurel] Solomon, când a cerut cuvântul, Groza l-a întâmpinat cu exclamația: „Iată și pe înțeleptul Solomon!” **Solomon:** Acordul dintre noi nu s-a putut realiza după patru săptămâni de încercări zadarnice.

Social-democratul Constantin Titel Petrescu (stânga), împreună cu un prieten

Guvernarea noastră nu se mai poate cârpi. Să ne despărțim cel puțin în mod civilizat, în speranța unei colaborări viitoare, eventual pe alte baze.

Groza. D-voastră ne-ați acuzat de lipsă de loialitate, deși cenzura de la poșta a falsificat o declarație a mea, iar prefectul Costea, legionar care a voit să mă omoare, se plimbă liber prin Capitală și face anticameră la domnul Maniu.

Penescu. Mi-ați cerut mie să-l arestez? De altfel, d-voastră aveți omul d-voastră la Interne, pe prietenul d-voastră personal, generalul Stănescu.

Groza. Acum e prea târziu. Discuția s-a sfârșit. Zarurile sunt aruncate.

Sănătescu. Vă mai întreb pe toți pentru ultima dată: nu mai vedeți acordul posibil?

Romniceanu. Un acord în împrejurările de azi e cu neputință; el ne depășește. Numai forul invocat de colegul nostru Hudiță mai poate încerca ceva, deși mă îndoiesc să poată reuși.

Sănătescu. În cazul acesta nu-mi rămâne decât să prezint demisia guvernului.

Cu aceasta, ședința Consiliului de Miniștri, ultima a guvernului Sănătescu, a luat sfârșit, într-o atmosferă tristă și penibilă. Într-un colț al sălii, noi, țărăniștii și liberalii, am mai discutat situația un sfert de oră, felicitându-ne de modul cum ne-am comportat în timpul discuțiilor [...]

Coborând spre mașină, m-a ajuns din urmă Gheorghiu-Dej, care m-a invitat de o parte ca să mă roage pentru „o discuție în patru ochi”, pe care ar dori să o aibă cu mine în

Generalul Constantin Vasiliu-Rășcanu se bucura de simpatia comuniștilor, dar și de totala opoziție a partidelor democratice

seara aceasta sau mâine dimineată. Ne-am înțeles pentru ora opt mâine dimineată, la mine acasă.

Am plecat cu Ghiță Pop, Leucăția și Solomon acasă la Maniu, care ne aștepta să afle rezultatul. A venit și Penescu. Am găsit la el pe Popovici și pe Lupu. Am plecat cu toții la „Capșa”, unde am luat masa într-un separeu. Au mai mers cu noi Ionel Pop, Ilie Lazăr, Aurel Coposu și Sachi Boilă. Timp de trei ore s-a analizat situația creată prin demisia guvernului [...]. Toți suntem de acord asupra rezolvării crizei politice: un guvern de militari și tehnicieni, în care timp noi să ne pregătim serios de alegeri. Maniu ne recomandă să lăsăm cea mai profundă ordine în actele ministerului. Se subliniază de toți profunda rea credință a fenediștilor și imposibilitatea unei colaborări viitoare cu ei. „Îndrăzneala nemaipomenită a acestor oameni și reaua lor credință, zice Ghiță Pop, nu se explică decât prin siguranța [pe] care o au ei în sprijinul rusesc”. „Este evident”, zice Maniu.

„Orice discuție cu acești indivizi, zice Leucăția, în vederea unei eventuale colaborări n-are nici un rost. Ea trebuie dusă la Legația sovietică cu delegații ruși”.

„Fenediștii, în cursul discuțiilor de azi, am spus eu, au jucat tot timpul cartea rusească, căutând să ne acuze pe noi și pe liberali de antisovietism, însă noi i-am demascat continuu, ridiculizându-i”. Până și Lupu a recunoscut că am dreptate, „F.N.D.-ul fiind un instrument în mâinile Sovietelor. Și totuși, conchide Lupu, o înțelegere trebuie căutată cu Moscova, dacă vrem să avem liniște în țară”. „Da, i-a replicat Maniu, însă numai cu condiția să nu se amestece în treburile noastre și să nu ne dicteze pe cine să punem în guvern și ce fel de reforme să facem și, mai ales, cum să le facem.”

Ne-am despărțit în plin acord. În seara aceasta, la 7, Maniu și Brătianu se vor vedea cu Sănătescu care, la ora 4, a avut audiență la rege.

Mă înțeleg cu Maniu să anunț pe [Burton] Berry [reprezentant al guvernului S.U.A. în România] și pe [Ralph] Stevenson [șeful misiunii militare britanice în România] de cele întâmplate în ședința Consiliului de Miniștri de azi. Nu m-am putut pune în legătură cu ei decât după 8.30 seara. I-am informat pe scurt de cele întâmplate și am luat întâlnire cu ei mâine la ora 12, la locuința lui Berry. Ei n-au primit încă nici un răspuns din partea guvernelor lor [...]

Sunt atât de obosit de discuțiile de azi, încât mă culc pe la ora 10. ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„În prag de an nou, după 12 ani de la crotopirea țării noastre de către Soviete, e bine să poposim o clipă și să încercăm să prindem, în vorbe, momentul istoric pe care-l trăim.“

Astfel își începea Ion Rațiu, personalitate marcantă a exilului românesc, însemnările intitulate *Trebuie vigilență*, publicate în *Vocea libertății*, care apărea la Atena. Autorul exprima gânduri și sentimente pe care românii acelor ani nu aveau curajul să le facă publice în R.P.R.

„Noi aparținem – continua I. Rațiu –, prin tradiții și aspirații, civilizației apusene. Soarele răsare la Răsărit, dar pentru noi «Lumina NU vine de la Răsărit», oricât ar proclama-o oficiile de propagandă comuniste. Noi vrem să ne raliem culturii occidentale de care am fost ruși nevolnic. Pe scurt, noi, exilații voim astăzi eliberarea țării românești, așa precum am voit-o din momentul în care am lăsat în urma noastră fruntariile României“ (*Vocile exilului*, ediție îngrijită de Georgeta Filitti, București, 1998).

In 27-28 decembrie au loc lucrările celei de-a IX-a Sesiuni a Marii Adunări Naționale. Între altele, se stabilește ca la 3 februarie 1957 să se țină alegeri de deputați în M.A.N. Se constituie o Comisie Electorală Centrală, cu Constantin Pârvolescu președinte.

Pentru a se întreține iluzia că „alegerile pentru M.A.N. consti-

tuie după cum declara Gh. Gheorghiu-Dej o expresie a democratismului „profund, inerent orânduirii de stat democrat-populare“, se organizează Consiliul Central al Frontului Democrației Populare. Din noua formațiune fac parte P.M.R., U.T.M., sindicatele, organizațiile obștești, cooperatiste, culturale și științifice.

Revista *Biserica Ortodoxă Română*, în numărul din noiembrie, scrie despre trecerea la cele veșnice a mitropolitului Moldovei și Sucevei, Sebastian Rusan (22 septembrie 1884-15 septembrie 1956).

În același număr, revista relatează despre festivitățile de la Timișoara, prilejuite de canonizarea și instituirea cultului Sfântului Ierarh Iosif II cel Nou de la Partoș. În 1650-1653 a fost mitropolit al Banatului (înscăunat la vârsta de 82 ani), după ce își petrecuse viața la Athos, unde fusese starețul mănăstirii Cutlumuș. Ultimii ani i-a trăit la mănăstirea Partoș. În ziua de 15 august 1656, când a închis

ochii, „clopotele bisericii au sunat singure, fără să fi fost cineva în biserică sau să le fi atins cu mâna“.

La 6 septembrie 1956, osemintele sale au fost aflate în mormântul de la Partoș, „la adâncimea de 57 cm de la nivelul podelei, în pământ neumblat, [cu] brațele încrucișate, parcă într-o neîntreruptă rugăciune. Mireasma sfințeniei și

Academicianul Nicolae Hortolomei, profesor de chirurgie, și colaboratorii săi

prospețimea moaștelor au ridicat sufletele ce au încercat simțăminte de evlavie necunoscute vreedată“.

Descoperirile arheologice de la Târgșor, nu departe de Ploiești, sunt prezentate de F. Urseanu în *Flacăra* din 1 noiembrie. „Reședință de scaun domnesc și centru economic important până la sfârșitul veacului al XVIII-lea“, din vechiul oraș se mai păstrează „ruinele câtorva biserici.“

O echipă de arheologi, printre care Dinu Rosetti și Gh. Diaconu, „au scos la iveală caldarâmul vechiului târg, pavat cu piatră de râu, precum și monede și ceramică din secolul al XIV-lea.“ Sub acest pavaj, s-au găsit „străzi pietruite din epoca daco-getică.“ A fost aflat, de asemenea, „un cuptor de redus minereu, datând din feudalism și păstrat în perfectă stare“, precum și „morminte din secolul al IV-lea bine păstrate.“

Tot în *Flacăra* Cicerone Theodorescu publică însemnări despre o vizită la George Bacovia, în casa sa din cartierul Progresul. Poetul împlinise 75 de ani. Cele consemnate de reporter, cu limbajul propagandistic al vremii, vor să înfățișeze un Bacovia ancorat în realitate, pătruns de lozincile antioccidentale ale vremii. În realitate, retras în singurătatea odăilor sale, poetul trăia „auster ca un schivnic, primindu-te cu bunăvoință mai mult tăcută, uneori monologând ca pentru a se apăra de întrebări, de obicei refuzându-se dialogului.“

Când „unii“ îl întreabă „Ce mai faci?“, mărturișează că le răspunde: „Stau pe întuneric. Privesc lucreții țigării lunecând pe geamuri, gândesc la lucreții păcii...“

Încetează din viață poetul Nicolae Labiș (n.1935), „unul dintre talentele tinere cele mai înzestrate și una dintre

Împodobirea pomului de iarnă

nădejile poeziei noastre actuale“, se menționează în comunicatul dat publicității de Uniunea Scriitorilor din R.P.R., la 24 decembrie.

Luni 24 decembrie, la casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu“, are loc adunarea de doliu, la care vorbesc Eugen Jebeleanu,

Gheorghe Tomozei, Paul Georgescu și Paul Anghel. Este înmormântat la Cimitirul Bellu, unde Eugen Mandric „a rostit un ultim cuvânt de adio“, iar Ion Brad „a citit o poezie proprie dedicată lui Nicolae Labiș“ (Agerpres).

Spre sfârșitul lui 1966, îl vizitam pe poetul și traducătorul Tudor Bogdan (Nathan Schneider), care îl cunoscuse și îl îngrijise pe Labiș în primele luni ale venirii sale în București la Școala de Literatură. Mi-a arătat locul din stația de la Biserica Colței, unde avusese loc accidentul, povestindu-mi cum poetul sfârșise strivit între vagoanele unui tramvai pe care, amețit, se grăbise, să-l prindă după ce pornise din stație. Ușa vagonului s-a închis și Labiș a fost târât câțiva metri pe șine.

Apoi s-au născut legende...

Stiri felurite din *Informația Bucureștiului*. Se inaugurează casa memorială „C.I. Nottara și C.C. Nottara“, în B-dul Dacia, nr. 51, unde au locuit cei doi oameni de artă: tatăl actor, fiul muzician. În str. I.C. Frimu, nr. 20 (acum H. Coandă nr. 20) se deschide Colecția „Maria și dr. G. Severeanu“, cu piese, în majoritate, de arheologie.

Încetează din viață actrița Maria Filotti (n. 1883) și pictorul Jean Al. Steriadi (n. 1880). Se pun în vânzare primele frigider românești „Pinguin“, „foarte economice în ce privește consumul de curent: circa 1 leu la o funcționare de 24 ore“ (ziarul costa 0,20 lei). În holul Poștei de pe Calea Victoriei se construiesc

În Orașul copiilor

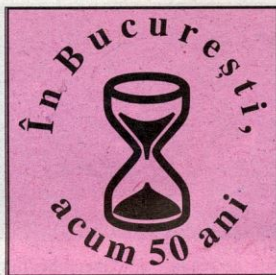
23 cabine telefonice pentru convorbiri interne și internaționale.

Lucrătorii Radiodifuziunii Române se întrunesc la 19 noiembrie „pentru a-și exprima indignarea față de calomniile debitate pe socoteala țării noastre de unele ziare occidentale, de postul de radio Europa Liberă și de alte posturi de radio din Apus”. Vorbesc Radu Vasiliu, redactor-șef al Televiziunii, ziaristii Arthur Munte, Octavian Paler, Ecaterina Oproiu, Dumitru Udrescu, regizorul Mihail Zirra, compozitorul Ion Hartulary Darclee, inginerul Anton Necșulea, dirijorul Gh. Danga. Se adoptă „o moțiune de protest. Ea va fi trimisă tuturor radiodifuziunilor din Occident”.

Populația Bucureștilor în 1956 este de 1.236.905 locuitori, dintre care 11.626 maghiari, 5.381 germani, 43.492 evrei, 430 ucraineni, 536 sârbi, croați, sloveni, 2.191 ruși, 74 tătari, 635 turci, 743 bulgari, 12.070 alte naționalități.

Pe terenul de baschet „Știința” al Ministerului Învățământului, din Calea Plevnei nr. 15-17, duminică 25 noiembrie, se deschide primul patinoar artificial din București.

Se încheie campionatul de fotbal ediția 1956. În fruntea clasamentului C.C.A., cu 34 de puncte. Urmează Dinamo București, 29 puncte; Știința Timișoara, 29; ultime clasate Locomotiva Timișoara, 19 puncte; Știința Cluj, 17 puncte; Dinamo Bacău, 16 puncte. I.S. Pronosport oferă premii jucătorilor echipelor fruntașe din campionatul de fotbal. Cei de la C.C.A. primesc 18 ceasuri de nichel marca „Doxa”.

Alte echipe: 17 truse stilou „Pelikan” sau 54 m „stofă de prima calitate.” Golgeterul campionatului, Ion Alexandrescu (C.C.A.), este recompensat cu un ceas „Schaffhausen”, de nichel, iar Ștefan Filote, desemnat drept „cel mai bun sportiv al anului”, primește un ceas „Doxa”.

Un debut strălucit pe scena Operei: Dan Iordăchescu, în rolul lui Figaro, din *Nunta lui Figaro*, de Mozart. Laureat al

unor concursuri internaționale de la Berlin, Salzburg și Geneva, „își începe cariera de la un nivel foarte înalt.” Este „un muzician care nu folosește calitățile-i remarcabile pentru a străluci superficial, a uimi, ci pentru a încanta, a vrăji, a emoționa.” (*Scânteia tineretului*, 14 decembrie)

Duminică 16 decembrie are loc festivitatea schimbării numelui Teatrului de Estradă de pe Calea Victoriei nr. 33 în Teatrul Satiric Muzical „Constantin Tănase.” La 80 ani de la înființarea Teatrului Evreiesc de Stat din România, joi 20 decembrie, se inaugurează noul local.

Joi 22 noiembrie, ora locală 15.00, se deschide la Melbourne cea de-a XVI-a ediție a Jocurilor Olimpice, care vor dura până în 8 decembrie (*Magazin istoric*, nr. 10/2003; 6/2004).

La București, conform unei hotărâri a Comitetului Olimpic Internațional, în Sala Floreasca este aprinsă o flacără olimpică simbolică. Onoarea îi revine maestrului emerit al sportului Dan Cristea.

Trimis special al ziarului *Scânteia*, Tudor Vornicu relatează zi de zi din capitala olimpică. Prima medalie de aur a spor-

Imagine propagandistică pentru străinătate în revista *La Roumanie d'aujourd'hui*: s-au ieșit bicicletele

tililor români este câștigată de Leon Rotman, campion la proba de canoe-fond (1.000 m), record stabilit la 30 noiembrie. În aceeași zi, Olga Orban cucerește medalia de argint în cadrul turneului feminin de floretă.

Marti 18 decembrie, lotul olimpic român revine în București. Până la Sibiu, sportivii au călătorit cu avionul. Din cauza condițiilor atmosferice nefavorabile, și-au continuat drumul cu trenul. La gara Băneasa sunt întâmpinați de oficialități și public, salutați fiind de Miron Constantinescu, membru al Biroului Politic al C.C. al P.M.R., prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri.

Anul 1956 se încheie cu o mare surpriză pentru români: transmiterea în direct a primului revelion televizat. Începea, astfel, să emită regulat postul român de televiziune, după ce avuseseră loc, timp de câteva luni, transmisiuni de probă. Stația experimentală își amintește Bujor Ioniță, unul dintre martorii evenimentului era amplasată pe Calea Dudești 101, „într-o clădire care, pe atunci, domina împrejurimile, în prezent dominată ea însăși de blocuri cu 10 etaje, încât cu greu o mai găsești”.

S-au importat câteva zeci de televizoare din R.D.G., „care au fost distribuite celor interesați”. Apoi, au fost „importate din U.R.S.S. echipamentele necesare realizării și difuzării unor programe de televiziune în condiții profesionale”. Primul

centru român de televiziune „era modest. Un studio pentru transmis filme, precum și un car de reportaj amplasate la Floreasca, pe strada Molière”, într-un fost studio folosit și de cinematografie. La intrare, relatează Nicolae Niță, director de imagine, „există un

Prozatorii între ei: Cezar Petrescu și Mihail Sadoveanu

portar fost paznic de închisoare, nea Moraru care, deși știa cum ne cheamă pe fiecare, ne legitima, luându-ne legitimația pe care o studia cu mare atenție în fiecare zi”.

Scenograful Armand Crineta își amintește că a făcut „cel mai mare decor al televiziunii pentru Revelionul dintre 1956 și

1957,” regizat de Mircea Weiser. Conducerea televiziunii „o deținea Melita Apostol, prima soție a lui Gheorghe Apostol. O femeie nervoasă și justă. Când nu era de acord cu ceva, Melita cerea să se introducă genericul cu «Defecțiune tehnică» și «Pauză». Genericile erau făcute de A. Crineta.” „Pauză” înfățișa un om așezat într-un fotoliu, iar „Defecțiune tehnică” un scurt-circuit electric. Lucrau atunci în televiziune cam 100-150 de persoane.

Emanuel Valeriu povestește că feteița sa „atunci puțin trecută de un an de viață”, când îl vedea pe micul ecran, „mă căuta, aidoma și altor copii ai unor colegi, prin spatele cutiei miraculoase, întrebând măcar și prin priviri: «când și pe unde a intrat tata acolo?»”.

La hotarul dintre 1956 și 1957, înainte de urarea de *La mulți ani!*, rostită de Cleo Știeber, prima crainică a postului, pendula a bătut majestuos de 12 ori. „Am filmat-o mărturisesc Nicolae Niță acasă la nea Lucică Ionescu [inginer de sunet] cu un aparat de filmat mare cât trei geamantane. *Moscova* se chema

aparatul, cu peliculă de 35 mm. Atunci, în 1956, mi s-a părut extraordinar ce făceam un banal plan detaliu de ceas, dar entuziasmul era fantastic” (*125 de teleaști despre ei înșiși, despre Televiziunea Română*, București, 1996). ■

Întâmpinarea sportivilor sosiți de la Melbourne

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

Telex Telex Telex Telex Telex

MEMORIA VERSAILLESULUI

Grădinarul de la Versailles este titlul unei cărți apărute în editura pariziană Grasset (330 pagini), al cărui subiect, tratat de Alain Baraton, și al marelui parc al castelului de la Versailles, Baraton este primul care s-a încumetat să descrie cele 850 de hectare, pe care lucrează peste 100 de persoane. „După 30 ani de frecventare a acestor locuri, devii un soi de memorie vie”, afirmă el. „Tulipierul de Virginia, cedrul de Jussieu sau *Sophora japonica*, plantată la sfârșitul domniei lui Ludovic al XV-lea, sunt vedetele de astăzi”. Dacă Alain Baraton recunoaște în André le Nôtre (1613-1700) pe creatorul „grădinii à la française”, „un om mai degrabă de Curte decât de grădină”, el îi ridică o statuie lui Antoine Richard, cel care a avut ideea de a diviza parcul în parcele cultivabile, pentru a-l salva de a fi vândut în vremea Revoluției.

GENGHIS HAN MAI ARE UN PALAT

Recent arheologii mongoli au anunțat că au descoperit în sectorul de apus al capitalei țării al treilea palat al lui Genghis Han (circa 1155-1227), cel care a unificat pe la 1190 triburile mongole, întemeietorul unui mare imperiu. Conform propriilor spuse ale hanului, nu mai puțin de un an îi trebuia cuiva care voia să străbată de la un colț la altul imperiul său și să se și întoarcă în locul de unde a plecat. Prospectările au început din anii '40, s-au întrerupt, apoi au continuat în 1966, pentru ca abia în această vară ele să se finalizeze. Este un palat locuit în veacurile XII-XIII, pe ale căror fragmente de ziduri s-au găsit înfățișate maimuțe, alături de tigri, lei, dragoni.

DETECTIVII ÎN FESTIVAL

Singurul festival din lume consacrat filmelor polițiste s-a desfășurat în acest an la Moscova, în hotelul „Kosmos”. Aflată la a opta ediție și inițiată după o idee a lui Iuri Mitiușin, reuniunea și-a păstrat același organizator și președinte, Iuri Miliușin, care a lucrat 22 de ani în cadrul forțelor armate și 5 ani în aparatul central al Ministerului Afacerilor Interne. Multe structuri de stat din numeroase țări ale lumii și organizații diverse, ca Interpolul, FBI, Scotland Yard, poliția franceză și italiană, O.N.U. și Consiliul Europei sprijină inițiativa organizatorilor. În zilele festivalului a fost prezentat teleprogramul „DetectiveFest” și au participat peste 200 de companii de televiziune și de cinema din peste 30 de țări, sosite cu filme artistice de lung metraj, seriale, documentare, desene animate, clipuri. În grădina „Ermitaj” a fost sărbătorită Ziua detectivului, moment la care au luat parte actori de film și TV, scriitori, reprezentanți ai organizațiilor de ordine publică, fiind încheiat cu un spectacol de foc de artificii.

PĂTRAT ISTORIC

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

ORIZONTAL ȘI VERTICAL:

1) Om politic roman (Publius Quinctilius; cca 46 î.Hr.-9 d.Hr.), guvernator al provinciei Germania, înfrânt și ucis în bătălia de la Teutoburg de Arminius, conducătorul cherucilor.

2) Personajul principal al *Iliadei* lui Homer, fiul muritorului Peleu și al zeiței Thetis, care cufundat în apele Stixului de către mama sa, pentru a deveni nemuritor, i-a rămas vulnerabil numai călcâiul de care-l ținuse, loc unde a fost rănit de o săgeată otrăvită și a murit în fața zidurilor Troiei.

3) Poet grec (Velestinlis Constantinos; cca 1757-1798), participant la lupta antiotomană de eliberare a Greciei și unul dintre fondatorii Eteriei. A trăit în Țara Românească și apoi la Viena și este autorul unor hărți ale Moldovei și Țării Românești.

4) Ostași din regimentele de lăncieri călări care alcătuiau cavaleria ușoară în armata română și în armatele germană, austriacă, ungară și rusă din secolul al XVI-lea până la Primul Război Mondial.

5) Denumirea lotului de pământ, în Transilvania, care făcea parte dintr-un domeniu, asupra căruia țăranul dependent avea drept de posesiune în schimbul rentei către stăpânul feudal.

Gheorghe BRAȘOVEANU

FOST CANCELAR GERMAN

(Monoverb: 6-8)

A_(N) ER ER...

Radu STOIANOV

Soluție rebus nr. 11/2006

R - S - S - C - T - RENASTEREA - DO - CETURI - RU - GHIOC - N - TRAI - SIT - EA - GSM - ARC - V - LAMPADAR - AMARA - RAU - OCI - US - MF - AN - NAS - TAR - GS - CANITA - MOTOR - SPIN - LETAL - AST - ZIAR - NORMA

~ Soluție joc ÎNSEMÎN OTOMAN p. 88, nr. 10/2006

PE STEAG APARE SEMILUNA

~ (PESTE - A - G/A - P - ARE/SEMI - L/UN - A)

DIALOG CU CITITORII

LA MULȚI ANI!

Gânduri de recunoștință însoțesc tradiționala urare de sfârșit de an pe care o adresăm prietenilor Fundației Culturale Magazin Istoric: familiei CHRISOVELONI, doamnelor CARINA GHICA și GEORGETA FILITTI, domnilor ȘERBAN CANTACUZINO și GEORGE G. POTRA, Grupului de firme „Niro“, Alprestmont S.R.L., Besta Group, GCC S.R.L., „Rădăcini“ S.R.L., S.C. SINECO S.R.L. și Tehnorex.

Mulțumiri pentru colegii noștri din C.N.I. „Coresi“, care ne-au fost alături și în acest an, difuzorii particulari, Poșta Română și Rodipet S.A., prin intermediul cărora Magazin istoric poposește în casele cititorilor.

Sărbători fericite și un An Nou cât mai bun dumneavoastră, celor care ne citiți și ne încurajați lună de lună să continuăm.

ÎN AMINTIREA SOLDAȚILOR ROMÂNI

Sunt abonat la revista *Magazin istoric* – de la primul număr – ne scrie domnul col. (r) **GHEORGHE NEDELUCU**, din Salonta, județul Bihor.

Citesc articolele cu interes. Când am timp și nu am altceva de citit reiau lectura. Anul acesta mi-au trezit interesul două articole din luna mai și august, intitulate: *În Kazahstan, pe urmele prizonierilor români*, scris de Vasile Soare, și *Cimitirul de onoare românesc*, semnat de Ilie Schipor.

Eu am fost prizonier în U.R.S.S. în lagărul 58, filiala a 3-a. Am căzut prizonier la Cotul Donului, la 22 noiembrie 1942, în localitatea Golovschi. Lagărul era în jurul unei păduri seculare. Am intrat noaptea și am ieșit tot noaptea. Am intrat circa 6.000 de români și am ieșit mai puțin de jumătate, în timp de un an de zile. Am fost pus să lucrez și la o echipă de îngropat morți. Ziua făceam groapa și

noaptea, la ora 2, mergeam la morgă, cu sania cu un cal, și încărcam 10-15 cadavre, le legam cu o frânghie ca pe lemne și plecam cu ei la groapă. Acolo îi așezam ca să poată fi numărați și să fie acoperiți cu pământ. Nimeni nu întreba cine erau sau cum se numeau. Soldatul rus scria un număr într-un caiet al lui, iar la cap se puneau tot atâtea lemne cioplite pe care rusul scria numărul. Din cei circa 6.000 de români, socotesc că aproximativ 3.000 sunt îngropați acolo. Tot din revista *Magazin istoric* am aflat că lagărul 58 a fost înainte lagăr pentru exterminarea culacilor ruși.

La Spassk au murit 827 români. În lagărul 58, 3.000 de români.

Timp de 60 ani am reușit să stabilem două-trei locuri unde sunt îngropați soldați români. La Spassk s-a dus istoricul Vasile Soare, la Țiganca – Ilie Schipor, regele Mihai I și alte personalități. Peste cimitirul de la Spassk s-a făcut un tancodrom, dar peste cadavrele celor din lagărul 58 au

crescut arbori și va fi mult mai greu să stabilim locul unde sunt îngropați soldații români. După 64 de ani cunoaștem foarte puține locuri din fosta U.R.S.S. unde își dorm somnul de veci soldații noștri. Acum încă mai sunt supraviețuitori, dar în curând nu va mai avea cine să-și amintească despre acele momente tragice. Poate mai sunt și alte locuri marcate unde sunt soldații noștri, pe care eu nu le cunosc. Cred că organele abilitate ar trebui să fie mai active. Soldații aceia au fost trimiși de țară, iar ei au mers fără vreo obiecție. Oare țara nu ar avea obligația să-i răsplătească măcar acum, cu un semn la căpătâiul eroului ascultător, supus și disciplinat? Cimitirele sovietice sunt frumos marcate la noi în țară și îngrijite de noi. Știu, unii vor spune că ei au fost eliberatori, iar noi cotropitori. Ce vinovăție are soldatul care execută ordinul țării? Ar fi încă multe de spus în această problemă. Poate că istoricii vor spune mai multe în viitor, dar nu va mai fi cine să confirme.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

SUMARUL SUMARELOR, 2006

Istoria României

Veche

Antichitatea redivivă	- Băeștean G.	7(472)	21-23
Temutul falx dacic	- Dima Cr.		
	- Oargă Cr.	12(477)	58-60
Războaiele dacice ale lui Traian	- Opriș C.I.	11(476)	11-15
Muzeul civilizației Gumelnița din Oltenița	- Șerbănescu D.	8(473)	44-48

Medie

Despot Vodă	- Alexandrescu L.	7(472)	5-9
		8(473)	41-43
Vlad Dracul la Sighișoara	- Baltag Gh.	2(467)	13-16
Crucea lui Ferentz	- Burciu D.V.	6(471)	74
Zestre, căsnicie, moșteniri în secolul XVII	- Comănescu M.	10(475)	66-68
Portretul lui Mihai cel Tânăr	- Giuvelcă D.	10(475)	23-24
Copiii din flori ai lui Ștefan cel Mare	- Iftimi S.	1(466)	5-9
Istории cu cai în Evul Mediu	- Iftimi S.	4(469)	38-42
Gruia lui Novăc	- Ispas S.	6(471)	33-37
Despre știința de carte a vechilor ciobani	- Jiga Iliescu L.	3(468)	33-36
Planul Bilistei: unirea Țărilor Române la 1770	- Mihăilă I.	4(469)	12-15
Școlile de la Blaj pe drumul spre Europa	- Mureșanu C.	4(469)	5-8
Stăntul ierarh Grigorie Dascălu	- Ț. Patriarhul Teoctist	7(472)	33-38
Comorile cetății Gherla	- Rusu G.V.	3(468)	37-41

Modernă

Zborul din 18 martie 1906 al lui Traian Vuia	- Avram V.	3(468)	5-9
1916. Jurnal înedit	- Basset L.		
	- Ștefan M.	8(473)	21-22
Saga Hohenzollern	- Berindei D.	5(470)	5-8
Iancu Jianu	- Botar D.	2(467)	39-42
Arheologie în vreme de război	- Boțoghină I. St.	10(475)	30-31
<i>The Illustrated London News</i> , despre români, 1853-1854	- Brown J. Chr.	7(472)	45-50
Carol I și România lui	- Bulei I.	5(470)	9-16
Moartea poetului Alexei Mateevici	- Buzdugan I.		
	- Zeletin C.D.	6(471)	10-11
Meandrele alianței româno-ruse din 1877	- Buzu V.	5(470)	18-22
(Însemnările contelui Ignatiev)	- Călița S.	5(470)	17
Coroana României	- Călița S.	10(475)	64
Cruci și medalii	- Ciubică Al.	10(475)	82-84
Alexandru Papiu-Ilarian	- Cosma V.	9(474)	5-8
Imnul la români	- Cristescu S.	7(472)	15-18
Brătianu amenință, Fântânaru trage	- Filitti G.	1(466)	41-44
România acum 100 de ani		3(468)	73-76
		5(470)	77-80
		7(472)	51-54
		9(474)	51-54
		11(476)	89-92
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	- Filitti G.	2(467)	53-56
		4(469)	76-79
		6(471)	59-62
		8(473)	52-55
		12(477)	73-77
Elena Cuza - ultimii ani	- Flor P.	1(466)	10-14
O româncă din Hotin la Expoziția din 1906	- Gheorghiu M.	2(467)	17-20
România în tranziție	- Ghica I.	11(476)	93
Valeria Pinteș - purtătoare de credenționar	- Gomboșiu L.M.	12(477)	9-10
De ce a intrat România în Primul Război Mondial	- Ionescu M.E.	8(473)	9-13
Constituția din 1866	- Irimescu G.M.		
	- Nartea A.	9(474)	33-37
Prin saloanele ieșene din prima jumătate a secolului al XIX-lea	- Iacob D.D.	3(468)	47-49, 54
Billard	- Iacob D.D.	8(473)	59-62
1916. Trei zile de august fierbinte	- Lăcustă I.	8(473)	14-20
1877. Însemnări din Iași și București	- Mihnevici N.	5(470)	20-21
Struma (gușa), mărturie din istorie	- Neagoe Cl.	11(476)	63-64
Prințul de Wales la Sinaia	- Nicolescu A.	3(468)	24-28
Basarabia cea diferită de Rusia	- Pelivan I.	3(468)	18-21
		4(469)	58-61
Turtucaia	- Otu P.	11(476)	45-49
Școlile de arte și meserii	- Săvulescu M.C.	9(474)	59-62

Carol I și armata română	- Silvan Ionescu A.	12(477)	45-48
B.N.R. - documentele începutului	- Tone M.		
	- Costache B.	12(477)	49-52
Strada Bazaca	- Zamani L.	9(474)	19-23
Titu Maiorescu urmărit de poliția de siguranță	- Șinca F.I.N.	11(476)	55-56
Administrația orașului București	- Zănescu I.	6(471)	71-74
Contemporană			
Un bilet de barcă-n Herăstrău	- Aldescu-Aldea Gr.	5 (470)	81
Ceaușescu în Japonia: o vizită amânată	- Aldescu-Aldea Gr.	6(471)	53-56
Coloniștii români timoceni din Cadrilater	- Andrei G.I.	11(476)	51-54
Un diplomat român despre ocuparea Letoniei	- Anghel Fl.	1(466)	18-20
Bernady Gyorgy a fost iertat	- Balint N.	7(472)	24-25
Securitatea - un pedagog din umbră	- Banu Fl.	3(468)	66-70
S.S.I. în vremuri de tranziție	- Banu Fl.	9(474)	69-73
Alegerile din 1946. Situația la mânăști	- Bastoreală L.	11(476)	28-32
Din istoria românilor sud-dunăreni	- Barba V.G.	8(473)	38-40
Societatea „Santinela de Nord”	- Belean I.	2(467)	70-71, 74
Păpușile indiene dansează la Sibiu	- Bozan M.	3(468)	50-51
Proiect dunărean	- Bulzan C.	6(471)	64
Cazul Lahovary	- Calafeteanu I.	12(477)	67-72
Septembrie 1937. Ultima „Sfânta Marie” a reginei Maria	- Ciobanu-Fotino St.	2(467)	27-29
George Fotino	- Ciobanu-Fotino St.	6(471)	15-19
Amintiri despre Eliza Brătianu (1870-1957)	- Ciobanu-Fotino St.	12(477)	5-8
Rețete pentru femei frumoase	- Ciuciu A.	5(470)	86-87
Medici români în războiul din Vietnam	- Coja A.Z.	7(472)	66
Distrații la mare, la Constanța	- Cojoc M.	6(471)	38-42
Rivalitatea Titulescu-Tătărescu	- Cojocar I.	5(470)	39-40
Convertit de Stalin la latinitate	- Colesnic I.	10(475)	10-15
Traian Vuia	- Conrad J.Y.	3(468)	10-12
Alexandru Danielopol la 90 de ani	- Conrad J.Y.	10(475)	46
Decorații străine în patrimoniul Muzeului Militar Național	- Constantin C.		
	- Iordache L.	3(468)	52-54
Iancu de Hunedoara la Alba Iulia	- Deleanu S.	11(476)	22
Studiile românești în Marea Britanie	- Deletant D.	5(470)	33-37
<u>Zoe Dumitrescu-Buşulenga</u>	- Dolghin F.	5(470)	63
Numismatică la B.N.R.	- Dolghin F.	7(472)	64
Savantul Henri Coandă confirmă	- Dumitru V.I.	7(472)	19-20
Alte pagini de jurnal	- Gafencu Gr.		
	- Calafeteanu I.	1(466)	50-53
Istorie și film: Lăpușneanu	- Găină R.	9(474)	9-13
Am cunoscut și eu o poloneză	- Gheorghiu Tr.	3(468)	64
Ecouri la interviul cu Gh. Markov	- Ghețau Fl.	1(466)	26-27
	- Lica N.	6(471)	30-32
Popasuri clujene cu David Prodan	- Hitchins K.	11(476)	33-37
	- Balint D.M.	12(477)	26-29
Colaborarea dintre Stasi și Securitate	- Herbstritt G.	11(476)	16-21
Jurnal politic	- Hudiță I.		
	- Berindei D.	11(476)	23-27
		12(477)	79-83
Sorin Toma la judecata partidului	- Ilincă A.		
	- Bejenaru L.M.	2(467)	47-52
România și Ostpolitik	- Ionescu M.E.	2(467)	33-38
		3(468)	42-46
Solomon, regele cel înțelept	- Ispas S.	10(475)	33-38
Deportați la Tiumen, fără vină	- Istrate T.	2(467)	21
Variante la 23 august 1944	- Lazăr T.D.	8(473)	66-71
În București, acum 50 ani	- Lăcustă I.	2(467)	86-89
		4(469)	84-87
		6(471)	88-91
		10(475)	78-81
		12(477)	84-87
Dictatura și cafeneaua	- Lăcustă I.	3(468)	71-72
<u>Constantin Isărescu</u>	- Lăcustă I.	3(468)	81
Istoria și școala	- Lăcustă I.	3(468)	92
1968. Ceaușescu este rugat să năștească	- Lăcustă I.	5(470)	54-57
Titus Popovici se spovedește partidului	- Lăcustă I.	6(471)	43-46
Șlomo Leibovici-Laiș, Evreimea botoșăneană	- Lăcustă I.	8(473)	93
Vecinul Titus Popovici	- Lăzăroiu D.F.	10(475)	89
August 2005. Nicolae Iorga la Vălenii de Munte	- Maksutovici G.	1(466)	71
Eugeniu Carada	- Matache E.	8(473)	58
Bătrâna Doamnă (B.N.R.) a trecut de 125 ani	- Matei D.	1(466)	67
Despre presa de mâine	- Matei D.	6(471)	93
Așa a început sovietizarea Basarabiei	- Morariu Al.	6(471)	12-14
		7(472)	39-44
1940. Crearea Moldovei sovietice	- Micu G.	12(477)	36-40
Pe frontul din Rusia	- Muntean D.	5(470)	71
Fond Secret, Fond Special	- Nazare D.	2(467)	60-63
Amintiri de la mănăstirea Dealu	- Neagu Fl.	10(475)	61-63

Școala românească și predarea limbilor străine	- Negrea V.	6(471)	50-52
Inginerul constructor Emil Prager	- Noica N.St.	2(467)	23-26
Decorat de rege, deportat de Stalin	- Olaru-Cemărtan V.	3(468)	22-23
Ștefan Metes și Securitatea	- Opreș I.	5(470)	50-53
Armata, industria și rezerva de aur			
a Băncii Naționale (1950-1955)	- Opreș P.	10(475)	21-22
Medici români în ajutorul Phenianului	- Otu P.	9(474)	41-43
Trista istorie a „cocoșilor”	- Ozarcevic H.	8(473)	28-30
		9(474)	66-68
Balcicul Coastei de Argint	- Păuleanu D.	10(475)	69-72
Mihail Oromolu – documente inedite	- Păunescu Cr.	4(469)	9-11, 15
1932-1936. Vasile Stoica și românii din Bulgaria	- Petre M.	4(469)	16-20
Presa îi enervează pe cei aflați la putere	- Pintilie S.	10(475)	88
www.arhivisti.as.ro	- Popovici B.Fl.	10(475)	54
Începuturile turismului la Bran	- Popovici B.Fl.		
	- Stoian Em.	7(472)	10-14
Al. Popp	- Popp Al.	9(474)	79-82
Elevi basarabeni în vacanță în țară	- Postică D.	8(473)	56-57
Bibliofilia tatălui meu	- Potra G.G.	1(466)	21-24
Răstoid un album regal	- Potra G.G.	2(467)	30-32
Correspondență inedită Traian Vuia	- Potra G.G.	10(475)	39-45
		11(476)	78-83
Orfanii de război și ocrotirea lor	- Radeș C.	10(475)	47-50
<u>Dr. Alexandru Safran</u>	- Radnev M.	9(474)	77
De la porumbel voiajori la internet	- Roșca I.M.	5(470)	66-70
		6(471)	75-78
		7(472)	59-63
Călătorind în viață cu Iorgu Iordan	- Sala M.	1(466)	47-49
Limba română	- Sala M.	12(477)	33-35
Cimitirul de onoare românesc de la Țiganca	- Schipor I.	8(473)	76-78
<u>Paul Cernovodeanu</u>	- Silvan-Ionescu A.	10(475)	90
În Kazahstan, pe urmele prizonierilor români	- Soare V.	5(470)	46-49
Proiect româno-britanic al Canalului Dunăre-Marea-Neagră	- Spinu A.	2(467)	9-12
1941. Serviciul de informații american în România	- Spinu A.	4(469)	28-30
Cititoria lui Filipescu de la Dealu	- Staicu-Buciumeni N.I.	10(475)	59-60
Horia Ursu	- Stănculescu Fl.	12(477)	63-64
1945. Cum a rămas Maramureșul românesc?	- Stikalin Al.	9(474)	14-18
		10(475)	55-58
„Istorie vivanță” la Muzeul Militar Național	- Șerbănescu H.VI.	4(469)	32
Pe Argeș, acum 90 ani	- Șerbănescu H.VI.	8(473)	23
1968. Relegitimarea lui Ceaușescu	- Șperlea Fl.	4(469)	48-52
Popas în lumea dacilor	- Ștefan M.	8(473)	49
Conferința internațională Pogromul de la Iași			
(28-30 iunie 1940)	- Ștefan M.	9(474)	78
1944. Bătălia de la Târgu Frumos	- Ștefănescu Al.V.	10(475)	16-20
Ioan Blanu	- Ștrempel G.	8(473)	5-8
		9(474)	44-47
„Adevărul înainte de toate!”	- Tanașoca N.Ș.	6(471)	5-9
Regele Mihai la Țiganca	- Tomac E.	8(473)	78
Nicolae Penescu în exil	- Tomescu D.	3(468)	55-58
Arhiva istorică a Băncii Naționale a României	- Tone M.		
	- Costache B.	11(476)	57-62
Ortodoxie și putere politică în România contemporană	- Țăranu I.	1(466)	69
Tradiții și speranțe românești la Athos	- Vasilescu Gh.	11(476)	5-10
23 august 1944. Noi lecturi	- Videnie N.	8(473)	72-75
„Clubul de presă”	- Vlad H.	8(473)	91
Calea Victoriei	- Zănescu I.	10(475)	32
Aromânii au fost și sunt români	- Zbucnea Gh.	9(474)	24-28
		10(475)	25-29
Documente românești la Hoover Institution	-	1(466)	66
		2(467)	79
		3(468)	93
		4(469)	91-92
		5(470)	88
		6(471)	92
		7(472)	67
		8(473)	79-81
		9(474)	90-91
		10(475)	92-93
		11(476)	88
		12(477)	78
<u>Ștefan Ursachi (1945-2006)</u>	-	4(469)	31
1.000 ani de istorie românească	-	4(469)	93
Rețeaua națională a muzeelor din România	-	5(470)	38
Istorici români și germani la Sibiu	-	9(474)	48-49
Basarabia și Finlanda	-	9(474)	93
Al cincilea Patriarhat – două decenii	-	11(476)	8-9

Simpoziul de istorie și civilizație bancară
„Cristian Popișteanu”: Integrarea europeană a României.
Punctul de vedere al sistemului bancar

– Ilie Mihai; Emanuel Odobescu; Petre Bunesco;
Florian Libocor; Florinel Ilie; Ella Kallai; Nicolae Tarcea;
Marco Capellini; Theodor Cornel Stănescu; Vasile Irim;
Frigyes Hárshegy 1(466) 73-95

Simpoziul de istorie și civilizație bancară
„Cristian Popișteanu”: Parteneri ai
Băncii Naționale a României în sistemul de
credit autohton. Băncile Comerciale, 1880-1948

– Cristian Păunescu; Radu Negrea; Brîndușa Costache;
Mihaela Tone; Maria Mureșan; Nadia Manea; Sabina Marițiu;
Ștefan Petre Kirson 7(472) 75-95

ISTORIE UNIVERSALĂ

Veche

Democrație, muzică și bani în secolul lui Pericle
Babilonul
Vechii clasici, oameni la modă
Tratatul diplomatic de la Kadesh
Înmormântarea celestă la tibetani
O zi din viața unui cetățean roman
Menora templului din Ierusalim la Vatican?

– Ceaușescu Gh. 6(471) 47-49
– Dobrițoiu R.C. 1(466) 15-17
– Dolghin D. 5(470) 82-84
– Dolghin D. 8(473) 31-32
– Făt I.M. 8(473) 33-34
– Jucan C. 8(473) 87-88
– Radnev M. 1(466) 45-46

Medie

Wang Dayuan și prima descriere a Australiei
Împărați și istorici
Forfota străzii în Parisul medieval
Cristofor Columb
Omar Khayyam
Bătălia de la St. Albans
Licitații și corupție la curtea lui Iacob I

– Budura A.E. 3(468) 82-84
– Budura A.E. 10(475) 5-9
– Dolghin F. 3(468) 85-88
– Ionescu V. 6(471) 26-29
– Ionescu V. 9(474) 29-32
– Marinescu Fl. 4(469) 88-90
– Marinescu Fl. 10(475) 74-76
– Marinescu Fl. 11(476) 66-68
– Neagoe Cl. 4(469) 66-69
– Nicolau M. 9(474) 55-58
– Stănescu-Stanciu Th. 3(468) 29-32
– Stănescu-Stanciu Th. 5(470) 58-62
– Stănescu-Stanciu Th. 6(471) 84-87
– Tărnă M.D. 2(467) 57-59
– Zănescu I. 4(469) 80-83
– 10(475) 85-87

Rivalități franco-italiene pe scena operei
Lumini și umbre în lumea Barocului
Caravaggio
Sacrificii umane la azteci
Drumul cărții prin istorie
Cu gondola prin Bosfor
Haremul sultanului
La bursă, în evul mediu

Modernă

1906. Conferința de la Algesiras
Badmintonul
Septembrie 1754. Cutremure la Istanbul
Codul Choctaw
Wilhelm I împărat
Din istoria erorilor judiciare
Narasino, lagărul cu mese de biliard
Mozart, misterul magic
Pasionala George Sand
George Sand și Frédéric Chopin
Academia secretelor
Curtis – povestea „celui ce prinde umbre”
Gertrude Bell. Viața unei aventuriere
Ludovic XVII

– Allain J.Cl. 4(469) 33-37
– Andrei E. 9(474) 83-85
– Buzu V. 8(473) 50-51
– Căpușan A.Al. 9(474) 63-64
– Cristescu S. 2(467) 75-78
– Crișan M. 7(472) 55-58
– Dolghin F. 9(474) 38-40
– Dolghin F. 12(477) 21-25
– Hamon B. 2(467) 66-69
– Hamon B. 12(477) 41-44
– Popescu Al. 10(475) 51-53, 63
– Silvan-Ionescu A. 7(472) 30-32
– Stănescu-Stanciu Th. 4(469) 53-57
– Stănescu-Stanciu Th. 7(472) 26-29

Contemporană

Unitatea 23 a trupelor speciale
Tagore despre viață
Posteritatea Katyn-ului
Farmecul Meudonului

– Căpușan A.Al. 5(470) 89-92
– Chelaru M. 1(466) 38-40
– Constantin I. 12(477) 16-20
– Davier Al. 8(473) 82-84
– 9(474) 74-76

Moscova, 1937. Teroare și caviar
Un pachet care încă face valuri
Mama ultimului țar
Management și marketing în arheologie
Kusturica, pulberea și Balcanii
Aminții din Tăra celor O Mie de Lacuri
Crimea
Globalizarea, binefacere sau blestem?
Hollywood și criza economică
Ernest Neizvestni
Moscova țarilor
Diplomația Vaticanului între concordate
și denunțarea regimurilor totalitare
Când fotbalul este cu adevărat religie

– Dolghin F. 1(466) 54-57
– Dolghin F. 3(468) 77-78
– Dolghin F. 7(472) 72
– Eagles J. 1(466) 33-37
– Găină R. 2(467) 5-8
– Ierina R. 8(473) 24-27
– Ionescu V. 5(470) 41-45
– Lang W.H. 5(470) 31-32
– Lăcustă I. 10(475) 73
– Nanu-Porojan M. 3(468) 89-91
– Nanu-Porojan M. 11(476) 40-44
– Oprea C. 8(473) 35-37
– Parfene C. 12(477) 61-62

1968. Flori la mormântul lui Mannerheim	- Popescu Al.	4(469)	24-27
Cinerama	- Radnev M.	4(469)	21-23
Observațiile unui boier velit la Austerlitz	- Silvan-Ionescu A.	3(468)	59-63
La Șipca după 128 ani	- Silvan-Ionescu A.	1(466)	28-32
Monarhiile europene în reuniune muzeală	- Silvan-Ionescu A.	6(471)	57-58
Foame și entuziasm comunist în Albania lui Enver Hodja	- Stanciu C.	8(473)	63-64
Ierburi, droguri	- Stănescu-Stanciu Th.	2(467)	72-74
Palate plutitoare	- Stănescu-Stanciu Th.	9(474)	86-89
Prelucrarea etnică a istoriei	- Stănescu-Stanciu Th.	11(476)	38-30
Filmul și puterea convingerii	- Stănescu-Stanciu Th.	12(477)	56-57
Necunoscute ale Războiului Civil din Spania	- Ștefănescu Al.V.	5(470)	28-30
Muzeul de Istorie Naturală din Viena	- Tatomir R.	6(471)	79-83
Musulmanii bosniaci și regimul nazist	- Tejchman M.	6(471)	66-69
Un condotier al secolului XX	- Troncotă C.		
	- Matei D.	1(466)	61-64
		2(467)	82-85
Budism și temple budiste în Coreea	- Urian E.	11(476)	73-77
Dokdo, insulele disputate între Coreea de Nord și Japonia	- Urian I.	1(466)	58-60
Milenii, secole și o lună într-o pagină		1(466)-12(477)	65
Telex		2(467)	80-81
		3(468)	80
		4(469)	62-63
		5(470)	64
		6(471)	70
		7(472)	68-69
		8(473)	89-90
		9(474)	92-93
		10(475)	91
		11(476)	87
		12(477)	88
Cuvinte din bătrâni			
România modernă făurită de români	- Carol I	5(470)	4
Școala, sanctuarul patriotismului	- Carol I	9(474)	4
Spirit nou	- Dobrescu Dem.I.	3(468)	4
Atotputernicia realităților	- Duca I.G.	8(473)	4
Curățirea neghinei	- Hag-Mosco Em.	2(467)	4
Ființa Basarabiei	- Halippa P.	6(471)	4
Woodrow Wilson	- Maniu I.	12(477)	4
Unire într-o vindecarea rănilor	- Ralea D.	1(466)	4
Râni sub mătasa cuvintelor	- Sadoveanu M.	7(472)	4
Taină și latinitate	- Stăniloae D.	11(476)	4
Munții noștri aur poartă, noi cerșim din poartă-n poartă	- Teodorci V.	4(469)	4
Concordia națională	- Urechia V.A.	10(475)	4
Interviurile noastre			
Olga Brediceanu-Fruma: „Noi am stat undeva în umbră”	- Dolghin Fl.	4(469)	70-75
Bogdan Baltazar: „Întotdeauna am avut mândria că vin din România”	- Lăcustă I.	3(468)	13-17
		4(469)	43-47
		5(470)	72-76
Cristian Țopescu: „Fotbalul este oglinda lumii în care trăim”	- Lăcustă I.	5(470)	23-27
		6(471)	20-25
Dan Mihăescu, Manase Radnev: „Istorie pierdută, istorie rămasă” (TVR 50)	- Lăcustă I.	12(477)	11-15
Octavian Iliescu: „Un numismat pentru Muzeul Băncii Naționale”	- Lăcustă I.	12(477)	53-55
Serge Klarsfeld: „Antisemitismul este o maladie, dar și o idee foarte simplă”	- Matei D.	11(476)	69-72
Eman Elebiary: „Biblioteca din Alexandria rediviva”	- Tomac E.	12(477)	26-27
Eveniment			
Expoziția „România în timpul lui Carol I. 1866-1914”	- Ioniță M.	8(473)	85-86
Simpozion național de istorie	- Maksutovici G.	3(468)	88
Jucării de ieri și de azi	- Mitu M.		
	- Mitu S.	11(476)	84-86
Expoziția Medalii și Insemne masonice	- Opaschi C.	12(477)	32
Constantin Antip - 80	- Ștefan M.	1(466)	25
Sala cehoslovacă din Memorialul Sighet	- Valentová L.	2(467)	43-46
Aparate și tehnică fotografică	- Zănescu I.	5(470)	93

CONTENTS (Romanian History) I. Maniu Woodrow Wilson • S. Ciobanu-Fotino Recollections on Eliza Brătianu (1870-1957) • L.M. Gomboșiu Valeria Pinte, at Alba Iulia (December 1st 1918) • D. Mihăescu, M. Radnev The 50th anniversary of the National Television • K. Hitchins The professor David Prodan (II) • M. Sala Our language – the same on both banks of the Prut River • G. Micu 1940. The shaping of Soviet Moldavia • A.S. Ionescu The 6th edition of The Days of the National Military Museum • M. Tone, B. Costache Establishing the National Bank (April 1880) • O. Iliescu Staging the National Bank's Museum • C. Dima, C. Oargă Dacian swords • F. Stănculescu Historians I have met: Horia Ursu • I. Calafeteanu A strange case of the emigration: Paul Lahovary • G. Filitti Letters from former days • Romanians Documents at Hoover Institution (LXII) • D. Berindei I. Hudiță, Political journal (II) • I. Lăcustă In Bucharest, 50 years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) I. Maniu Woodrow Wilson • S. Ciobanu-Fotino Souvenirs sur Eliza Brătianu (1870-1957) • L.M. Gomboșiu Valeria Pinte, présente à l'Assemblée d'Alba Iulia (1er Décembre 1918) • D. Mihăescu, M. Radnev La Télévision roumaine à 50 ans • K. Hitchins Le Professeur David Prodan (II) • M. Sala La langue roumaine – la même des deux côtés de la rivière de Prut • G. Micu 1940. Création de la Moldavie soviétique • A.S. Ionescu Sixième édition de la fête du Musée National Militaire • M. Tone, B. Costache Avril 1880 – Création de la Banque Centrale d'Emission • O. Iliescu Comment ai-je organisé le Musée de la Banque Nationale de Roumanie • C. Dima, C. Oargă Les sabres des Daces • F. Stănculescu Historiens que j'ai connus: Horia Ursu • I. Calafeteanu L'histoire de l'émigration: Paul Lahovary • G. Filitti Lettres d'antan • Documents roumains à Hoover Institution (LXII) • D. Berindei I. Hudiță, journal politique (II) • I. Lăcustă À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. Маниу Вудроу Вильсон • С. Чобану –Фотино Вспоминания об Елизе Брăтиану (1870-1957 гг.) • Л.М. Гомбошю Валерия Пинтя, участница на Великое Собрание в Алба Юлии 1-ого Декабря 1918 г. • Д. Михэску, М. Раднев Румынскому Телевидению – 50 лет • К. Хитчинс Профессор Давид Продан (II) • М. Сала Румынский язык – одинаков по обеим берегам Прута • Г. Микю 1940 г. Создание Советской Молдавии • А. С. Ионеску Шестое издание праздника Национального Военного Музея • М. Тоне, Б. Костакэ Создание Центрального Эмиссионного Банка (апрель 1880 г.) • О. Илеску Как я организовал Музей Национального Банка • К. Дима, К. Оаргэ Саблы даков • Ф. Стэнкулеску Историки мне знакомы: Хория Урсу • И. Калафетяну Из истории эмиграции: Паул Лавохари • Г. Филиити Письма бывших времен • Д. Бериндей И. Худитца, политический дневник (II) • Румынские документы в Институте Гувера (LXII) • И. Лăкустă В Бухаресте, 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) I. Maniu Woodrow Wilson • S. Ciobanu-Fotino Erinnerungen an Eliza Brătianu (1870-1957) • L.M. Gomboșiu Valeria Pinte, Teilnehmerin an der Versammlung von Alba-Iulia (1. Dezember 1918) • D. Mihăescu, M. Radnev Das Rumänische Fernsehen – 50 Jahre • K. Hitchins Professor David Prodan (II) • M. Sala Die rumänische Sprache, die gleiche diesseits und jenseits des Pruth • G. Micu 1940. Die Bildung der sowjetischen Moldau • A.S. Ionescu Die sechste Auflage der Tage des Nationalen Militärmuseums • M. Tone, B. Costache Die Gründung der Zentralen Notenbank (April 1880) • O. Iliescu Wie ich das Museum der Nationalbank organisierte • C. Dima, C. Oargă Die Schwerter der Daker • F. Stănculescu Historiker, die ich gekannt habe: Horia Ursu • I. Calafeteanu Aus der Geschichte der Emigration: Paul Lahovary • G. Filitti Briefe aus anderer Zeit • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXII) • D. Berindei I. Hudiță, Politisches Tagebuch (II) • I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) I. Maniu Woodrow Wilson • S. Ciobanu-Fotino Recuerdos sobre Eliza Brătianu (1870-1957) • L.M. Gomboșiu Valeria Pinte, participante en la Reunión de Alba Iulia (el 1° de Diciembre de 1918) • D. Mihăescu, M. Radnev La Televisión Rumana cumple 50 años • K. Hitchins El profesor David Prodan (II) • M. Sala La lengua rumana es igual en ambos lados del río Prut • G. Micu 1940. La creación de la República Moldava • A.S. Ionescu La sexta edición de los días del Museo Militar Nacional • M. Tone, B. Costache La creación del Banco Central Monetario (Abril de 1880) • O. Iliescu Cómo he organizado el Museo del Banco Nacional • C. Dima, C. Oargă Las espadas de los dacios • F. Stănculescu Historiadores que he conocido: Horia Ursu • I. Calafeteanu De la historia de la emigración: Paul Lahovary • G. Filitti Cartas de antaño • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXII) • D. Berindei I. Hudiță, diario político (II) • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 2,90

magazin istoric

